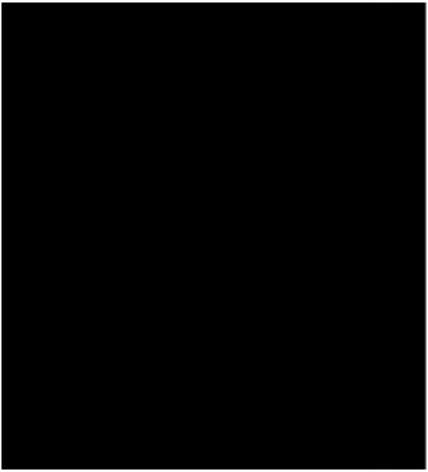
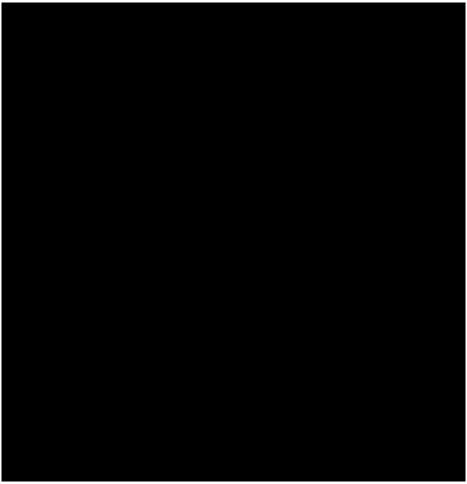
Bt. from J. Searig[illegible]

2 cop[illegible] for £1.0.0

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. VIII.

ORATIONUM

VOL. V.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,

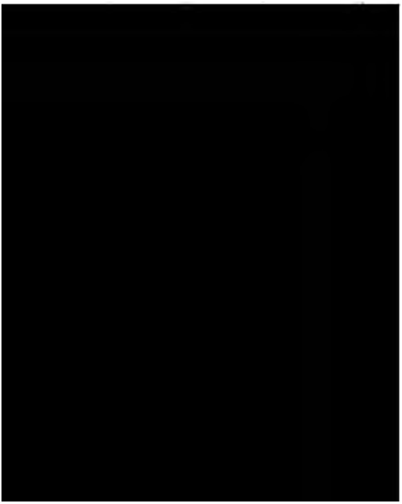
IN AEDIBUS ACADEMICIS

EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS

ACADEMIAE TYPOGRAPHI.

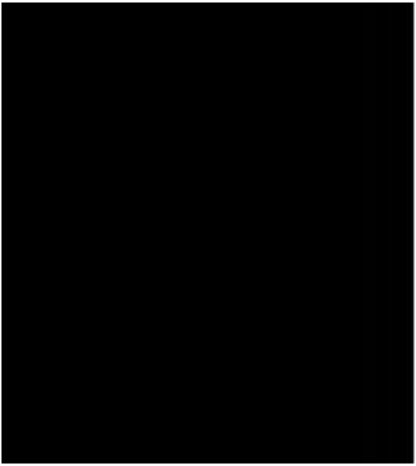
MDCCXLIX.

VOL. VIII.

M. TULLII CICERONIS ORATIONES.

PRO A. LICINIO ARCHIA POETA.

ORATIO XXVI.

SI quid eſt in me ingenii, Judices, quod ſentio quam ſit exiguum: aut ſi qua exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter eſſe verſatum: aut, ſi hujuſce rei ratio aliqua, ab optimarum artium ſtudiis ac diſciplina profecta, a qua ego *nullum confiteor* aetatis meae *tempus abhorruiſſe*: earum rerum om-

nium, vel in primis hic A. Licinius fructum a me repetere prope ſuo jure debet. nam quoad longiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium praeteriti temporis, et pueritiae memoriam recordari ultimam, inde uſque repetens, hunc video mihi principem et ad ſuſcipiendam, et ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extitiſſe. quod ſi haec

[redacted]

mani, lectiſſimum virum, et apud ſeveriſſimos judices, tanto conventu hominum, ac frequentia, hoc uti genere dicendi, quod non modo a conſuetudine judiciorum, verum etiam a forenſi ſermone abhorreat: quaeſo a vobis, ut in *hac* cauſa mihi detis hanc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quemadmodum ſpero, non moleſtam; ut me, pro ſummo poëta atque eruditiſſimo homine dicentem, hoc concurſu hominum literatiſſimorum, hac veſtra humanitate, hoc denique praetore exercente judicium, patiamini de ſtudiis humanitatis, ac literarum paulo loqui liberius: et in ejuſmodi perſona, quae propter otium ac ſtudium minime in judiciis periculiſque tractata eſt, uti prope novo quodam et inuſitato genere dicendi. quod ſi mihi a vobis tribui, concedique ſentiam: perficiam profecto, ut hunc A. Licinium non modo non ſegregrandum, cum ſit civis, *a numero* civium; verum etiam, ſi non
3 eſſet, putetis aſciſcendum fuiſſe. Nam ut primum ex pueris exceſſit Archias, atque *ab iis artibus*, quibus aetas puerilis *ad humanitatem* informari ſolet, ſe ad

-
-
it
k-
o-

ftatim Luculli, cum praetexta-
a tum Archias effet, eum domum
eperunt. fed etiam hoc non fo-
enii ac literarum, verum etiam
atque virtutis fuit, ut domus,
jus adolefcentiae prima fuerit,
ffet familiariffima fenectuti. erat
bus illis jucundus Q. Metello illi
co, et ejus Pio filio: audiebatur a
ilio: vivebat cum Q. Catulo, et
: filio: a L. Craffo colebatur: Lu-
ero, et Drufum, et Octavios, et
n, et totam Hortenfiorum do-
vinctam confuetudine cum tene-
iebatur fummo honore, quod e-
folum colebant, qui aliquid per-
tque audire ftudebant, verum e-
qui forte fimulabant. Interim
igo intervallo, cum effet cum L.
in Siciliam profectus, et cum ex
incia cum eodem Lucullo dece-
enit Heracleam: quae cum effet
equiffimo jure ac foedere, adfcri-
am civitatem voluit: idque, cum
fe dignus putaretur, tum aucto-
t *gratia* Luculli ab Heracliensi-
travit. data eft civitas Silvani

lege, et Carbonis, 'si qui foederatis ci'vitatibus adscripti fuissent: si tum, cum 'lex ferebatur, in Italia domicilium ha'buissent:' et, 'si sexaginta diebus apud 'praetorem essent professi.' cum hic domicilium Romae multos jam annos haberet, professus est apud praetorem, Q. Metellum, familiarissimum suum. si nihil aliud, nisi de civitate ac lege dicimus, nihil dico amplius: causa dicta est. quid

[redacted]

mi viri religionem, integerrimi municipii jusjurandum fidemque, ea, quae depravari nullo modo possunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. at domicilium Romae non habuit: is, qui, tot annis ante civitatem *datam*, sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romae collocavit. at non est professus. immo vero iis tabulis professus, quae solae ex illa professione, collegioque praetorum, obtinent publica-
5 rum tabularum auctoritatem. Nam cum Appii tabulae negligentius asservatae dicerentur: Gabinii, quamdiu incolumis fuit, levitas; post damnationem, calamitas, omnem tabularum fidem resignasset: Metellus, homo sanctissimus modestissimusque omnium, tanta diligentia fuit, ut ad L. Lentulum praetorem, et ad judices venerit, et unius nominis litura se commotum esse dixerit. his igitur tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis. quae cum ita sint, quid est, quod de ejus civitate dubitetis. praesertim cum aliis quoque in civitatibus fuerit adscriptus? etenim cum mediocribus *multis, et aut nulla*, aut humili aliqua ar-

te praeditis, gratuito civitatem in Graecia homines impertiebantur, Rheginos credo, aut Locrenſes, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod ſcenicis artificibus largiri ſolebant, id huic, ſumma ingenii praedito gloriâ, noluiſſe. quid? cum caeteri non modo poſt civitatem datam, ſed etiam poſt legem Papiam, ali-

[redacted]

›peditat nobis, ubi et animus ex hoc fo-
ısi ſtrepitu reficiatur, et aures convicio
eſſae conquieſcant. an tu exiſtimas,
: ſuppetere nobis poſſe, quod quotidie
amus in tanta varietate rerum, niſi a-
nos noſtros doctrina excolamus: aut
re animos tantam poſſe contentio-
n, niſi eos doctrina eadem relaxemus?
› vero fateor, me his ſtudiis eſſe dedi-
n. caeteros pudeat, ſi qui ita ſe literis
liderunt, ut nihil poſſint ex his neque
communem afferre fructum, neque in
ectum lucemque proferre. me autem
id pudeat, qui tot annos ita vivo. Iu-

dorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, et ad ipſam requiem animi et corporis conceditur temporis: quantum alii tribuunt tempeſtivis conviviis: quantum denique aleae, quantum pilae; tantum mihi egomet ad haec ſtudia recolenda ſumpſero? atque hoc adeo mihi concedendum eſt magis, quod ex his ſtudiis haec quoque cenſetur oratio et facultas: quae quantacunque eſt in me,

[redacted]

men accederet. quam multas nobis ima-
gines, non ſolum ad intuendum, verum
etiam ad imitandum, fortiſſimorum viro-
rum expreſſas ſcriptores et Graeci et La-
tini reliquerunt? quas ego mihi ſemper
in adminiſtranda republica proponens,
animum, et mentem meam ipſa cogitati-
one hominum excellentium conforma-
7 bam. Quaeret quiſpiam, quid? illi ipſi
ſummi viri, quorum virtutes literis pro-
ditae ſunt, iſtane doctrina, quam tu lau-
dibus effers, eruditi fuerunt? difficile eſt
hoc de omnibus confirmare. ſed tamen
eſt certum, quid reſpondeam. ego mul-
tos homines excellenti animo ac virtute
fuiſſe, et ſine doctrina, naturae ipſius ha-
bitu prope divino, per ſeipſos et mode-
ratos, et graves extitiſſe fateor. etiam il-
lud adjungo, ſaepius ad laudem atque
virtutem naturam ſine doctrina, quam ſi-
ne natura valuiſſe doctrinam. atque idem
ego contendo, cum ad naturam eximi-
am atque illuſtrem acceſſerit ratio quae-
dam, conformatioque doctrinae: tum
illud neſcio quid praeclarum ac ſingulare
ſolere exiſtere. ex hoc eſſe hunc numero,
quem patres noſtri viderunt, divinum

[redacted]

hominem, Africanum: ex hoc C. Laelium, L. Furium, moderatiſſimos homines et continentiſſimos: ex hoc fortiſſimum virum, et illis temporibus doctiſſimum, M. Catonem illum ſenem: qui profecto ſi nihil ad percipiendam, colendamque virtutem literis adjuvarentur, nunquam ſe ad earum ſtudium contuliſſent. quod ſi non hic tantus fructus oſtenderetur, et ſi ex his ſtudiis delectatio [redacted]

[redacted]

cellentem artem ac venuſtatem, videbatur omnino mori non debuiſſe. ergo ille corporis motu tantum amorem ſibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus, celeritatemque ingeniorum negligemus? quoties ego hunc *Archiam* vidi, Judices, (utar enim veſtra benignitate, quoniam me in hoc novo genere dicendi tam diligenter attenditis) quoties ego hunc vidi, cum literam ſcripſiſſet nullam, magnum numerum optimorum verſuum de his ipſis rebus, quae tum agerentur, dicere ex tempore? quoties revocatum eandem rem dicere, commutatis verbis, atque ſententiis? quae vero accurate, cogitateque ſcripſiſſet: ea ſic vidi probari, ut ad veterum ſcriptorum laudem pervenirent. hunc non ego diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? atqui ſic a ſummis hominibus, eruditiſſimiſque accepimus, caeterarum rerum ſtudia, et doctrina, et praeceptis, et arte conſtare: poëtam natura ipſa valere, et mentis viribus excitari, et quaſi divino quodam ſpiritu inflari. *quare ſuo* jure noſter ille *Ennius ſanctos appellat* poëtas, quod quaſi

ſis, et incredibilis apud Tenedum pugna illa navalis: noſtra ſunt tropaea, noſtra monumenta, noſtri triumphi. quare, quorum ingeniis haec feruntur, ab his populi Romani fama celebratur. carus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius. itaque etiam in ſepulcro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus e marmore. at iis laudibus certe non ſolum ipſi, qui laudantur, ſed etiam populi Romani nomen

[redacted]

onibus definiuntur: cupere debemus, quo minus manuum noſtrarum tela pervenerint, eòdem gloriam famamque penetrare: quod cum ipſis populis, de quorum rebus ſcribitur, haec ampla ſunt; tum iis certe, qui de vita, gloriae causâ, dimicant, hoc maximum et periculorum incitamentum eſt, et laborum. quam multos ſcriptores rerum ſuarum Magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dicitur? atque is tamen, cum in Sigaeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, 'ô fortunate,' inquit, 'adoleſcens, qui tuae virtutis Homerum 'praeconem inveneris.' et verè. nam, niſi Ilias illa extitiſſet; idem tumulus, qui corpus ejus contexerat, nomen etiam obruiſſet. quid? noſter hic Magnus, qui cum virtute fortunam adaequavit, nonne Theophanem Mitylenaeum, ſcriptorem rerum ſuarum, in concione militum civitate donavit? et noſtri illi fortes viri, ſed ruſtici, ac milites, dulcedine quadam gloriae commoti, quaſi participes ejuſdem laudis, magno illud clamore approbaverunt? itaque, credo, ſi civis Romanus Archias *legibus non* eſſet, ut ab *aliquo imperatore civitate* donaretur, per-

. ..ngiuiculis, statim ex iis rebus
tunc vendebat, jubere ei praemiui
bui sub ea conditione, ' ne quid p
' scriberet.' qui sedulitatem mali p
duxerit aliquo tamen praemio dig
hujus ingenium et virtutem in scri
do, et copiam non expetisset? quic
Q. Metello Pio, familiarissimo suo,
civitate multos donavit, neque per se,
que per Lucullos impetravisset? qui p
ertim usque eo de suis rebus scribi cu
et, ut etiam Cordubae natis poëtis, p
ne quiddam sonantibus atque pere
m, tamen aures suas dederet.
ie enim

so, in quo praedicationem, nobilitatemque despiciunt, praedicari de se, ac nominari volunt. Decimus quidem Brutus, summus ille vir et imperator, Accii, amicissimi sui, carminibus templorum ac monumentorum aditus exornavit suorum. jam vero ille, qui cum Aetolis, Ennio comite, bellavit, Fulvius, non dubitavit Martis manubias Musis consecrare. quare, in qua urbe imperatores prope armati poëtarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati judices a Musarum honore, et a poëtarum salute abhorrere. atque, ut id libentius faciatis, jam me vobis, Judices, indicabo, et de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse, veruntamen honesto, vobis confitebor. nam, quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute hujus urbis atque imperii, et pro vita civium, proque universa republica gessimus, attigit hic versibus, atque inchoavit: quibus auditis, quod mihi magna res et jucunda visa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat,

praeter hanc laudis et gloriae: qua quidem detracta, Judices, quid eſt, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo, et tam brevi, tantis nos in laboribus exerceamus? certe, ſi nihil animus praeſentiret in poſterum, et ſi, quibus regionibus vitae ſpatium circumſcriptum eſt, eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas: nec tantis ſe laboribus frangeret, neque tot curis vigiliiſque angeretur, neque toties [redacted]

[redacted]

trarum effigiem nonne multo
bemus, summis ingeniis expressi
litam? ego vero omnia, quae
jam tum in gerendo spargere m
minare arbitrabar in orbis terra
riam sempiternam. haec vero s
sensu post mortem absutura est
sapientissimi homines putaveri
liquam animi mei partem pe
nunc quidem certe cogitatione
speque delector. quare conserv
ces, hominem pudore eo, quem
rum videtis comprobari tum c
tum etiam venustate: ingenio au
to, quantum id convenit existim
summorum hominum ingenii
tum esse videatis; causa vero e
quae beneficio legis, auctoritat
pii, testimonio Luculli, tabuli
comprobetur. quae cum ita si
mus a vobis, Judices, si qua n
humana, verum etiam divina
negotiis commendatio debet e
um, qui vos, qui vestros imp
qui populi Romani res gestas se
navit: *qui etiam his* recentibu
vestrisque domesticis periculis

.a pro mea conluetudine breviter,
iterque dixi, Judices, ea confido
a esse omnibus: quae non fori,
judiciali consuetudine, et de ho-
ingenio, et communiter de ipsius
ocutus sum, ea, Judices, a vobis
sse in bonam partem accepta; ab
judicium exercet, certe scio.

POST REDITUM.

AD QUIRITES.

ORATIO XXVII.

QUod precatus a Jove Optimo Maximo, caeteriſque diis immortalibus ſum, Quirites, eo tempore, cum me, fortunaſque meas pro veſtra incolumitate, otio, concordiaque devovi, ut, ſi meas rationes unquam veſtrae ſaluti anteposuiſſem, ſempiternam poenam ſuſtinerem, mea voluntate ſuſceptam: ſin et ea, quae ante geſſeram, conſervandae civitatis cauſa geſſiſſem, et illam miſeram profectionem veſtrae ſalutis gratia ſuſcepiſſem, ut, quod odium ſcelerati homines, et audaces in rempublicam, et in omnes bonos conceptum jamdiu continerent, id in me *unum potius*, quam in optimum *quemque, et in univerſam* rempublicam

deflecteret: hoc si animo in vos, liberosque vestros fuissem, ut aliquando vos, patres conscriptos, Italiamque universam, memoria mei, misericordia, desideriumque teneret: ejus devotionis me esse convictum judicio deorum immortalium, testimonio senatus, consensu Italiae, confessione inimicorum, beneficio divino immortalique vestro, maxime laetor, Quirites. et si homini nihil est magis optan-

[redacted]

[redacted]

reddidiſtis. res familiaris ſua quem- delectat: reliquae meae fortunae re- ratae plus mihi nunc voluptatis af- ıt, quam tunc incolumi afferebant. itiae, conſuetudines, vicinitates, cli- lae, ludi denique et dies feſti, quid rent voluptatis, carendo magis in- xi, quam fruendo. jam vero honos, itas, locus, ordo, beneficia veſtra, ıquam mihi ſemper clariſſima viſa , tamen ea nunc renovata, illuſtrio- identur, quam ſi obſcurata non eſ- . ipſa autem patria, dii immortales! vix poteſt, quid caritatis, quid vo- atis habet! quae ſpecies Italiae! : celebritas oppidorum! quae for- regionum! qui agri! quae fruges! : pulchritudo urbis! quae humani- ivium! quae reipublicae dignitas! : veſtra majeſtas! quibus ego omni- antea rebus ſic fruebar, ut nemo jis. ſed tanquam bona valetudo ju- dior eſt eis, qui e gravi morbo re- ti ſunt, quam qui nunquam aegro ıore fuerunt: ſic ea omnia deſiderata is, quam *aſſidue percepta*, delectant. *rſum igitur haec diſputo?* quorſum?

[redacted]

ut intelligere poſſitis, neminem unquam tanta eloquentia fuiſſe, neque tam divino atque incredibili genere dicendi, qui veſtrorum magnitudinem multitudinemque beneficiorum, quae in me, fratremque meum, et liberos noſtros contuliſtis, non modo augere, aut ornare oratione, ſed enumerare, aut cônſequi poſſit. a parentibus, id quod neceſſe erat, parvus ſum procreatus : a vobis natus ſum con-

[redacted]

n cuncto populo Romano debea-
nam, cum in ipſo beneficio veſtra
magnitudo eſt, ut eam complecti o-
ıe non poſſim: tum in ſtudiis veſtris
. animorum declarata eſt voluntas,
›n ſolum calamitatem mihi detraxiſ-
:d etiam dignitatem auxiſſe videa-
Non enim pro meo reditu, ut
'. Popillii, nobiliſſimi hominis, a-
:entes filii, et multi praeterea cog-
ıtque affines deprecati ſunt: non, ut
:. Metello, clariſſimo viro, jam ſpec-
ætate filius L. Diadematus, conſu-
ſumma auctoritate vir: non Me-
ı cenſorius, non eorum liberi, non
:etellus Nepos, qui tum conſulatum
ıat, non ſororum filii, Luculli, Ser-
Scipiones: permulti enim Metelli,
Ietellarum liberi pro Q. Metelli re-
vobis, ac patribus veſtris ſupplica-
nt. quod ſi ipſius dignitas, maxi-
ļue res geſtae non ſatis valerent: ta-
filii pietas, propinquorum preces,
:ſcentium ſqualor, majorum natu la-
ıae populum Romanum movere po-
ınt. nam *C. Marii*, qui poſt illos
:s *clariſſimos* conſulares, veſtrâ pa-

trumque memoriâ, tertius ante me conſularis, ſubiit indigniſſimam fortunam praeſtantiſſima ſua gloria, diſſimilis fuit ratio. non enim ille deprecatione rediit, ſed in diſſenſu civium, exercitu ſe, armiſque revocavit. me autem nudum a propinquis, nulla cognatione munitum, nullo armorum ac tumultûs metu, C. Piſonis, generi mei, divina quaedam et in-

[redacted]

frater. nam conjugis miserae squa-
et luctus, atque optimae filiae moeror
iuus, filiique parvi desiderium mei,
ymaeque pueriles, aut itineribus ne-
iariis, aut magnam partem tectis ac
iebris continebantur. Quare hoc
jus est vestrum in nos promeritum,
od non multitudini propinquorum,
nobismetipsis nos reddidistis. sed
madmodum propinqui, quos ego pa-
: non potui, mihi ad deprecandam ca-
itatem meam non affuerunt: sic il-
, quod mea virtus praestare debuit,
utores, auctores, hortatoresque ad me
ituendum ita multi fuerunt, ut longe
eriores omnes hac dignitate copiaque
erarem. nunquam de P. Popillio, cla-
mo atque fortissimo viro: nunquam
Q. Metello, nobilissimo et constantis-
o cive: nunquam de C. Mario, custo-
civitatis atque imperii vestri, in sena-
mentio facta est. tribunitiis superio-
illi rogationibus, nulla auctoritate se-
ûs sunt restituti. Marius vero non
do non a senatu, sed etiam oppresso
atu est *restitutus: nec* rerum gestarum
noria in reditu C. Marii, sed exerci-

im, et co...

criam ter suis decretis Italia cuncta re-
cavit. illi, inimicis interfectis, magna
rium caede facta, reducti sunt. ego iis, a
ibus ejectus sum, provincias obtinenti-
is, inimico autem optimo viro et mitis-
mo, altero consule referente reductus
im: cum is inimicus qui ad meam perni-
iem vocem suam communibus hostibus
raebuisset, spiritu duntaxat viveret, re
uidem infra omnes mortuos amandatus
esset. Nunquam de P.Popillio L. Opi- 5
nius, fortissimus consul, nunquam de Q.
Metello non modo C. Marius, qui erat
inimicus, sed ne is quidem, qui secutus
... eloquentissimus.

: qui provinciarum foedere irreti-
m illum annum querelas ſenatûs,
ı bonorum, Italiae gemitum pertu-
. kalendis vero Januariis poſtea-
orba reſpublica conſulis fidem, tan-
legitimi tutoris, imploravit, P.
lus conſul, parens, deus, ſalus noſ-
itae, fortunae, memoriae, nomi-
mulac de ſolemni religione retulit,
ıumanarum rerum ſibi prius, quam
agendum judicavit. atque eo die
ta res eſſet, niſi is tribunus plebis,
ego maximis beneficiis quaeſto-
onſul ornaveram, cum et cunctus
et multi eum ſummi viri orarent,
.. Oppius ſocer, optimus vir, ad
ejus flens jaceret; noctem ſibi ad
randum poſtulaſſet: quae delibera-
on in reddenda, quemadmodum
ılli arbitrabantur; ſed, ut patefac-
ſt, in augenda mercede conſumpta
ıoſtea res acta eſt in ſenatu alia nul-
cum variis rationibus impediretur,
tate tamen perſpecta ſenatûs, cau-
vos menſe Januario deferebatur.
ntum *interfuit* inter me, et inimi-
ros, ego, cum homines in tribu-

[redacted]

nali Aurelio palam conscribi, centuriarique vidissem: cum intelligerem, veteres ad spem caedis, Catilinae copias esse revocatas: cum viderem, ex ea parte homines, cujus partis nos vel principes numerabamur, partim quod mihi inviderent, partim quod sibi timerent, aut proditores esse, aut desertores salutis meae: cum duo consules, empti pactione provinciarum, auctores se inimicis reipubli-

[redacted]

6 dum putaverunt. Itaque cum ego abfui, eam rempublicam habuiſtis, ut aeque me, atque illam, reſtituendam putaretis. ego autem, in qua civitate nihil valeret ſenatus, omnis eſſet impunitas, nulla judicia, vis et ferrum in foro verſarentur: cum privati ſe parietum praeſidio, non legum tuerentur: tribuni plebis vobis inſpectantibus vulnerarentur, ad magiſtratuum domos cum ferro et facibus iretur, conſulis faſces frangerentur, deorum immortalium templa incenderentur: rempublicam eſſe nullam putavi. itaque neque republica exterminata, mihi locum in hac urbe eſſe duxi: nec, ſi illa reſtitueretur, dubitavi, quin me ſecum ipſa reduceret. an ego, cum mihi eſſet exploratiſſimum, P. Lentulum proximo anno conſulem futurum, qui illis ipſis reipublicae periculoſiſſimis temporibus aedilis curulis, me conſule, omnium meorum conſiliorum particeps, periculorumque ſocius fuiſſet: dubitarem, quin is me confectum conſularibus vulneribus, conſulari medicina ad ſalutem reduceret? hoc duce, collega *autem ejus*, clementiſſimo *atque optimo viro*, primò non adverſan-

te, poſt etiam adjuvante, reliqui magiſtratus penè omnes fuerunt defenſores ſalutis meae. ex quibus excellenti animo, virtute, auctoritate, praeſidio, copiis, T. Annius, et P. Sextius, praeſtanti in me benevolentia, et divino ſtudio extiterunt. eodemque P. Lentulo auctore, et pariter referente collega, frequentiſſimus ſenatus, uno diſſentiente, nullo intercedente, dignitatem meam quibus potuit ver-

[redacted]

[redacted]

sae reipublicae, salutem, otium, dignitatem. cujus oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita. primum vos docuit, meis consiliis rempublicam esse servatam, causamque meam cum communi salute conjunxit; hortatusque est, ut auctoritatem senatûs, statum civitatis, fortunas civis bene meriti defenderetis: tum in perorando posuit, vos rogari a senatu, rogari ab equitibus Romanis, rogari ab Italia cuncta: denique ipse ad extremum pro mea vos salute non rogavit solum, verum etiam obsecravit. huic ego homini, Quirites, tantum debeo, quantum hominem homini debere vix fas est. hujus consilia, P. Lentuli sententiam, senatus auctoritatem vos secuti, in eo me loco, in quo vestris beneficiis fueram, iisdem centuriis, quibus collocaratis, reposuistis. eodem tempore audistis eodem ex loco summos viros, ornatissimos atque amplissimos homines, principes civitatis, omnes consulares, omnes praetorios, eadem dicere, ut omnium testimonio per me unum rempublicam conservatam *esse constaret*. itaque cum P. *Servilius, gravissimus* vir, et ornatissimus

[redacted]

civis, dixisset, operâ meâ rempublicam incolumem magistratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem sententiam caeteri. sed audistis eo tempore clarissimi viri non solum auctoritatem, sed etiam testimonium L. Gellii, qui, quia suam classem attentatam magno cum suo periculo pene sensit; dixit in concione vestra, ‘ si ego consul, cum fui, non fuis-
‘ sem, rempublicam funditus interitu-

[redacted]

inde, quoniam me in civitatem respublica ipsa reduxit, nullo me loco reipublicae defuturum. quod si quis existimat, me aut voluntate esse mutata, aut debilitata virtute, aut animo fracto, vehementer errat. mihi, quod potuit vis, et injuria, et sceleratorum hominum furor detrahere; eripuit, abstulit, dissipavit: quod viro forti adimi non potest, id manet, et permanebit. vidi ego fortissimum virum, municipem meum, C. Marium, quoniam nobis quasi aliqua fatali necessitate, non solum cum his, qui haec delere voluissent, sed etiam cum fortuna belligerandum fuit: eum tamen vidi, cum esset summa senectute, non modo non infracto animo propter magnitudinem calamitatis, sed confirmato, atque renovato. quem egomet dicere audivi, tum se fuisse miserum, cum careret patria, quam obsidione liberavisset: cum sua bona possideri ab inimicis, ac diripi audiret: cum adolescentem filium videret ejusdem socium calamitatis: cum in paludibus demersus, concursu ac misericordia Minturnensium corpus ac vitam suam conser*vasset: cùm parvâ* naviculâ trajectus in

Africam, quibus regna ipse dederat, ad eos inops supplexque venisset: recuperata vero sua dignitate, se non commissurum, ut, cum ea, quae amiserat, sibi restituta essent, virtutem animi non haberet, quam nunquam perdidisset. sed hoc inter me atque illum interest: quòd ille, qua re plurimum potuit, ea ipsa re inimicos suos ultus est, armis; ego, qua consuevi, utar: quoniam illi arti in bel-

[redacted]

vendiderunt: ſic ulciſcar facinorum ſingula, quemadmodum a quibuſque ſum provocatus: malos cives, rempublicam bene gerendo: perfidos amicos, nihil credendo, atque omnia cavendo: invidos, virtuti et gloriae ſerviendo: mercatores provinciarum, revocando domum, atque ab iis provinciarum rationem repetendo. quanquam mihi majori curae eſt, quemadmodum quidem vobis, qui de me eſtis optime meriti, gratiam referam, quam, quemadmodum inimicorum injurias, crudelitatemque perſequar. etenim ulciſcendae injuriae facilior ratio eſt, quam beneficii remunerandi, propterea quod ſuperiorem eſſe contra improbos, minus eſt negotii, quam bonis exaequari: tum etiam ne tam neceſſarium quidem eſt male meritis, quam optime meritis, reſerre quod debeas. odium vel precibus mitigari poteſt, vel temporibus reipublicae communique utilitati deponi, vel difficultate ulciſcendi teneri, vel vetuſtate ſedari. bene meritos quin colas, nec exorari fas eſt, nec id reipublicae repetere utcunque neceſſe eſt, neque eſt excuſatio difficultatis, neque aequum eſt tempore et

[redacted]

die memoriam beneficii definire. poſtremo qui in ulciſcendo remiſſior fuit, mox aperte laudatur: at graviſſime vituperatur, qui in tantis beneficiis, quanta vos in me contuliſtis, remunerandis, eſt tardior: neque ſolum ingratus, quod ipſum grave eſt, verum etiam impius appelletur, neceſſe eſt. atque in officio perſolvendo diſſimilis eſt ratio pecuniae debitae: propterea quod pecuniam qui re-

[redacted]

dis, gratam animi benevolentiam defuturam. atque haec cura, Quirites, erit infixa animo meo ſempiterna, ut, cum vobis, qui apud me deorum immortalium vim et numen tenetis, tum poſteris veſtris, cunctiſque gentibus digniſſimus ea civitate videar, quae ſuam dignitatem non poſſe tenere ſe, niſi me recuperaſſet, cunctis ſuffragiis judicavit.

POST REDITUM.

IN SENATU.

ORATIO XXVIII.

[redacted]

[redacted]

qui ampliſſimam rempublicam, qui pa-
triam, qua nihil poteſt eſſe jucundius,
qui denique noſmetipſos nobis reddidiſ-
tis. quòd ſi parentes cariſſimos habere de-
bemus, quod ab iis nobis vita, patrimo-
nium, libertas, civitas tradita eſt: ſi deos
immortales, quorum beneficio et haec te-
nuimus, et caeteris rebus aucti ſumus: ſi
populum Romanum, cujus honoribus in
ampliſſimo conſilio, et in altiſſimo gra-
du dignitatis, atque in hac omnium ter-
rarum arce collocati ſumus: ſi hunc ip-
um ordinem, a quo ſaepe magnificentiſſi-
ıis decretis ſumus honeſtati: immenſum
ıiddam et infinitum eſt, quod vobis de-
amus, qui veſtro ſingulari ſtudio at-
: conſenſu parentum beneficia, deo-
ı immortalium munera, populi Ro-
ıi honores, veſtra de me multa judi-
nobis omnia uno tempore reddidiſ-
ut, cum multa vobis, magna populo
ano, innumerabilia parentibus, om-
iis immortalibus debeamus, quod
ntea ſingula per illos habuerimus;
ıniverſa per vos recuperaverimus.
Patres conſcripti, quod ne op-
quidem eſt homini, immortali-

. . . ., referente L. Ninnio,
ortiſſimo atque optimo viro? quem ha-
uit ille peſtifer annus et maxime fide-
m, et minime timidum, ſi dimicare pla-
uiſſet, defenſorem ſalutis meae. poſtea-
uam vobis poteſtas decernendi non eſt
ermiſſa per eum tribunum plebis, qui,
um per ſe rempublicam lacerare non
oſſet, ſub alieno ſcelere delevit: nun-
uam de me ſiluiſtis, nunquam meam ſa-
tem non ab his conſulibus, qui vendi-
rant, flagitaviſtis. itaque veſtro ſtu-
), atque auctoritate perfectum eſt, ut
ipſe annus, quem ego mihi, quam pa-
ae, malueram eſſe fatalem, ...

ſi revixiſſent ii, qui haec penè delerunt, tum ego redirem: quo facto utrumque confeſſus eſt, et ſe illorum vitam deſiderare, et magno in periculo rempublicam futuram, ſi aut hoſtes atque interfectores reipublicae revixiſſent, aut ego non revertiſſem. itaque illo ipſo anno, cum ego ceſſiſſem; princeps autem civitatis, non legum praeſidio, ſed parietum, vitam ſuam tueretur; reſpublica ſine conſulibus eſſet, neque ſolum parentibus perpetuis, verum etiam tutoribus annuis eſſet orbata: ſententias dicere prohiberemini: caput meae proſcriptionis recitaretur; nunquam dubitaſtis meam ſalutem
3 cum communi ſalute conjungere. Poſtea vero quam ſingulari et praeſtantiſſima virtute P. Lentuli conſulis, ex ſuperioris anni caligine et tenebris lucem in republica kalendis Januariis deſpicere coepiſtis: cum Q. Metelli, nobiliſſimi hominis, atque optimi viri, ſumma dignitas, cum praetorum, tribunorum plebis penè omnium virtus et fides reipublicae ſubveniſſet: cùm virtute, gloria, rebus geſtis Cn. Pompeius, omnium gentium, *omnium ſeculorum*, omnis memoriae ſa-

cile princeps, tutò se in senatum venire arbitraretur: tantus vester consensus de salute mea fuit, ut corpus abesset meum, dignitas jam in patriam revertisset. quo quidem mense, quid inter me et meos inimicos interesset, existimare potuistis. ego meam salutem deserui, ne propter me civium vulneribus respublica cruentaretur: illi meum reditum non populi Romani suffragiis, sed flumine sanguinis [redacted]

oti magistratus partim metu mor-
artim desperatione reipublicae pau-
i mea causa recesserunt. reliqui fue-
quos neque terror, neque vis, nec
nec metus, nec promissa, nec mi-
nec tela, nec faces a vestra auctori-
a populi Romani dignitate, a mea
depellerent. Princeps P. Len-
, parens ac deus nostrae vitae, for-
, memoriae, nominis, hoc speci-
virtutis, hoc indicium animi, hoc
n consulatûs sui fore putavit, si me
si meis, si vobis, si reipublicae red-
ët. qui, ut est designatus, nunquam
avit sententiam de salute mea, se, et
lica dignam, dicere. cum a tribuno
s vetaretur, cum praeclarum caput
retur, ' ne quis ad vos referret,
quis decerneret, ne disputaret, ne
ueretur, ne pedibus iret, ne scri-
do adesset:' totam illam clausulam,
te dixi, proscriptionem, non legem
rit, qua civis optime de republica
us, nominatim, sine judicio, unà
enatu, reipublicae esset ereptus. ut
iniit magistratum, non dicam, quid
prius, sed quid omnino egit aliud,

nisi ut, me conservato, vestram in
terum dignitatem auctoritatemque
ciret? dii immortales, quantum mih
neficium dedisse videmini, quod hoc
no P. Lentulus consul est? quanto
jus dedissetis, si superiore anno fuis
nec enim eguissem medicina consu
nisi consulari vulnere concedissem.
dieram ex sapientissimo homine, a
optimo civi et viro, Q. Catulo, non

[redacted]

[redacted]

linem tanti imperii nec intueri, nec
iere, nec capere potuerunt: non con-
, sed mercatores provinciarum, ac
itores vestrae dignitatis. quorum
a me Catilinam, amatorem suum,
is audientibus; alter Cethegum, con-
num, reposcebat: qui me duo scele-
imi post hominum memoriam, non
iles, sed latrones, non modo dese-
int, in causa praesertim publica et
ilari, sed prodiderunt, oppugnarunt,
auxilio non solum suo, sed etiam
o, caeterorumque ordinum, spolia-
esse voluerunt: quorum alter tamen
e me, neque quemquam fefellit.
enim ullam ullius boni spem habe-
i eo, cujus primum tempus aetatis
n fuisset ad omnium libidines divul-
n? qui ne à sanctissima quidem par-
rporis potuisset hominum impuram
nperantiam propulsare? qui, cum
i rem non minus strenue, quam post-
iblicam confecisset, egestatem et lu-
um domestico lenocinio sustentavit?
iisi in aram tribunatus confugisset,
e vim *praetoris*, nec multitudinem
torum, nec bonorum proscriptio-

nem effugere potuisset? quo in magistratu, nisi rogationem de piratico bello tulisset, profecto egestate et improbitate coactus piraticam ipse fecisset; ac minore quidem cum reipublicae detrimento, quam quod intra moenia nefarius hostis praedoque versatus est: quo inspectante ac sedente, legem tribunus plebis tulit, ne auspiciis obtemperaretur: ne obnuntiare consilio, aut comitiis; ne legi in-

[redacted]

manis esse repetiturum : neque solum id
dixit, sed quos ei commodum fuit, com-
pellavit : L. vero Lamiam, equitem Ro-
manum, praestanti dignitate hominem,
et saluti meae pro familiaritate, reipubli-
cae pro fortunis suis, amicissimum, con-
sul imperiosus exire urbe jussit. et cum
vos vestem mutandam censuissetis, cunc-
tique mutassetis, atque idem omnes boni
jam ante fecissent: ille unguentis oblitus,
cum toga praetexta, quam omnes praeto-
res aedilesque tum abjecerant, irrisit squa-
lorem vestrum, et luctum gratissimae ci-
vitatis : fecitque quod nemo unquam ty-
rannus, ut quo minus occulte vestrum
malum gemeretis, nihil diceret ; ne aper-
ta incommoda patriae lugeretis, edice-
6 ret. Cum vero in Circo Flaminio, non
a tribuno plebis consul in concionem,
sed a latrone archipirata, productus es-
set : primum processit, qua auctoritate
vir? vini, somni, stupri plenus, maden-
ti coma, composito capillo, gravibus o-
culis, fluentibus buccis, pressa voce et te-
mulenta : quod in cives indemnatos es-
set animad*versum, id* sibi dixit, gravis
*auctor, vehementissim*e displicere. ubi

nobis haec auctoritas tamdiu tanta ſatu-it? cur in luſtris et helluationibus hujus calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tamdiu ceſſavit? nam ille alter Caeſoninus Calventius ab adoleſcentia verſatus eſt in foro, cum eum praeter ſimulatam verſutamque triſtitiam, nulla res commendaret: non juris ſtudium, non dicendi, non rei militaris, non cognoſcendorum hominum, non liberalitas. quem [redacted]

[redacted]

tis. habet autem magiſtros non ex iſtis ineptis, qui dies totos de officio ac de virtute diſſerunt: qui ad laborem, ad induſtriam, ad pericula pro patria ſubeunda adhortantur: ſed eos, qui diſputent, horam nullam vacuam voluptate eſſe debere: in omnī parte corporis ſemper oportere aliquod gaudium, delectationemque verſari. his utitur quaſi praefectis libidinum ſuarum: hi voluptates omnes veſtigant, atque odorantur: hi ſunt conditores inſtructoreſque convivii: iidem expendunt, atque aeſtimant voluptates, ſententiamque dicunt, et judicant, quantum cuique libidini tribuendum eſſe videatur. horum ille artibus eruditus, ita contempſit hanc pudentiſſimam civitatem, ut omnes ſuas libidines, omnia flagitia latere poſſe arbitraretur, ſi modo vultum importunum in forum detuliſſet.

7 Is me (quanquam me quidem non; cognoram enim, propter Piſonum affinitatem, quam longe hunc ab hoc genere cognatio materna Tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet) ſed vos populumque Romanum, non *conſilio*, neque eloquentia, *quod in multis* ſaepe accidit, ſed rugis,

ſuperciliоque decepit. L. Piſo, tune auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo: iſta fronte, non vita: tanto ſupercilio, non enim poſſum dicere, tantis rebus geſtis, cum A. Gabinio conſociare conſilia peſtis meae? non te illius unguentorum odor, non vini anhelitus, non frons calamiſtri notata veſtigiis, in eam cogitationem adducebat, ut, cum illius re ſimilis fuiſſes, frontis tibi integumento ad [redacted]

verbo senatum, atque omnes bonos tum, cum a patria pestem depulissem, crudeles demonstrabas fuisse. tu misericors me affinem tuum, quem comitiis praerogativae primum custodem praefeceras, quem kalendis Januarii tertio loco sententiam rogaras, constrictum inimicis reipublicae tradidisti. tu meum generum, propinquum tuum: tu affinem tuam, filiam meam, superbissimis et crudelissimis verbis a genibus tuis repulisti. idemque tu clementia ac misericordia singulari, cum ego una cum republica non tribunitio, sed consulari ictu concidissem: tanto scelere, tantaque intemperantia fuisti, ut ne unam quidem horam interesse paterere inter meam pestem, et tuam praedam; saltem dum conticesceret illa lamentatio, et gemitus urbis. nondum palam factum erat occidisse rempublicam, cum tibi arbitria funeris solvebantur. uno eodemque tempore domus mea diripiebatur, ardebat: bona ad vicinum consulem de Palatio: de Tusculano ad item vicinum alterum consulem deferebantur: cum, iisdem operis suffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, va-

[redacted]

cuo non modo a bonis, ſed etiam a libe-
ris, atque inani foro, ignaro populo Ro-
mano quid ageretur, ſenatu vero oppreſ-
ſo et afflicto, duobus impiis nefariiſque
conſulibus, aerarium, provinciae, legi-
ones, imperia donabantur. Horum 8
conſulum ruinas vos conſules veſtra vir-
tute fulſiſtis; ſumma tribunorum plebis,
practorumque fide, et diligentia ſubleva-
ti. quid ego de praeſtantiſſimo viro, T.
[redacted]

huic ordini, ſervitutem depulit civitati. quam rationem pari virtute, animo, fide, P. Sextius ſecutus, pro mea ſalute, pro veſtra auctoritate, pro ſtatu civitatis, nullas ſibi inimicitias, nullam vim, nullos impetus, nullum vitae diſcrimen vitandum unquam putavit: qui cauſam ſenatûs, exagitatam concionibus improborum, ſic ſua diligentia multitudini commendavit, ut nihil tam populare, quam veſtrum nomen; nihil tam omnibus carum aliquando, quam veſtra auctoritas videretur: qui me cum omnibus rebus, quibus tribunus plebis potuit, defendit; tum reliquis officiis, juxta, ac ſi meus frater eſſet, ſuſtentavit: cujus ego clientibus, libertis, familia, copiis, literis ita ſum ſuſtentatus, ut meae calamitatis non adjutor ſolum, verum etiam ſocius videretur. jam caeterorum officia, ſtudiaque vidiſtis: quam cupidus mei C. Ceſtilius, quam ſtudioſus veſtri, quam non varius fuerit in cauſa. quid M. Ciſpius? cui ego ipſi, parenti, fratrique ejus, ſentio quantum debeam: qui, cum a me voluntas eorum in privato judicio eſſet *offenſa*, publici mei bene-*ficii memoria privatam* offenſionem ob-

[redacted]

literaverunt. jam T. Fadius, qui mihi quaeſtor fuit, M. Curtius, cujus ego patri quaeſtor fui, ſtudio, amore, animo, huic neceſſitudini non defuerunt. multa de me C. Meſſius, et amicitiae, et reipublicae causâ, dixit: legem ſeparatim initio de ſalute mea promulgavit. Q. Fabricius, ſi, quae de me agere conatus eſt, ea contra vim et ferrum perficere potuiſſet: menſe Januario noſtrum ſtatum recupe-

[redacted]

nefarie commissa praetereo. non est mei temporis injurias meminisse: quas ego etiam si ulcisci possem, tamen oblivisci mallem. alio transferenda mea tota vita est, ut bene de me meritis referam gratiam: amicitias igne perspectas tuear: cum apertis hostibus bellum geram: timidis amicis ignoscam: proditoribus meis non indicem dolorem profectionis meae: defensores reditûs dignitate consoler. quod si mihi nullum aliud esset officium in omni vita reliquum, nisi ut erga duces ipsos, et principes atque auctores salutis meae, satis gratus judicarer: tamen exiguum reliquae vitae tempus non modo ad referendam, verum etiam ad commemorandam gratiam mihi relictum putarem. quando enim ego huic homini, ac liberis ejus, quando omnes mei gratiam referent? quae memoria, quae vis ingenii, quae magnitudo observantiae, tot tantisque beneficiis respondere poterit? qui mihi primus afflicto et jacenti consularem fidem, dexteramque porrexit: qui me a morte ad vitam, a desperatione *ad* spem, ab exitio ad *salutem revocavit.* qui tanto amore in me,

:nt, ad me unum, hominem fractum et rope dissipatum, restituendum et defen-endum venirent? ut, qua voce ter om-nino post Romam conditam consul usus esset pro universa republica apud eos so-um, qui ejus vocem exaudire possent? eadem voce senatus omnibus agris atque oppidis, cives, totamque Italiam ad unius salutem defendendam excitaret. Quid ego gloriosius meis posteris potui relinquere, quam hoc senatum judicasse, qui civis me non defendisset, eum rempublicam salvam noluisse? itaque tantum vestra auctoritas, tantum eximia consulis

[redacted]

naturae bonitas haberet, aut vera
itas, intelligere potuiſtis. nam Q.
llus, et inimicus, et frater inimici,
ecta veſtra voluntate, omnia priva-
ia depoſuit: quem P. Servilius, vir
clariſſimus, tum vero optimus, mi-
amiciſſimus, et auctoritatis et ora-
s ſuae divina quadam gravitate, ad
neris, communiſque ſanguinis fac-
rtuteſque revocavit, ut haberet in
lio et fratrem ab inferis, ſocium re-
mearum, et omnes Metellos, prae-
iſſimos cives, pene ex Acheronte ex-
os: in quibus Numidicum illum, cu-
uondam de patria diſceſſus, honeſ-
oſi, bonis omnibus tamen luctuoſus
eſt. itaque extitit non modo ſalu-
fenſor, qui ante hoc unum benefi-
fuerat inimicus; verum etiam ad-
tor dignitatis meae. quo quidem
um CCCCXVII ex ſenatu eſſctis,
ſtratus autem hi omnes adeſſent;
nſit unus, is, qui ſua lege conjuratos
a ab inferis excitandos putarat. at-
llo die, quo rempublicam meis con-
conſervatam graviſſimis verbis et
nis *judic*aſſetis, idem conſul cura-

[redacted]

vit, ut eadem a principibus civitatis in concione postero die dicerentur: cum quidem ipse egit ornatissime caussam meam, perfecitque, astante atque audiente Italia tota, ut nemo cujusquam conducti aut perditi vocem acerbam atque inimicam bonis posset audire. Ad haec 11 non modo adjumenta salutis, sed etiam ornamenta dignitatis meae, reliqua vos iidem addidistis. decrevistis, ne quis ul-

[redacted]

vit in patriam: ut eaedem centuriae, quae me conſulem fecerant, conſulatum meum comprobarent. quo die quis civis fuit, qui fas eſſe putaret, quacumque aut aetate, aut valetudine eſſet, non ſe de ſalute mea ſententiam ferre? quando tantam frequentiam in campo, tantum ſplendorem Italiae totius, ordinumque omnium? quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſque vidiſtis? itaque P. Lentuli beneficio excellenti atque divino, non reducti ſumus in patriam, ſicut nonnulli clariſſimi cives, ſed equis inſignibus, et curru aurato reportati. poſſum ego ſatis in Cn. Pompeium unquam gratus videri, qui non ſolum apud vos, qui omnes idem ſentiebatis, ſed etiam apud univerſum populum Romanum ſalutem reipublicae et conſervatam per me, et conjunctam eſſe cum mea dixerit? qui cauſam meam prudentibus commendarit, imperitos edocuerit, eodemque tempore improbos auctoritate ſua compreſſerit? bonos excitarit? qui populum Romanum pro me, tanquam pro fratre, aut pro parente, non ſolum hortatus ſit, verum etiam *obſecrarit? qui ipſe,* cum, propter me-

tum dimicationis et ſanguinis, domo ſe teneret, etiam a ſuperioribus tribunis petierit, ut de ſalute mea et promulgarent, et referrent? qui in colonia nuper conſtituta, cum ipſe gereret magiſtratum, in qua nemo erat emptus interceſſor, vim et crudelitatem privilegii, auctoritate honeſtiſſimorum hominum, et publicis literis conſignavit, princepſque Italiae totius praeſidium ad meam ſalutem implo-
[redacted]

do possint, tamen hujus temporis ac timoris mei non est conari commemorare beneficia in me singulorum. nam difficile est, non aliquem, nefas, quemquam praeterire. ego vos universos, Patres conscripti, deorum numero colere debeo. sed, ut in ipsis diis immortalibus non semper eosdem, atque alias alios solemus et venerari, et precari, sic in hominibus de me divinitus meritis omnis aetas erit mihi ad eorum erga me merita praedicanda, atque recolenda. hodierno autem die nominatim a me magistratibus statui gratias esse agendas, et de privatis uni, qui pro salute mea municipia, coloniasque adisset, populum Romanum supplex obsecrasset, sententiam dixisset eam, quam vos secuti, mihi dignitatem meam reddidistis. vos me florentem semper ornastis, laborantem, mutatione vestis, et prope luctu vestro, quoad licuit, defendistis. nostra memoria senatores ne in suis quidem periculis mutare vestem solebant; in meo periculo senatus veste mutata fuit, quoad licuit per eorum edicta, qui mea pericula non modo suo praesidio, sed etiam vestra deprecatione nu-

darunt. quibus ego rebus objectis, cum mihi privato confligendum viderem cum eodem exercitu, quem conſul non armis, ſed veſtra auctoritate ſuperaram: multa mecum ipſe reputavi. Dixerat in con- 13
cione conſul, ſe clivi Capitolini poenas ab equitibus Romanis repetiturum. nominatim alii compellabantur, alii citabantur, alii relegabantur: aditus templorum erant non ſolum praeſidiis et manu,

[redacted]

[redacted]

cibus orbatum, me a magiſtratibus partim oppugnatum, partim proditum, partim derelictum: ſervos ſimulatione collegiorum nominatim eſſe conſcriptos, copias omnes Catilinae pene iiſdem ducibus, ad ſpem caedis et incendiorum eſſe revocatas: equites Romanos, proſcriptionis; municipia, vaſtitatis; omnes, caedis metu eſſe permotos: potui, potui, Patres conſcripti, multis auctoribus fortiſſimis viris, me vi, armiſque defendere: nec mihi ipſe ille animus idem meus, vobis non incognitus, defuit. ſed videbam, ſi viciſſem praeſentem adverſarium, nimium multos mihi alios eſſe vincendos: ſi victus eſſem, multis bonis et pro me, et mecum, etiam poſt me eſſe pereundum: tribunitiique ſanguinis ultores eſſe praeſentes: meae mortis poenas judicio, et poſteritati reſervari. Nolui, cum conſul communem ſalutem ſine ferro defendiſſem, meam privatus armis defendere: bonoſque viros lugere malui meas fortunas, quam ſuis deſperare. ac, ſi ſolus eſſem interfectus, mihi turpe: ſi cum multis, *reipublicae* funeſtum fore videbatur. *quod ſi mihi* aeternam eſſe ae-

rumnam propofitam arbitrarer: morte me ipfe potius, quam fempiterno dolore multaſſem. fed cum viderem, me non diutius, quam ipfam rempublicam, ex hac urbe abfuturum: neque ego illa exterminata mihi remanendum amplius putavi: et illa, fimulatque revocata eſt, me fecum pariter reportavit. mecum leges, mecum quaeſtiones, mecum jura magiſtratuum, mecum fenatûs auctori-

[redacted]

[redacted]

aoniam in rempublicam fum pariter republica reftitutus : non modo in efendenda nihil minuam de libertate priftina, fed etiam adaugebo. Et-ı, fi eam tum defendebam, cum mihi iid illa debebat: quid nunc me face-oortet, cum ego illi plurimum debeo? quid eft, quod animum meum fran-, aut debilitare poffit, cujus ipfam ca-tatem non modo nullius delicti, fed a divinorum in rempublicam bene-rum teftem effe videatis? nam et im-ata eft, quia defenderem civitatem: a voluntate fufcepta eft, ne a me ıfa refpublica per eundem me extre-ı in difcrimen vocaretur. pro me , ut pro P. Popillio, nobiliffimo ho-:, adolefcentes filii, non propinquo-multitudo populum Romanum eft ecata: non, ut pro Q. Metello, fum-et clariffimo viro, fpectata jam ado-ntia filius: non L. et C. Metelli, con-res, non eorum liberi, non Q. Me-s Nepos, qui tum confulatum pete-non Luculli, Servilii, Scipiones, Me-rum filii, flentes ac fordidati, popu-*mano fupplica*verunt: fed unus fra-

ter, qui in me pietate, filius; consiliis, parens; amore, (ut erat) frater inventus est; squalore et lacrymis, et quotidianis precibus, desiderium mei nominis renovari, et rerum gestarum memoriam usurpari coëgit. qui cum statuisset, nisi per vos me recuperasset, eandem subire fortunam, atque idem sibi domicilium et vitae et mortis deposceret: tamen nunquam nec magnitudinem negotii, nec solitudinem [redacted]

modo a ſenatu non eſt reſtitutus: ſed re-
ditu ſuo ſenatum cunctum penè delevit.
nulla de illis magiſtratuum conſenſio,
nulla ad rempublicam defendendam po-
puli Romani convocatio, nullus Italiae
motus, nulla decreta municipiorum, et
coloniarum extiterunt. quare cum me
veſtra auctoritas arceſſierit, populus Ro-
manus revocarit, reſpublica implorarit,
Italia cuncta pene ſuis humeris reporta-
rit: non committam, Patres conſcripti,
ut, cum ea mihi ſint reſtituta, quae in po-
teſtate mea non fuerunt, ea non habeam,
quae ipſe praeſtare poſſim, praeſertim
cum illa amiſſa recuperarim, virtutem et
fidem nunquam amiſerim.

[redacted]

PRO

DOMO SUA.

AD PONTIFICES.

[redacted]

vium ſalus, vita, libertas, arae, foci, dii penates, bona, fortunae, domicilia, veſtrae ſapientiae, fidei, poteſtatique commiſſa, creditaque eſſe videantur. vobis hodierno die conſtituendum eſt utrum poſthac amentes ac perditos magiſtratus improborum ac ſceleratorum civium praeſidio nudare, an etiam deorum immortalium religione armare malitis. nam ſi illa labes ac flamma reipublicae ſuum illum peſtiferum et funeſtum tribunatum, quem aequitate humana tueri non poteſt, divinà religione defenderit: aliae ceremoniae nobis erunt, alii antiſtites deorum immortalium, alii interpretes religionum requirendi. ſin autem veſtra auctoritate, ſapientiaque, Pontifices, ea, quae furore improborum in republica ab aliis oppreſſa, ab aliis deſerta, ab aliis prodita, geſta ſunt, reſcinduntur; erit cauſa, cur conſilium majorum, in ampliſſimis viris ad ſacerdotia deligendis, jure ac merito laudare poſſimus. ſed, quoniam ille demens, ſi ea, quae ego per hos dies in ſenatu de republica ſenſi, vituperaſſet, aliquem ſe aditum ad aures veſtras *eſſe habiturum* putavit, omittam or-

[redacted]

dinem dicendi meum: respondebo homi-
nis furiosi non orationi, qua ille uti non
potest, sed convicio, cujus exercitatio-
nem cùm intolerabili petulantia, tum e-
tiam diuturna impunitate munivit. Ac 2
primum illud a te, homine vesano ac fu-
rioso, requiro, quae te tanta poena tuo-
rum scelerum, flagitiorumque vexet, ut
hos tales viros, qui non solum consiliis
suis, sed etiam specie ipsa dignitatem rei-

[redacted]

[redacted]

quo ſenatus carere non potuit? quem boni luxerunt? quem reſpublica deſideravit? quo reſtituto, ſenatus auctoritatem reſtitutam putabamus? quam primum adveniens prodidiſti? nondum de mea ſententia dico. impudentiae primum reſpondebo tuae. Hunc igitur, funeſta reipublicae peſtis, hunc tu civem ferro, et armis, et exercitûs terrore, et conſulum ſcelere, et audaciſſimorum hominum minis, ſervorum delectu, obſeſſione templorum, occupatione fori, oppreſſione curiae, domo et patria, ne cum improbis boni ferro dimicarent, cedere curaſti, quem a ſenatu, quem a bonis omnibus, quem a cuncta Italia deſideratum, arceſſitum, revocatum, conſervandae reipublicae cauſa, confiteris? at enim in ſenatum venire, in Capitolium intrare turbulento illo die non debuiſti. ego vero neque veni, et domo me tenui, quamdiu turbulentum tempus fuit: cum ſervos tuos ad rapinam, ad bonorum caedem paratos, cum illa tua conſceleratorum ac perditorum manu, armatos etiam in Capitolium tecum veniſſe *conſtabat*. quod cum *mihi nuntiaretur*, *ſcio* me domi manſiſſe,

[redacted]

et tibi, et gladiatoribus tuis instaurandae caedis potestatem non fecisse. postea quam mihi nuntiatum est, populum Romanum in Capitolium, propter metum atque inopiam rei frumentariae, convenisse; ministros autem scelerum tuorum perterritos, partim amissis gladiis, partim ereptis, diffugisse: veni non solum sine ullis copiis, ac manu, verum etiam cum paucis amicis. an ego, cum P.

[redacted]

[redacted]

illa talis erat, de qua agebatur, ut rem
ipsam repudiare, et eos, qui agebant, con-
4 demnare deberem? Primum dico se-
natoris esse boni, semper in senatum ve-
nire: nec cum his sentio, qui statuunt
minus bonis temporibus in senatum ipsi
non venire; non intelligentes, hanc su-
am nimiam perseverantiam vehementer
iis, quorum animum offendere volue-
runt, gratam et jucundam fuisse. at enim
nonnulli propter timorem, quod se in se-
natu tuto non esse arbitrabantur, discess-
serunt. non reprehendo; nec quaero, fue-
ritne aliquid pertimescendum. puto, suo
quemque arbitratu timere oportere. cur
ego non timuerim, quaeris? quia te illinc
abiisse constabat. cur, cum viri boni non-
nulli putarint, tuto se in senatu esse non
posse, ego non idem senserim? cur, cum e-
go me existimassem tutò omnino in civita-
te esse non posse, illuc irem? an aliis licet,
et recte licet, in meo metu sibi nihil time-
re: mihi uni necesse erit et meam, et alio-
rum vicem pertimescere? an, quia non
condemnavi sententia mea duo consules,
sum r*eprehendendus? e*os igitur ego po-
tissimum damnare debui, quorum lege

perfectum est, ne ego indemnatus, atque optime de republica meritus, damnatorum poenas sustinerem? quorum etiam delicta, propter eorum egregiam in me conservando voluntatem, non modo me, sed omnes bonos ferre oporteret, eorum optimum consilium ego potissimum, per eos in meam pristinam dignitatem restitutus, consilio repudiarem meo? at quam sententiam dixi? primum eam, quam po-

[redacted]

ſententia, quoniam princeps ego ſum ejus atque auctor, quid reprehendatur. utrum cauſa capiendi novi conſilii non fuit? an meae partes in ea cauſa non praecipuae fuerunt? an aliò potius confugiendum fuit? quae vis, quae cauſa major eſſe, quam fames, potuit? quam ſeditio? quam conſilia tua, tuorumque; qui, facultate oblata, ad imperitorum animos incitandos, renovaturum te tua illa funeſta latrocinia ob annonae cauſam putarunt? frumentum provinciae frumentariae partim non habebant; partim in alias terras, credo, propter varietatem venditorum miſerant; partim, quo gratius eſſet, tum, cum in ipſa fame ſubveniſſent, cuſtodiis ſuis clauſum continebant, ut ſubito novum mitterent. res erat non in opinione dubia, ſed in praeſenti, atque ante oculos propoſito periculo: neque id conjectura proſpiciebamus, ſed jam experti videbamus. nam, cum ingraveſceret annona, ut jam plane inopia ac fames, non caritas timeretur, concurſus eſt ad templum Concordiae factus, ſenatum illuc vocante Metello conſule. qui ſi verus fuit, ex dolore ho-

minum, et fame; certe conſules cauſam ſuſcipere, certe ſenatus aliquid conſilii capere potuit. ſin cauſa fuit annona, ſeditionis quidem inſtimulator et concitator tu fuiſti: nonne id agendum nobis omnibus fuit, ut materiem ſubtraheremus furori tuo? quid, ſi utrumque fuit, et ut fames ſtimularet homines, et tu in hoc ulcere, tanquam unguis, exiſteres? nonne fuit eo major adhibenda medicina, quae [redacted]

ſam arrepturum fuiſſe ad incendia, caedem, rapinas, nolo, Pontifices, ſuſpicemini, niſi videritis. qui ſunt homines a Q. Metello, fratre tuo, conſule, in ſenatu palam nominati, a quibus ille ſe lapidibus appetitum, etiam percuſſum eſſe dixit? L. Sergium, et M. Lollium nominavit. quis eſt iſte Lollius? qui ſine ferro ne nunc quidem tecum eſt: qui, te tribuno plebis, nihil de me dicam, ſed qui Cn. Pompeium interficiendum depopoſcit. quis eſt Sergius? armiger Catilinae, ſtipator tui corporis, ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorum, damnatus injuriarum, percuſſor, lapidator, fori depopulator, obſeſſor curiae. his, atque hujuſmodi ducibus, cum tu in annonae caritate in conſules, in ſenatum, in bona, fortunaſque locupletium, per cauſam inopum, atque imperitorum, repentinos impetus comparares: cum tibi ſalus eſſe in otio nulla poſſet: cum deſperatis ducibus decuriatos, ac deſcriptos haberes exercitus perditorum: nonne providendum ſenatui fuit, ne in hanc tantam materiam *ſeditionis* iſta funeſta fax *adhaereſceret? fuit* igitur cauſa capiendi

novi consilii. videte nunc, fuerintne par-
tes meae penè praecipuae. Quem tum 6
Sergius ille tuus, quem Lollius, quem
caeterae pestes in lapidatione illa nomi-
nabant? quem annonam praestare opor-
tere dicebant? nonne me? quid? puero-
rum illa concursatio nocturna? num a te
ipso instituta? me frumentum flagita-
bant. quasi vero ego aut rei frumenta-
riae praefuissem, aut compressum aliquod
[redacted]

[redacted]

pulſo metu, commutatam eſſe annonam
dicebant: quae quia rurſus in meo reditu
facta erat durior, a me, cujus adventu
fore vilitatem boni viri dictitabant, an-
7 nona flagitabatur. Ego denique non
ſolum ab operis tuis, impulſu tuo, nomi-
nabar, ſed etiam, depulſis ac diſſipatis tu-
is copiis, a populo Romano univerſo,
qui tum in Capitolium convenerat, cum
illo die minus valerem, nominatim in ſe-
natum vocabar. veni expectatus. multis
ſententiis jam dictis, rogatus ſum ſen-
tentiam. dixi reipublicae ſaluberrimam,
mihi neceſſariam. petebatur a me fru-
menti copia, annonae vilitas; quaſi poſ-
ſem aliquid in ea re gerenda: non habe-
batur. flagitabar bonorum expoſtulati-
one. improborum convicia ſuſtinere non
poteram. delegavi amico locupletiori,
non quo illi, ita de me merito, onus illud
imponerem, (ſuccubuiſſem enim potius
ipſe) ſed quia videbam id, quod omnes:
quod nos de Cn. Pompeio polliceremur,
id illum fide, conſilio, virtute, auctori-
tate, felicitate denique ſua facillime per-
fecturum. itaque, *ſive* hunc dii immor-
tales fructum mei reditûs populo Roma-

[redacted]

no tribuunt, ut, quemadmodum diſceſſu meo frugum inopia, fames, vaſtitas, caedes, incendia, rapinae, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordia fuiſſet: ſic reditu meo ubertas agrorum, frugum copia, ſpes otii, tranquillitas animorum, judicia, leges, concordia populi, ſenatûs auctoritas, mecum ſimul reducta videantur: ſive egomet aliquid adventu meo, conſilio, auctoritate, diligentia pro tan-

[redacted]

[redacted]

plurima, periculoſiſſima, maxima, terra marique bella extra ordinem eſſe commiſſa: quarum rerum ſi quem poeniteat, eum victoriae populi Romani poenitere. non ita tecum ago. cum his haec a me haberi oratio poteſt, qui ita diſputant, ſe, ſi qua res ad unum deferenda ſit, ad Cn. Pompeium delaturos potiſſimum: ſed ſe extra ordinem nihil cuiquam dare: cum Pompeio datum ſit, id ſe pro dignitate hominis ornare ac tueri ſolere. horum ego ſententiam ne laudem, impedior Cn. Pompeii triumphis: quibus ille, cum eſſet extra ordinem ad patriam defendendam vocatus, auxit nomen populi Romani, imperiumque honeſtavit: conſtantiam probo, qua mihi quoque utendum fuit, quo ille auctore extra ordinem bellum cum Mithridate, Tigraneque geſſit. ſed cum illis tamen poſſum aliquid diſputare. tua vero quae tanta impudentia eſt, ut audeas dicere, extra ordinem dari nihil cuiquam oportere? qui cum lege nefaria Ptolemaeum, regem Cypri, fratrem regis Alexandrini, eodem jure regnantem, causâ incognitâ, publicaſſes, *populumque* Romanum ſcelere obligaſ-

extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio, pretio amplificato, Syriam nominatim dediſti. quid? homini teterrimo, crudeliſſimo, fallaciſſimo, omnium ſcelerum, libidinumque maculis notatiſſimo, L. Piſoni, nonne nominatim populos liberos, multis ſenatus-conſultis, etiam recenti lege ſoceri ipſius liberatos, vinctos et conſtrictos tradidiſti? nonne, cum ab eo merces tui beneficii, pretiumque provinciae meo ſanguine tibi eſſet perſolu-

cum ſenatum a gubernaculis dejeciſſes, populum e navi exturbaſſes, ipſe archipirata cum grege praedonum impuriſſimo pleniſſimis velis navigares: ſi, quae tum promulgaſti, conſtituiſti, promiſiſti, vendidiſti, perferre potuiſſes, qui locus in orbe terrarum vacuus extraordinariis faſcibus, atque imperio Clodiano fuiſſet? ſed excitatus aliquando Cn. Pompeii (dicam ipſo audiente, quod ſenſi, et ſentio, quoquo animo me auditurus eſt) excitatus inquam, aliquando Cn. Pompeii nimium diu reconditus, et penitus abſtruſus animi dolor ſubvenit ſubito reipublicae, civitatemque fractam malis, nutam, debilitatam, abjectam metu, ad liquam ſpem libertatis, et priſtinae digitatis erexit. hic vir extra ordinem rei umentariae praeficiendus non fuit? ſci:et tu helluoni ſpurciſſimo, praeguſtatolibidinum tuarum, homini egentiſſimo facinoroſiſſimo Sex. Clodio, ſocio tui guinis, qui ſua lingua etiam ſororem m a te abalienavit, omne frumentum 'atum et publicum, omnes provincias ıentarias, *omnes mancipes*, omnes *'orum claves lege* tua tradidiſti. qua

ſatis audaciter petere poſſem : neque ille, tot ſuſpicionibus certorum hominum et ſcelere exulceratus, quae meum tempus poſtularet; ſatis prolixe mihi polliceretur. data merces eſt erroris mei magna, Pontifices, ut me non ſolum pigeat ſtultitiae meae, ſed etiam pudeat: qui, cum me non repentinum aliquod meum tempus, ſed veteres multo ante ſuſcepti et proviſi labores, cum vi- [redacted]

[redacted]

ſcelere conflatum ſit, me occultare, et tacere. illud vero eſt hominis ingrati, tacere. itaque libentiſſime praedicabo, Cn. Pompeium ſtudio et auctoritate aeque, ut unumquemque veſtrûm, opibus, contentione, precibus, periculis denique,
12 praecipue pro ſalute mea laboraſſe. Hic tuis, P. Lentule, cum tu nihil aliud dies et noctes, niſi de ſalute mea cogitares, conſiliis omnibus interfuit: hic tibi graviſſimus auctor ad inſtituendam, fideliſſimus ſocius ad comparandam, fortiſſimus adjutor ad rem perficiendam fuit: hic municipia, coloniaſque adiit: hic Italiae totius auxilium cupientis imploravit: hic in ſenatu princeps ſententiae fuit: idemque cum dixiſſet, tum etiam pro ſalute mea populum Romanum obſecravit. quare iſtam orationem, qua es uſus, omittas licet: poſt illam ſententiam, quam dixeram de annona, pontificum animos eſſe mutatos: perinde, quaſi iſti aut de Cn. Pompeio aliter, atque ego exiſtimo, ſentiant: aut, quid mihi pro expectatione populi Romani, pro Cn. Pompeii meritis erga me, pro ratione mei temporis *faciendum fuerit*, ignorent: aut etiam, ſi

[redacted]

cur intereunt, quod in te eſt? quae
nis notio pontificum, cum adoptai
eſſe debuit. niſi forte ex te ita quaeſi
eſt, num perturbare rempublicam ſe
onibus velles: et ob eam cauſam a
tari, non ut filius eſſes, ſed ut tribı
plebis fieres, et funditus everteres
tatem. reſpondiſti, credo, te ita v
pontificibus bona cauſa viſa eſt: ap
baverunt. non aetas ejus, qui ado

[redacted]

tates, ut is, qui te adoptavit, vel filii tibi loco per aetatem esse potuerit; vel eo quo fuit. deinde quòd causa quaeri soleat adoptandi, ut et is adoptet, qui, quod naturâ jam assequi non potest, et legitimo, et pontificio jure quaerat: et ita adoptet, ut ne quid aut de dignitate generum, aut de sacrorum religione minuatur. illud in primis, ne qua calumnia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur: ut haec simulata adoptio filii, quam maxime veritatem illam suscipiendorum liberorum imitata esse videatur. quae major calumnia est, quam venire imberbem adolescentulum, bene valentem, ac maritum, dicere, filium senatorem populi Romani sibi velle adoptare: id autem scire, videre omnes, non ut ille filius instituatur, sed ut e patriciis exeat, et tribu- plebis fieri possit, idcirco adoptari? ne id obscure: nam adoptatum emanri statim, ne sit ejus filius, qui adop- . cur ergo adoptatur? probate ge- doptionis: jam omnium sacra in- nt, quorum custodes vos esse debe- n patricius nemo relinquetur. cur uisquam vellet tribunum plebis se

fieri non licere? anguſtiorem ſibi eſſe petitionem conſulatus? in ſacerdotium cum poſſit venire, quia patricio non ſit is locus, non venire? ut cuique aliquid acciderit, quare commodius ſit eſſe plebeium, ſimili ratione adoptabitur. ita populus Romanus brevi tempore, neque regem ſacrorum, neque flamines, nec ſalios habebit, nec ex parte dimidia reliquos ſacerdotes: neque auctores centuriatorum, et curiatorum comitiorum: auſpiciaque populi Romani, ſi magiſtratus patricii

[redacted]

ſit. quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare de coelo eſſe ſervatum? adeſt praeſens vir ſingulari virtute, conſtantia, gravitate praeditus, M. Bibulus. hunc conſulem illo ipſo die contendo ſervaſſe de coelo. infirma ſunt igitur, tua ſententia, acta C. Caeſaris, viri fortiſſimi? minime. neque enim mea jam quidquam intereſt, exceptis his telis, quae ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt. ſed haec de auſpiciis, quae ego nunc perbreviter attingo, acta ſunt a te. tu, tuo praecipitante jam et debilitato tribunatu, auſpiciorum patronus ſubito extitiſti: tu M. Bibulum in concionem, tu augures produxiſti. te interrogante augures reſponderunt, cum de coelo ſervatum ſit, cum populo agi non poſſe. tibi M. Bibulus quaerenti, ſe de coelo ſervaſſe reſpondit: idemque in concione dixit, ab Appio, fratre tuo, productus, te omnino, quòd contra auſpicia adpotatus eſſes, tribunum plebis non fuiſſe. tua denique omnis actio poſterioribus menſibus fuit: omnia, quae C. Caeſar egiſſet, quòd contra auſpicia eſſent acta, *per ſenatum* reſcindi oportere. quod

ſi fieret, dicebas te tuis humeris me cuſtodem urbis in urbem relaturum. videte hominis amentiam, ubi per ſuum tribunatum Caeſaris actis illigatus teneretur. ſi et ſacrorum jure pontifices, et auſpiciorum religione augures totum evertunt tribunatum tuum, quid quaeris amplius ? an etiam apertius aliquod jus populi, atque legum ? Hora fortaſſe 16
ſexta diei queſtus ſum in judicio, cum
C. Antonium collegam meum defende-

causa relinquo. video enim quosdam clarissimos viros, principes civitatis, aliquot locis judicasse, te cum plebe jure agere potuisse: qui etiam de me ipso, cum tua rogatione funere elatam rempublicam esse dicerent, tamen id funus, etsi miserum atque acerbum fuisset, jure indictum esse dicebant. quod de me cive ac de republica bene merito tulisses, funestum funus te indixisse reipublicae: quod salvis auspiciis tulisses, jure egisse dicebant. quare licebit, ut opinor, nobis eas actiones non infirmare, quibus illi actionibus constitutum tribunatum tuum comprobaverunt. fueris sane tribunus plebis tam jure, quàm lege, quàm fuit hic ipse Rullus, vir omnibus rebus clarissimus atque amplissimus: quo jure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capiti civis indemnati tulisti? Vetant eges sacratae, vetant XII tabulae, leges rivatis hominibus irrogari: id est enim rivilegium. nemo unquam tulit: nihil crudelius, nihil perniciosius, nihil, od minus haec civitas ferre possit. scriptionis miserrimum nomen illud, *unis acerbitas* Syllani temporis, quid

habet, quod maxime ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor, poenam in cives Romanos nominatim ſine judicio conſtitutam. hanc vos igitur, Pontifices, judicio atque auctoritate veſtra tribuno plebis poteſtatem dabitis, ut proſcribere poſſit quos velit? quaero enim, quid ſit aliud proſcribere. 'VELITIS, 'JUBEATIS, ut M. Tullius in civitate 'ne ſit, bonaque ejus ut mea ſint.' ita enim fecit, etſi aliis verbis tulit. hoc ple-

[redacted]

mum, ut ne poena capitis cum pecunia conjungatur: deinde, ne, nisi prodicta die, quis accusetur: ut ter ante magistratus accuset, intermissa die, quam multam irroget, aut judicet: quarta sit accusatio trinûm nundinûm prodicta die, qua die judicium sit futurum: tum multa etiam ad placandum, atque ad misericordiam reis concessa sunt: deinde exorabilis populus, facilis suffragatio pro salute: denique etiam si qua res illum diem aut auspiciis, aut excusatione sustulit, tota causa judiciumque sublatum est.
18 Haec cum ita sint in re, ubi crimen est? ubi accusator? ubi testes? quid indignius, quàm, qui neque adesse sit jussus, neque citatus, neque accusatus, de ejus capite, liberis, fortunis omnibus, conductos sicarios egentes et perditos suffragium ferre, et eam legem putare? at, si hoc de me potuit, quem honos, quem dignitas, quem causa, quem respublica tuebatur, cujus denique pecunia non expetebatur, cui nihil oberat praeter conversionem status, et inclinationem communium temporum; quid tandem futurum est iis, quorum vita remota ab honore populari, et ab hac

[redacted]

illuſtri gratia eſt: pecuniae autem tantae ſunt,ut eas nimium multi,egentes, ſumptuoſi,nobiles concupiſcant?date hanc tribuno plebis licentiam, et intuemini pauliſper animis juventutem, et eos maxime, qui imminere jam cupiditate videntur in tribunitiam poteſtatem : collegia, medius fidius,tribunorum plebis tota reperientur, hoc jure firmato, quae coëant de hominum locupletiſſimorum bo-

[redacted]

miniſtro, omnium non bipedum ſolum, ſed etiam quadrupedum impuriſſimo, rempublicam perdidiſti. neque tu eras tam excors, tamque demens, ut neſcires hunc Clodium eſſe, qui contra leges faceret: alios, qui leges ſcribere ſolerent. ſed neque eorum, neque caeterorum, in quibus eſſet aliquid modeſtiae, cujuſquam tibi poteſtas fuit: neque tu legum ſcriptoribus iiſdem potuiſti uti, quibus caeteri, neque operum architectis: neque pontificem adhibere quem velles: poſtremo ne in praedae quidem ſocietate mancipem, aut praedae ſocium, extra tuorum gladiatorum numerum: aut denique ſuffragii latorem in iſta tua proſcriptione quemquam, niſi furem aut ſicarium, reperire
19 potuiſti. Itaque cum tu florens ac potens per medium forum popularis volitares: amici illi tui, te uno amico tecti et beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellebantur, ut etiam Palatinam tuam perderent. qui in judicium venerant, ſive accuſatores erant, ſive rei, te deprecante damnabantur. denique etiam ille novitius Ligur, venalis adſcriptor et ſub-*ſcriptor tuus,* cum M. Papirii, ſui fratris,

eſſet teſtamento et judicio improbatus, mortem ejus ſe velle perſequi dixit: nomen Sexti Propertii detulit. accuſare alienae damnationis, ſceleriſque ſocios, propter calumniae metum, non eſt auſus. de hac igitur lege dicimus, quae jure rogata videatur: cujus quam quiſque partem tetigit, digito, voce, praeda, ſuffragio; quocunque venit, repudiatus, convictuſque diſceſſit. quid, ſi iis verbis

[redacted]

cutnis et Clodiis auctoribus, obtinere ?

20 Tulisti de me, ne reciperer, non ut exirem: quem tu ipse non poteras dicere non licere esse Romae. quid enim diceres? damnatum? certe non. expulsum? qui licuit? sed tamen ne id quidem est scriptum, ut exirem. poena est, qui receperit: quam omnes neglexerunt. ejectio nusquam est. verum sit. quid? operum publicorum exactio: quid? nominis inscriptio, tibi num aliud videtur esse, ac meorum bonorum direptio: praeterquam quod ne id quidem per legem Liciniam, ut ipse tibi curationem ferres, facere potuisti? quid hoc ipsum, quod nunc apud pontifices agis, te meam domum consecrasse, te monumentum fecisse, in meis aedibus te signum dedicasse, eaque te ex una rogatiuncula fecisse: unum et idem videtur esse, atque id, quod de me ipso nominatim tulisti? tam hercule est unum, quam quod idem tu lege una tulisti: ut Cyprius rex, cujus majores huic populo socii atque amici semper fuerunt, cum bonis omnibus sub *praecone subjiceretur*, et exules *Byzantium reducerentur*. eidem, inquit,

utraque de re negotium dedi. ſed quid, ſi eidem negotium dediſſes, ut in Aſia ciſtophorum flagitaret, inde iret in Hiſpaniam: cum Romae deceſſiſſet, conſulatum ei petere liceret: cum factus eſſet, provinciam Syriam obtineret? quoniam de uno homine ſcriberes, una res eſſet? quod ſi jam populus Romanus de iſta re conſultus eſſet, et non omnia per ſervos latroneſque geſſiſſes, nonne fieri poterat, ut populo de Cyprio rege placeret,

[redacted]

cet non parabas. cum edictis tuis tabernas claudi jubebas, non vim imperitae multitudinis, ſed hominum honeſtorum modeſtiam, prudentiamque quaerebas. cum arma in aedem Caſtoris comportabas, nihil aliud, niſi uti ne quid per vim agi poſſet, machinabare. cum vero gradus Caſtoris convelliſti, ac removiſti: tum, ut modeſte tibi agere liceret, homines audaces ab ejus templi aditu atque adſcenſu repuliſti. cùm eos, qui in conventu virorum bonorum verba de ſalute mea fecerant, adeſſe juſſiſti, eorumque advocationem, manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti: tum profecto oſtendiſti, vim tibi maxime diſplicere. verum haec furioſa vis veſani tribuni plebis facile ſuperari, frangique potuit virorum bonorum vel virtute, vel multitudine. quid? cùm Gabinio Syria dabatur, Macedonia Piſoni, utrique infinitum imperium, ingens pecunia, ut tibi omnia permitterent, te adjuvarent, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos centuriones, tibi pecunias, tibi familias compararent: te ſuis ſceleratis concionibus ſublevarent, ſenatûs auctoritatem *irriderent*, equitibus Romanis

mortem proſcriptionemque minitarentur: me terrerent minis: mihi caedem et dimicationem denuntiarent: meam domum, refertam viris bonis, per amicos ſuos complerent: proſcriptionis metu me frequentia nudarent virorum bonorum, me praeſidio ſpoliarent: ſenatum pro me non modo pugnare, ampliſſimum ordinem; ſed etiam plorare et ſupplicare, mutata veſte, prohiberent: ne tum quidem vis erat? Quid igitur ego geſſi, 22

a benigna est, ut ea ipsa non modo sa-
lutem me absentem per se probarit?
natus, an ordines, an ii, qui concita
Italia ad me revocandum convolarunt,
ssiones me praesente ad me retinen-
dum et conservandum fuissent in ea
quam ipse jam parricida talem di-
fuisse, ut me ab omnibus ad meam
dignitatem expetitum, atque
quaeratur? an vero in judi-
periculi nihil fuit? privilegium per-
mihi praesenti si multa irroga-
nemo intercederet? tam inops au-
ego eram ab amicis, aut tam nuda
publica a magistratibus? quid? si vo-
p tribus essent, proscriptionem non
me, ita de sua salute merito, sed
in ullo cive comprobavissent?
ego praesens fuissem, veteres illae
conjuratorum, tuique perditi mi-
atque egentes, et nova vis scelera-
quae consulum corpori meo peper-
? qui cum eorum omnium crude-
sceleri que cessissem, ne absens qui-
meo mentes illorum satiare
Quid enim vos uxor mea miser-
? quam vexavistis, raptavis-

[redacted]

tis, omni crudelitate laceravistis? quid mea filia? cujus fletus assiduus, sordesque lugubres vobis erant jucundae, caeterorum omnium mentes oculosque flectebant. quid parvus filius? quem quamdiu abfui, nemo nisi lacrymantem confectumque vidit: quid fecerat, quod eum toties per insidias interficere voluistis? quid frater meus? qui cùm aliquanto post meum discessum ex provincia venisset, neque sibi vivendum, nisi me restituto, pu-

[redacted]

cum ſaltatore collega, cùm alteri totam Achaiam, Theſſaliam, Boeotiam, Graeciam, Macedoniam, omnemque Barbariam, bona civium Romanorum condonaſſes: alteri Syriam, Babylonem, Perſas, integerrimas pacatiſſimaſque gentes ad diripiendum tradidiſſes: illos tam cupidos liminum meorum, et columnarum, et valvarum fuiſſe. neque porro illa manus, copiaeque Catilinae, caementis ac teſtis tectorum meorum ſe famem ſuam expleturas putaverunt. ſed, ut hoſtium urbes, nec omnium hoſtium, verum eorum, quibuſcum acerbum bellum inteſtinumque ſuſcepimus, non praeda adducti, ſed odio ſolemus excipere, quòd, in quos propter eorum crudelitatem inflammatae mentes noſtrae fuerunt, cum horum etiam tectis ac ſedibus reſidere ali-
24 quod bellum ſemper videtur * * * Nihil erat latum de me; non adeſſe eram juſſus; non citatus. abſueram: eram etiam tuo judicio civis incolumis, cum domus in Palatio, villa in Tuſculano, altera ad alterum conſulem transferebatur: ſenatum conſules vetabant: columnae

* * * *Deeſt nonnihil.*

marmoreae ex aedibus meis, inſpectant
populo Romano, ad ſocrum conſulis por
tabantur: in fundum autem vicini con
ſulis non modo inſtrumentum, aut orna
menta villae, ſed etiam arbores transfe
rebantur: cum ipſa villa non praeda
cupiditate, (quid enim erat praedae?
ſed odio et crudelitate funditus evertere
tur: domus ardebat in Palatio non for
tuito, ſed oblato incendio: conſules epu
labantur, et in conjuratorum gratulati
one verſabantur, cùm alter ſe Catilina
delicias, alter Cethegi conſobrinum fuiſ
ſe diceret. hanc ego vim, Pontifices, ho
ſcelus, hunc furorem meo corpore op

cissem cum maxima internecione improborum, sed tamen civium; aut, interfectis bonis omnibus, quod illis optatissimum erat, unà cum republica concidissem. videbam, vivo senatu populoque Romano, celerem mihi summa cum dignitate reditum: nec intelligebam fieri diutius posse, ut mihi non liceret esse in ea republica, quam ipse servassem. quod si non liceret: audieram, et legeram, clarissimos nostrae civitatis viros se in medios hostes ad perspicuam mortem pro salute exercitûs injecisse. ego pro salute reipublicae universae dubitarem hoc meliore conditione esse, quàm Decii? quod illi ne auditores quidem suae gloriae, ego etiam spectator meae laudis esse potuissem. Itaque infractus furor tuus inanes faciebat impetus. omnem enim vim omnium sceleratorum acerbitas mei casus exceperat. non erat in tam immani injuria, tantisque ruinis novae crudelitati locus. Cato fuerat proximus. quid ageres, non erat: nisi, ut, qui mihi dux omnibus in rebus fuerat, idem esset injuriae socius. *quid posses? extrudere ad Cypriam pecuniam.* praeda perierit. a-

lia non deerit: hunc modò amandandum esse. sic M. Cato, invisus, quasi per beneficium, Cyprum relegatur. ejiciuntur duo, quos improbi videre non poterant: alter per honorem turpissimum: alter per honestissimam calamitatem. atque, ut sciatis, non hominibus istum, sed virtutibus hostem semper fuisse: me expulso, Catone amandato, in eum ipsum se convertit, quo auctore, quo adjutore, in con-

[redacted]

bore copiarum ſuarum relictus eſſet, Cn. Pompeium foro curiaque privarit, domumque conjecerit, vidiſtis. ex quo judicare poteſtis, quanta vis illa fuerit oriens, et congregata, cum haec Cn. Pompeium terruerit jam diſtracta, et extincta. Hoc vidit in ſententia dicenda kalendis Januariis vir prudentiſſimus, et cum reipublicae, tum mihi, tum etiam veritati amiciſſimus, L. Cotta, qui legem de meo reditu ferendam 'non cenſuit: 'qui me conſuluiſſe reipublicae, ceſſiſſe 'tempeſtati; amiciorem vobis caeteriſ'que civibus, quàm mihi ac meis exti'tiſſe; vi, armis, diſſenſione hominum 'ad caedem inſtitutâ, novoque dominatu 'pulſum eſſe dixit: nihil de meo capite 'potuiſſe ferri: nihil eſſe inſcriptum, aut 'poſſe valere: omnia contra leges mo'reſque majorum temere, turbulente, 'per vim, per furorem eſſe geſta. quod 'ſi illa lex eſſet, nec referre ad ſenatum 'conſules, nec ſententiam dicere ſibi li'cere: quorum utrumque cum fieret, non 'oportere, ut de me lex ferretur, decer'ni: ne illa, quae nulla eſſet, eſſe lex ju'*dicaretur.*' ſententia verior, gravior,

utilior, melior reipublicae nulla eſſe potuit. hominis enim ſcelere et furore notato, ſimilis a republica labes in poſterum demovebatur. neque hoc Cn. Pompeius, qui ornatiſſimam de me ſententiam dixit, voſque, Pontifices, qui me veſtris ſententiis auctoritatibuſque defendiſtis, non vidiſtis, illam eſſe nullam, atque eſſe potius flammam temporis, interdictum ſceleris, vocem furoris: ſed proſpexiſtis, ne qua popularis in vos aliquando [redacted]

rumque metuentes, cum frequentissimus senatus eos, ut de me referrent, quotidie flagitaret, non se rem improbare dicebant, sed lege istius impediri. erat hoc verum. nam impediebantur, verum ea lege, quam idem iste de Macedonia, Sy-
27 riaque tulerat. Hanc tu, P. Lentule, neque privatus, neque consul legem esse unquam putasti. nam, tribunis plebis referentibus, sententiam de me designatus consul saepe dixisti: ex kalendis Januariis, quoad perfecta res est, de me retulisti: legem promulgasti, tulisti: quorum tibi, si esset illa lex, nihil liceret. at etiam Q. Metellus, collega tuus, vir clarissimus, quam legem esse homines alienissimi a P. Clodio judicarant, Piso et Gabinius, eam nullam esse frater P. Clodii, cum de me ad senatum tecum unà retulit, judicavit. sed isti, qui Clodii leges timuerunt, quemadmodum caeteras observarunt? senatus quidem, cujus est gravissimum judicium de jure legum, quotiescunque de me consultus est, toties eam nullam esse judicavit. quod idem tu, Lentule, vidisti in ea lege, quam de *me tulisti. nam* non est ita latum, ut

ses et factis notatus, ut omnem locum, quo adisses, exilii simillimum redderes? quid est enim exul? ipsum per se nomen calamitatis, non turpitudinis. quando igitur est turpe? re vera, quando est poena peccati: opinione autem hominum, etiam si est poena damnati. utrum igitur peccato meo exulis nomen subeo, an re judicata? peccato? jam neque tu id dicere audes, quem isti satellites tui felicem Catilinam nominant, neque quisquam eorum, qui solebant. non modo jam nemo est tam imperitus, qui ea, quae gessi in co[illegible]

mihi essent optatissima et pulcherrima, judicarit? summum est populi Romani, populorumque, et gentium omnium, ac regum consilium senatus. decrevit, ut omnes, qui rempublicam salvam esse vellent, ad me unum defendendum venirent: ostenditque, nec stare potuisse rempublicam, si ego non fuissem restitutus, nec futuram esse ullam, si non rediissem. proximus est huic dignitati ordo equester. omnes omnium publicanorum societates de meo consulatu, ac de meis rebus gestis amplissima atque ornatissima decreta fecerunt. scribae, qui nobiscum in rationibus monumentisque publicis versantur, non obscurum de meis in rempublicam beneficiis suum judicium, decretumque esse voluerunt. nullum est in hac urbe collegium, nulli pagani, aut montani, (quoniam plebi quoque urbanae majores nostri conventicula, et quasi consilia quaedam esse voluerunt) qui non amplissime non modo de salute mea, sed etiam de dignitate decreverint. nam quid ego illa divina, atque immortalia municipiorum, et coloniarum, et totius Italiae decreta commemorem, quibus tan-

um tanta celebritate, tanto splendore omnis generis hominum, aetatum, ordinum floruisse. omitto civitatum, nationum, provinciarum, regum, orbis denique terrarum de meis in omnes mortales meritis unum judicium, unumque consensum. adventus meus, atque introitus in urbem qui fuit? utrum me patria sic accepit, ut lucem salutemque redditam sibi ac restitutam accipere debuit, an ut crudelem tyrannum? quod vos Catilinae gregales de me dicere solebatis. itaque ille unus dies, quo die me populus Romanus a porta in Capitolium, atque in-

totum maledictum, ne quisquam audeat
jam reprehendere consulatum meum tot,
tantis, tam ornatis judiciis, testimoniis,
auctoritatibus comprobatum. quod si in
isto tuo maledicto probrum non modo
mihi nullum objectas, sed etiam laudem
illustras meam; quid te aut fieri, aut fin-
gi dementius potest? uno enim maledic-
to, bis a me patriam servatam esse con-
cedis: semel, cum id feci, quod omnes
non negent immortalitati, si fieri potest,
mandandum, tu supplicio puniendum pu-
tasti: iterum, cum tuum, multorumque
propter te inflammatum in bonos omnes
impetum, meo corpore excepi, ne eam
civitatem, quam servassem inermis, ar-
29 matus in discrimen adducerem. Esto,
non fuit in me poena ulla peccati. at fuit
judicii. cujus? quis me unquam ulla le-
ge interrogavit? quis postulavit? quis
diem dixit? potest igitur damnati poe-
nam sustinere indemnatus? hoc tribuni-
tium est? hoc populare? quanquam ubi
tu te popularem, nisi cum pro populo fe-
cisti, potes dicere? scilicet cum hoc juris
a majoribus proditum sit, ut nemo civis
Romanus aut libertatem, aut civitatem

possit amittere, nisi ipse auctor factus sit: quod tu ipse potuisti in tua causa discere. credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum est nihil, tamen te esse interrogatum, ' auctorne esses, ut in ' te P. Fonteius vitae necisque potesta-' tem haberet, ut in filio.' quaero, si aut negasses, aut tacuisses, si tamen id xxx Curiae jussissent, num id jussum esset ratum? certe non. quid ita? quia jus a majoribus nostris, qui non ficte et fallaci-

[redacted]

soli causa venerant. id autem ut esset faciendum, non ademptione civitatis, sed tecti, et aquae, et ignis interdictione faciebant. populus Romanus, L. Sylla dictatore ferente, comitiis centuriatis, municipiis civitatem ademit: ademit iisdem agros. de agris ratum est: fuit enim populi potestas. de civitate, ne tamdiu quidem valuit, quamdiu illa Syllani temporis arma valuerunt. hanc vero Volaterranis, cum etiam tum essent in armis, L. Sylla victor, republica recuperata, comitiis centuriatis, civitatem eripere non potuit: hodieque Volaterrani non modo cives, sed etiam optimi cives, fruuntur nobiscum simul hac civitate. consulari homini P. Clodius, eversa republica, civitatem adimere potuit, concilio advocato, conductis operis non solum egentium, sed etiam servorum, Sedulio principe, qui se illo die confirmavit Romae non fuisse? quod si non fuit, quid te audacius, qui in ejus nomen incideris? quid desperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorem adumbrare meliorem? sin autem is *primus* scivit, quod *facile potuit, propter* inopiam tecti, in

foro pernoctans: cur non juret ſe Ga
bus fuiſſe, cum tu te fuiſſe Interamn
probaveris? hoc tu igitur, homo pop
laris, jure munitam civitatem et liber
tem noſtram putas eſſe oportere, ut, ſi, t
buno plebis rogante, VELITIS, JUBE
TISNE, Sedulii centum ſe velle et ju
re dixerint, poſſit unuſquiſque noſtri
amittere civitatem? tum igitur majo
noſtri populares non fuerunt, qui de ci
tate et libertate ea jura ſanxerunt, qu

[redacted]

jus, ut acta tui praeclari tribunatûs hominis dignitate cohonestes, auctoritatem amplecteris? sed, tametsi nihil de me tulisti, quo minus essem non modo in civium numero, sed etiam in eo loco, in quo me honores populi Romani collocaverunt: tamenne eum tua voce violabis, quem post nefarium scelus consulum superiorum, tot vides judiciis senatûs populi Romani, totius Italiae honestatum? quem ne tum quidem, cum aberam, negare poteras esse tua lege senatorem? ubi enim tuleras, ut mihi aqua et igni interdiceretur? quod Gracchus de P. Popillio, Saturninus de Metello tulit. homines seditiosissimi de optimis ac fortissimis civibus non, ut esset interdictum, quod ferri non poterat, tulerunt, sed ut interdiceretur. ubi cavisti, ne meo me loco censor in senatum legeret? quod de omnibus, etiam quibus damnatis interdictum est, scriptum est in legibus. quaere hoc è Sex. Clodio, scriptore legum tuarum: jube adesse: latitat omnino, sed si requiri jusseris, invenient hominem apud sororem tuam, occultantem se capite *demisso.* *sed si* patrem tuum, civem

medius fidius, egregium, dissimilemque vestri, nemo unquam sanus exulem appellavit, qui, cum de eo tribunus plebis promulgasset, adesse propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit, eique imperium est abrogatum: si in illo poena legitima turpitudinem non habuit propter vim temporum: in me, cui dies dicta nunquam est, qui reus non fui, qui nunquam sum a tribuno plebis citatus: damnati poena esse potuit, ea praesertim,

[redacted]

eem ſubdidit? quis meorum amicorum teſtamentum diſceſſu meo fecit, qui mihi non idem tribuerit, quod et ſi adeſſem? quis me non modo civis, ſed ſocius recipere contra tuam legem, et juvare dubitavit? denique univerſus ſenatus multo ante, quàm eſt lata lex, de me GRATIAS AGENDAS CENSUIT CIVITATIBUS IIS, QUAE M. TULLIUM; tantumne? immo etiam, CIVEM OPTIME DE REPUBLICA MERITUM, RECEPISSENT. et tu unus peſtifer civis, eum reſtitutum negas eſſe civem, quem ejectum univerſus ſenatus non modo civem, ſed etiam egregium civem ſemper putavit? at vero, ut annales populi Romani, et monumenta vetuſtatis loquuntur, Caeſo ille Quintius, et M. Furius Camillus, et M. Servilius Ahala, cum eſſent optime de republica meriti, tamen populi incitati vim iracundiamque ſubierunt: damnatique comitiis centuriatis cum in exilium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti. quod ſi iis damnatis non modo non imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriam, ſed te-

tiam honestavit: (nam, etsi optabilius est, cursum vitae conficere sine dolore et sine injuria, tamen ad immortalitatem gloriae plus affert desideratum esse a suis civibus, quàm omnino nunquam esse violatum) mihi sine ullo judicio populi profecto, tum amplissimis omnium judiciis restituto, maledicti locum, aut criminis obtinebit? fortis et constans in optima ratione civis, P. Popillius, semper fuit. tamen ejus in omni vita nihil est ad lau-

[redacted]

mul cum republica, redii maxima cum dignitate, te vivo, fratre tuo altero conſule reducente, altero praetore petente: tuum ſcelus, meum probrum putas eſſe oportere? ac, ſi me populus Romanus, incitatus iracundia aut invidia, è civitate ejeciſſet, idemque poſtea mea in rempublicam beneficia recordatus, ſe collegiſſet, temeritatem atque injuriam ſuam reſtitutione mea reprehendiſſet: tamen profecto nemo tam eſſet amens, qui mihi populi tale judicium non dignitati potius, quam dedecori, putaret eſſe oportere. nunc vero, cum me in judicium populi nemo omnium vocarit: condemnari non potuerim, qui accuſatus non ſim: denique ne expulſus quidem ita ſim, ut, ſi contenderem, ſuperare non poſſem: contraque a populo Romano ſemper ſim defenſus, amplificatus, ornatus: quid eſt, quare quiſquam mihi ſe ipſa populari ratione anteponat? an tu populum Romanum eſſe illum putas, qui conſtat ex iis, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, ut vim afferant magiſtratibus? ut obſideant ſenatum? optent quotidie caedem, incendia, rapinas? quem tu tamen

populum, niſi tabernis clauſis, frequentare non poteras: cui populo duces Lentidios, Lollios, Plaguleios, Sergios praefeceras. ô ſpeciem, dignitatemque populi Romani, quam reges, quam nationes exterae, quam gentes ultimae pertimeſcunt, multitudinem hominum ex ſervis conductis, ex facinoroſis, ex egentibus congregatam! illa fuit pulchritudo

dio suscipere nolui: non quo mihi P. Scipionis, fortissimi viri, vis intima, pri-vati hominis, displiceret: sed Scipionis factum statim P. Mucius consul, qui in gerenda republica putabatur fuisse segnior, quam gesta, multis senatus-consultis non modo defendit, sed etiam ornavit: mihi aut, te interfecto, cum consulibus; aut, te vivo, et tecum, et cum illis, armis decertandum fuit. erant eo tempore multa etiam alia metuenda. ad servos, medius fidius, res pervenisset, tantum homines impios ex vetere illa conjuratione inustum nefariis mentibus, bonorum odium retinebat. hic tu me e-tiam gloriari vetas: negas esse ferenda, quae soleam de me praedicare: et homo facetus, inducis etiam sermonem urbanum ac venustum: me dicere solere, esse me Jovem: eundemque dictitare, Minervam esse sororem meam. non tam insolens sum, quod Jovem esse me dico, quam eruditus, quod Minervam sororem Jovis esse existimo. sed tamen, ego mihi sororem virginem ascisco: tu sororem tuam virginem esse non sivisti. sed vide, *ne tu te debeas* Jovem dicere, quod tu

eandem ſororem et uxorem appella-
oſſis. Et quoniam hoc reprehen-
quod ſolere me dicas de me ipſo glo-
ſius praedicare: quis unquam audivit,
m ego de me, niſi coactus, ac neceſ-
rio dicerem? nam ſi, cùm mihi furta,
rgitiones, libidines objiciuntur, ego re-
pondere ſoleo, meis conſiliis, periculis,
laboribus, patriam eſſe conſervatam; non
ſum exiſtimandus de geſtis rebus
objectis non confiteri.

sitatis, quod me non ut crudelem tyrannum, sed ut mitissimum parentem, omnium civium studiis desideratum, repetitum, arcessitum vident. aliud exortum est. objicitur mihi meus ille discessus: cui ego crimini respondere sine mea maxima laude non possum. quid enim, Pontifices, debeo dicere? peccati me conscientia profugisse? at id, quod mihi crimini dabatur, non modo peccatum non erat, sed erat res, post natos homines pulcherrima. Judicium populi pertimuisse? at id, nec propositum ullum fuit; et, si fuisset, duplicata gloria discessissem. bonorum mihi praesidium defuisse? falsum est. me mortem timuisse? turpe est.

36 Dicendum igitur est id, quod non dicerem, nisi coactus, (nihil enim unquam de me dixi sublatius asciscendae laudis causa potius, quam criminis depellendi) dico igitur, et quam possum maxima voce dico: Cum omnium perditorum et conjuratorum incitata vis, duce tribuno plebis, consulibus auctoribus, afflicto senatu, perterritis equitibus Romanis, suspensa ac sollicita tota civitate, non tam in me impetum faceret, quam

per me in omnes bonos: me vidisse, si vicissem, tenues reipublicae reliquias; si victus essem, nullas futuras. quod cum judicassem, deflevi conjugis miserae discidium, liberorum carissimorum solitudinem, fratris absentis amantissimi atque optimi casum, subitas fundatissimae familiae ruinas. sed his omnibus rebus vitam anteposui meorum civium: remque publicam concidere unius discessu, quam omnium interitu occidere malui. spera-

[redacted]

tum dicerem, ſi quidem ea reipublicae causâ reliquiſſem, quibus aequo animo carerem: eamque animi duritiem, ſicut corporis, quod cum uritur, non ſentit, ſtuporem potius, quam virtutem puta-
37 rem. Suſcipere tantos animi dolores, atque ea, quae, capta urbe, accidunt victis, ſtante urbe unum perpeti, et jam ſe videre diſtrahi a complexu ſuorum, diſturbari tecta, diripi fortunas, patriae denique cauſa patriam ipſam amittere, ſpoliari populi Romani beneficiis ampliſſimis, praecipitari ex altiſſimo dignitatis gradu, videre praetextatos inimicos, nondum morte complorata, arbitria petentes funeris: haec omnia ſubire conſervandorum civium cauſa, atque ita, ut dolenter abſis, non tam ſapiens, quam ii, qui nihil curant, ſed tam amans tuorum, ac tui, quam communis humanitas poſtulat: ea laus praeclara, atque divina. nam, qui ea, quae nunquam cara ac jucunda duxit, animo aequo reipublicae cauſa deſerit, nullam benevolentiam inſignem in rempublicam declarat. qui autem ea relinquit, reipublicae cauſâ, a *quibus cum ſummo* dolore divellitur, ei

patria cara eſt: cujus ſalutem caritati anteponit ſuorum. quare rempublicam (diſrumpatur licet iſta furia, atque audiat haec ex me, quoniam laceſſivit) bis ſervavi; ut conſul togatus armatos vicerim: privatus conſulibus armatis ceſſerim. utriuſque temporis fructum tuli maximum: ſuperioris, quod ex ſenatus auctoritate, et ſenatum, et omnes bonos, meae ſalutis cauſâ, mutata veſte vidi: poſterioris, quod et ſenatus, et populus Romanus, et omnes mortales, et privatim et publice judicarunt, ſine meo reditu rempublicam ſalvam eſſe non poſſe. ſed hic meus reditus, Pontifices, veſtro

:t illud, non monumentum urbis, sed
pulcrum inimico nomine inscriptum ;
:migrandum potius aliquò est, quàm
bitandum in ea urbe, in qua tropaea et
: me, et de república videam constituta.
n ego tantam aut animi duritiem habe-
: : aut oculorum impudentiam possim,
:, cujus urbis servatorem me esse sena-
is omnium assensu toties judicarit, in
i possim intueri domum meam eversam
on ab inimico meo, sed ab hoste com-
uni, et ab eodem aedem extructam, et
sitam in oculis civitatis, ne unquam
nquiescere possit fletus bonorum? Sp.
elii, regnum appetentis, domus est
mplanata. ecquid aliud? aequum ac-
disse Melio populus Romanus judica-
t ; nomine ipso Aequimelii, stultitia
enâ comprobata est. Sp. Cassii domus
o eandem causam eversa : atque in eo-
m loco aedes posita Telluris. in Vac-
. pratis domus fuit M. Vacci, quae pub-
cata est, et eversa, ut illius facinus me-
oria et nomine loci notaretur. M. Man-
us, cum ab ascensu Capitolii Gallorum
ipetum repulisset, non fuit contentus
neficii sui gloria : regnum appetisse est

posse arbitrati sunt, ut apud posteros
ac sustinebo, ut apud posteros
non extinctor conjurationis et sceleris,
sed auctor et dux fuisse videar? hanc ve-
ro, Pontifices, labem turpitudinis et in-
constantiae poterit populi Romani dig-
nitas sustinere, vivo senatu, vobis prin-
cipibus publici consilii, ut domus M. Tul-
lii Ciceronis cum domo Fulvii Flacci
ad memoriam poenae publicae constitu-
tae, conjuncta esse videatur? M. Fla-
cus, quia cum Graccho contra salute
reipublicae fecerat, et senatus senten
est interfectus, et ejus domus eversa
... qua porticum post

civitatis, eadem iſte, oppreſſo ſenatu, afficeret eum, quem patres conſcripti cuſtodem patriae judicaſſent.
39 Hanc vero in Palatio, atque in pulcherrimo urbis loco porticum eſſe patiemini, furoris tribunitii, ſceleris conſularis, crudelitatis conjuratorum, calamitatis reipublicae, doloris mei defixum indicium ad memoriam omnium gentium ſempiternam? quam porticum pro amore, quem habetis in rempublicam, et ſemper habuiſtis, non modo ſententiis, ſed, ſi opus eſſet, manibus veſtris diſturbare cuperetis: niſi quem forte illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret. ô rem, quam homines ſoluti ridere non deſinant: triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſint! Publiuſne Clodius, qui ex pontificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit? hunccin' vos, qui eſtis antiſtites caeremoniarum et ſacrorum, auctorem habetis, et magiſtrum publicae religionis? ô dii immortales! (vos enim haec audire cupio) P. Clodius veſtra ſacra curat? veſtrum numen horret? res omnes humanas religione veſtra contineri putat? hic

cuſando ſenatum, quod ſevere de relig
one decerneret, impuriſſime teterrim
que violaſti. Aſpicite, aſpicite, Pon
tifices, hominem religioſum, et, ſi vob
videtur, (quod eſt bonorum pontificum
monete eum, modum quendam eſſe re
gionis: nimium eſſe ſuperſtitioſum no
oportere. quid tibi neceſſe fuit anili ſ
perſtitione, homo fanatice, ſacrificium
quod alienae domi fieret, inviſere? qu
autem te tanta mentis imbecillitas ten
it, ut non putares, deos ſatis poſſe plac
ri, niſi etiam muliebribus religionibus
implicuiſſes? quem unquam audiſti m

lum aspectu, sed etiam incesto flagitio, et stupro polluit caeremonias, poena omnis oculorum ad caecitatem mentis est conversa: hoc auctore tam casto, tam religioso, tam sancto, tam pio, potestis, Pontifices, non commoveri, cum suis dicat se manibus domum civis optimi evertisse, et eam iisdem manibus consecrasse? quae tua fuit consecratio? tuleram, inquit, ut mihi liceret. quid? non exceperas, ut, si quod jus non esset rogare, ne esset rogatum? jus igitur statuetis esse, uniuscujusque vestrum sedes, aras, focos, deos Penates, subjectos esse libidini tribunitiae? in quem quisque per homines concitatos irruerit, quem impetu perculerit, hujus domum non solum affligere, quod est praesentis insaniae, quasi tempestatis repentinae, sed etiam in posterum tempus religione sempiterna obligare?

41 Equidem sic accepi, Pontifices, in religionibus suscipiendis caput esse, interpretari, quae voluntas deorum immortalium esse videatur: nec est ulla erga deos pietas, nisi honesta de numine eorum ac mente opinio, cum expeti nihil ab iis, quod sit injustum atque in-

honeftum, arbitrere. hominem inveni-re ifta labes tum, cum omnia tenebat, neminem potuit, cui meas aedes addi-ceret, cui traderet, cui donaret: ipfe cum loci illius, cum aedium cupiditate flagra-ret, ob eamque caufam unam, una jufta illa rogatione fua vir bonus dominum fe in meis bonis effe voluiffet: tamen *illo* ipfo in furore fuo non eft aufus meam domum, cujus cupiditate inflammatus erat, poffidere. deos immortales exifti-

[redacted]

meam concupiverunt? ista tua pulchra
Libertas deos Penates, et familiares me-
os Lares expulit, ut a te ipsa, tanquam
in captivis sedibus collocaretur? quid
est sanctius, quid omni religione muni-
tius, quàm domus uniuscujusque civi-
um? hîc arae sunt, hîc foci, hic dii Pena-
tes, hîc sacra, religiones, caeremoniae,
continentur: hoc perfugium est ita sanc-
tum omnibus, ut inde abripi neminem
12 fas sit. Quo magis est furor istius ab
auribus vestris repellendus, qui, quae
majores nostri religionibus tuta nobis et
sancta esse voluerunt, ea iste non solum
contra religionem labefactavit, sed etiam
ipsius religionis nomine evertit. at quae
dea est? Bonam esse oportet, quandoqui-
dem est abs te dedicata. Libertas, inquit,
st. eam tu igitur domi meae collocasti,
uam ex urbe tota sustulisti? tu, cum col-
gas tuos, summa potestate praeditos,
egares liberos esse: cum in templum
astoris aditus esset apertus nemini: cum
nc clarissimum virum, summo genere
rum, summis populi beneficiis usum,
ntificem, et consularem, et singulari
itate et modestia praeditum, quem

ſatis mirari quibus oculis aſpicere audeas non queo, audiente populo Romano a pediſequis conculcari juberes: cum indemnatum exturbares, privilegiis tyrannicis irrogatis: cum principem orbis terrae virum, incluſum domi contineres: cum forum armatis catervis perditorum hominum poſſideres: libertatis ſimulacrum in ea domo collocabas, quae domus erat ipſa indicio tui crudeliſſimi dominatûs, et miſerrimae populi Romani ſervitutis? eumne potiſſimum Libertas domo ſua

ni causâ, sane frugaliter domum suam deportavit. is posteaquam intellexit, posse se, interversa aedilitate, a L. Pisone consule praetorem renuntiari, si modo eadem prima litera competitorem habuisset aliquem: aedilitatem duobus in locis, partim in arca, partim in hortis suis collocavit: signum de busto meretricis ablatum isti dedit, quod esset signum magis istorum, quàm publicae libertatis. hanc deam quisquam violare audeat, imaginem meretricis, ornamentum sepulcri, a fure sublatam, a sacrilego collocatam? haec me domo meâ pellet? haec ultrix afflictae civitatis, reipublicae spoliis ornabitur? haec erit in eo monumento, quod positum est, ut esset indicium oppressi senatûs ad memoriam sempiternam turpitudinis? ô Q. Catule, (patremne appellem, an filium? recentior memoria filii est, et cum rebus meis gestis conjunctior:) tantumne te fefellit, cum mihi summa, et quotidie majora praemia in republica fore putabas? negabas fas esse, duos consules esse in hac civitate inimicos reipublicae. duo sunt inventi, qui senatum *tribuno furenti* constrictum tra-

derent : qui pro me patres conſcriptos deprecari, et populo ſupplices eſſe, edictis atque imperio vetarent : quibus inſpectantibus domus mea diſturbaretur, diriperetur : qui denique ambuſtas fortunarum mearum reliquias, ſuas in domos comportari juberent. venio nunc ad patrem. tu, Q. Catule, M. Fulvii domum, cum is fratris tui ſocer fuiſſet, monumentum tuarum manubiarum eſſe voluiſti, ut ejus, qui pernicioſa reipublicae

[redacted]

[redacted]

religionem ullam excogitavit: habitare laxe et magnifice voluit;duaſque et magnas, et nobiles domos conjungere. eodem puncto temporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam caedis eripuit, a Q. Seio contendit, ut Q. Poſtumius ſibi domum venderet. cum ille id negaret, primo ſe luminibus ejus eſſe obſtructurum minabatur. affirmabat Poſtumius, ſe vivo, illam domum iſtius nunquam futuram. acutus adoleſcens ex ipſius ſermone intellexit, quid fieri oporteret: hominem veneno apertiſſime ſuſtulit:emit domum,licitatoribus defatigatis,prope dimidio carius, quam aeſtimabat. quorſum igitur haec oratio pertinet?domus mea illa prope tota vacua eſt:vix pars aedium mearum decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſa fuit ambulatio, et monumentum, et iſta Tanagraea, oppreſſa libertate, Libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu, porticum cum conclavibus pavimentatam trecentûm pedum concupierat, ampliſſimum periſtylum; caetera ejuſmodi, facile ut omnium domos et laxitate, et dignitate ſuperaret. et homo religioſus, cum aedes meas idem emeret, et vende-

rem deorum immortalium, ſine ulla civium calamitate a majoribus noſtris conſtitutae ſunt? eſt inventus tribunus plebis, qui conſularibus copiis inſtructus, omni impetu furoris in eum civem irruerit, quem perculſum ipſa reſpublica ſuis manibus extolleret. Quid, ſi quis ſi- 46
milis iſtius (neque enim jam deerunt, qui imitari velint) aliquem mei diſſimilem, cui reſpublica non tantùm debeat, per vim afflixerit, domum ejus per pon-

[redacted]

pertinerent: postem teneri in dedicatio-
ne oportere videor audisse templi: ibi e-
nim postis est, ubi templi aditus est, et
valvae: ambulationis postes nemo un-
quam tenuit in dedicando. simulacrum
autem, aut aram si dedicasti, sine religio-
ne loco moveri potest. sed jam hoc di-
cere tibi non licebit, quoniam pontificem
47 tenuisse dixisti. Quanquam quid ego
de dedicatione loquor? aut quid de ve-
stro jure et religione, contra quam pro-
posueram, disputabo? ego vero, si om-
nia sollemnibus verbis, veteribus et pris-
cis institutis acta esse dicerem: tamen me
reipublicae jure defenderem. an, cum
tu ejus civis discessu, cujus unius opera
senatus atque omnes boni civitatem esse
incolumem toties judicassent, oppressam
teterrimo latrocinio cum duobus scele-
ratissimis consulibus rempublicam tene-
res, domum ejus, qui patriam a se serva-
tam perire suo nomine noluisset, per
pontificem aliquem dedicasses, posset re-
creata respublica sustinere? date huic re-
ligioni aditum. Pontifices: jam nullum
fortunis communibus exitum reperietis.
an, si postem tenuerit pontifex, et ver-

ba ad religionem deorum immortalium composita, ad perniciem civium transtulerit, valebit ad injuriam nomen sanctissimum religionis: si tribunus plebis verbis non minus priscis, et penè sollemnibus bona civis cujuspiam consecrarit, non valebit? atque C. Atinius, patrum memoria, bona Q. Metelli, qui eum ex senatu censor ejecerat, avi tui, Q. Metelle, et tui, P. Servili, et proavi tui, P. Scipio, consecravit, foculo posito in Ro-

iam in Tusculano visceribus aerarii; mihi meas ruinas, quarum ego similem totam urbem esse passus non sum, aspicere
48 non licuit? Omitto Gabinium: quid? exemplo tuo bona tua nonne L. Mummius, vir omnium fortissimus atque optimus, consecravit? quod si, quia ad te pertinet, ratum esse negas oportere: ea jura constituisti, in praeclaro tribunatu tuo, quibus in te conversis, recusares, alios everteres? sin ista consecratio legitima est: quid est, quod profanum in tuis bonis esse possit? an consecratio nullum habet jus, dedicatio est religiosa? quid ergo illa tua tum obtestatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid prisca verba voluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem voluisti? nam si est illud ratum: mitto Gabinium: tua domus certe, et, quidquid habes aliud, est Cereri consecratum. sin ille tibi ludus fuit; quid te impurius, qui religiones omnes pollueris, aut ementiendo, aut stuprando? jam fateor, inquit, in Gabinio me nefarium fuisse. quippe vides, poenam illam a te *in alium institutam*, in te ipsum esse con-

verſam. ſed homo omnium ſcelerum,
flagitiorumque documentum, quod in
Gabinio fateris, cujus impudicitiam pu-
eritiae, libidines adoleſcentiae, dedecus
et egeſtatem reliquae vitae, latrocinium
conſulatûs vidimus: cui ne iſta quidem
ipſa calamitas injuriâ potuit accidere: id
in me infirma? et gravius eſſe dicis, quod
uno adoleſcente, quàm quod concione
tota teſte, feciſti? dedicatio magnam, in-
quit, habet religionem. Nonne vobis 49
Numa Pompilius videtur loqui? diſcite

consecrare. neque tum hoc ille Q. Papirius, qui haud legem rogavit, sensit, neque suspicatus est, fore periculum, ne domicilia, aut possessiones indemnatorum civium consecrarentur. neque enim id fieri fas erat, neque quisquam fecerat, neque erat causa, cur prohibendo non tam deterrere videretur, quàm admonere. sed quia consecrabantur aedes, non privatorum domicilia, sed quae sacrae nominantur; consecrabantur agri, non ita ut nostra praedia, si quis vellet, sed ut imperator agros de hostibus captos consecraret; statuebantur arae, quae religionem afferrent, ipso si loco essent consecratae: haec, nisi plebs jussisset, fieri vetuit. quae si tu interpretaris de nostris aedibus atque agris scripta esse: non repugno. sed quaero, quae lex lata sit, ut tu aedes meas consecrares: ubi tibi haec potestas data sit: quo jure feceris. neque ego nunc de religione, sed de bonis omnium nostrûm, nec de pontificio, sed de jure publico dis-
50 puto. Lex Papiria vetat, aedes injussu plebis consecrari. sit sane hoc de nostris aedibus, ac non de publicis templis. unum ostende verbum consecrationis in

ferro, cùm metu, cùm edictis, cùm privilegiis, cùm praeſentibus copiis perditorum, abſentis exercitus terrore et minis, conſulum ſocietate, et nefario foedere, ſervitute oppreſſam civitatem teneres: libertatis ſignum poſuiſti magis ad ludibrium impudentiae, quàm ad ſimulationem religionis. ille in curia, quae poterat, ſine cujuſquam incommodo, dedicabat: tu in civis optime de republica meriti cruore, ac penè oſſibus, ſimula-

52 nitatem. An tu auderes quaerere ex P. Servilio, aut ex M. Lucullo; quorum ego consilio atque auctoritate rempublicam consul ex vestris manibus ac faucibus eripui; quibusnam verbis, aut quo ritu, primum hoc dico, civis domum consecrares; deinde, civis ejus, cui princeps senatus, cui etiam ordines omnes, deinde Italia tota, post cunctae gentes, testimonium hujus urbis atque imperii conservati dedissent? quid diceres, ô nefanda et perniciosa labes civitatis? Ades, ades, Luculle, Servili, dum dedico domum Ciceronis, ut mihi praeeatis, postemque teneatis. es tu quidem cùm audacia, tum impudentia singulari: sed tibi tamen oculi, vultus, verba cecidissent, cum te viri, qui sua dignitate personam populi Romani, atque auctoritatem imperii sustinerent, verbis gravissimis perterruissent: neque sibi fas esse dixissent, furori interesse tuo, atque in patriae parricidio, et scelere. quae cum videres, tum te ad tuum affinem non delectum a te, sed relictum a caeteris contulisti. quem ego tamen credo, si est ortus ab illis, quos *memoriae proditum* est ab ipso Hercule,

perfuncto jam laboribus, sacra didicisse, in viri fortis aerumnis non ita crudelem fuisse, ut in vivi, et jam spirantis caput bustum suis manibus imponeret: qui aut nihil dixit, aut, si fecit, omnino poenam hanc maternae temeritatis tulit, ut mutam in delicto personam, nomenque praeberet: aut, si dixit aliquid, verbis haesitantibus postemque tremebunda manu tetigit. certe nihil rite, nihil caste, nihil more institutoque perfecit. viderat ille Mure-

tar ad jus publicum dedicandi, quod ipſi pontifices ſemper non ſolum ad ſuas caeremonias, ſed etiam ad populi juſſa accommodaverunt: habetis in commentariis veſtris, C. Caſſium cenſorem de ſigno Concordiae dedicando ad pontificum collegium retuliſſe, eique M. Aemilium, pontificem maximum, pro collegio reſpondiſſe, niſi eum populus Romanus nominatim praefeciſſet, atque ejus juſſu faceret: non videri ea recte poſſe dedicari. quid, cum Licinia virgo Veſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio praedita, T. Flaminino, Q. Metello conſulibus, aram, et aediculam, et pulvinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, non eam rem ex auctoritate ſenatus ad hoc collegium Sextus Julius praetor retulit? cum P. Scaevola, pontifex maximus, pro collegio reſpondit, quòd in loco publico Licinia, Caii filia, injuſſu populi dedicaſſet, ſacrum non videri. quam quidem rem quanta ſeveritate, quantaque diligentia ſenatus ſuſtulerit, ex ipſo ſenatus-conſulto facile cognoſcetis. recita. SENATUS-CONSULTUM. videtiſne, praetori urbano negotium datum, ut curaret,

[redacted]

ne id sacrum esset? et ut, si quae essent incisae, aut inscriptae literae, tollerentur? ó tempora, ó mores! tum censorem, hominem sanctissimum, simulacrum Concordiae dedicare pontifices in templo inaugurato prohibuerunt: post autem senatus in loco augusto consecratam eam aram, tollendam ex auctoritate pontificum censuit, neque ullum est passus ex ea dedicatione literarum extare monumentum, tu, procella patriae, turbo

[redacted]

[redacted]

illud tertium, quod proposueram, docere, non his institutis, ac verbis, quibus
54 caeremoniae postulant, dedicasse? Dixi a principio, nihil me de scientia vestra, nihil de sacris, nihil de abscondito jure pontificum, dicturum. quae sunt adhuc a me de jure dedicandi disputata, non sunt quaesita ex occulto aliquo genere literarum, sed sumpta de medio, ex rebus palam per magistratus actis, ad collegiumque delatis, ex senatus-consulto, ex lege. illa interiora, jam vestra sunt, quid dici, quid praecipere, quid tangi, quid teneri jus fuerit. quae si omnia ex Coruncanii scientia, qui peritissimus pontifex fuisse dicitur, acta esse constarent: aut si M. Horatius ille Pulvillus, qui, cum ejus dedicationem multi, propter invidiam, fictis religionibus impedirent, restitit, et constantissima mente Capitolium dedicavit, hujusmodi alicui dedicationi praefuisset; tamen, in scelere religio non valeret: ne dum valeat id, quod imperitus adolescens, novus sacerdos, sororis precibus, matris minis adductus, ignarus, invitus, sine collegis, sine libris, *sine auctore*, sine fictore, furtim, mente

ac lingua titubante fecisse dicatur: praesertim cum iste impurus atque impius hostis omnium religionum, qui contra fas inter viros saepe mulier, et inter mulieres vir fuisset, ageret illam rem ita raptim, et turbulente, ut neque mens, neque vox, neque lingua consisteret. Delatum tum est 55
ad vos, Pontifices, et post omnium sermone celebratum, quemadmodum iste praeposteris verbis, ominibus obscoenis, identidem se ipse revocando, dubitans, timens, haesitans, omnia aliter ac vos in monu-

[redacted]

lerum unam aram nefarie consecraret? non potuit ullo modo (quanquam et insolentia dominatus extulerat animos, et erat incredibili armatus audacia) non in agendo ruere, ac saepe peccare, praesertim illo pontifice, et magistro, qui cogeretur docere, antequam ipse didicisset. magna vis est cum in deorum immortalium numine, tum vero in ipsa republica. dii immortales suorum templorum custodem, ac praesidem sceleratissime pulsum cum viderent, ex suis templis in ejus aedes immigrare nolebant. itaque istius vecordissimi mentem cura, metuque terrebant. res vero publica, quanquam erat exterminata mecum, tamen obversabatur ante oculos extinctoris sui, et ab istius inflammato atque ignito furore jam tum me, seque repetebat. quare quid est mirum, si iste metu, si furore instinctus, scelere praeceps, neque institutas caeremonias persequi, neque verbum ullum solemne po-
56 tuit effari? Quae cum ita sint, Pontifices, revocate jam animos vestros ab hac subtili nostra disputatione ad universam *rempublicam*, quam antea cum viris for-

tibus multis, in hac vero cauſa ſolis veſtris cervicibus ſuſtinetis. vobis univerſi ſenatus perpetua auctoritas, cui voſmetipſi praeſtantiſſimi ſemper in mea cauſa praefuiſtis; vobis Italiae magnificentiſſimus ille motus, municipiorumque concurſus; vobis campus, centuriarumque una vox omnium, quarum vos principes atque auctores fuiſtis; vobis omnes ſocietates, omnes ordines, omnes, qui aut re, aut ſpe denique ſunt boni, omne

[redacted]

quam urbe capta, hanc unam domum, quasi acerrimi propugnatoris, sibi delendam putavit: tamen illi dii penates, ac familiares mei, per vos in meam domum
57 mecum erunt restituti. Quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus Optimum, propter vim Maximum nominavit, teque, Juno regina, et te, custos urbis, Minerva, quae semper adjutrix consiliorum meorum, testis laborum extitisti, precor ac quaeso: vosque, qui maxime me repetistis, atque revocastis, quorum de sedibus haec mihi proposita est contentio, patrii penates, familiaresque, qui huic urbi et reipublicae praesidetis, vos obtestor, quorum ego a templis ac delubris pestiferam illam et nefariam flammam depuli: teque, Vesta mater, cujus castissimas sacerdotes ab hominum amentia, furore, et scelere defendi, cujusque ignem illum sempiternum non sum passus aut sanguine civium restingui, aut cum totius urbis incendio commisceri: ut, si in illo penè fato reipublicae objeci meum caput pro vestris caeremoniis, atque templis, *perditissimorum* civium furori, atque fer-

ro: et, ſi iterum, cum ex mea contentione interitus bonorum omnium quaereretur, vos ſum teſtatus, vobis me ac meos commendavi, meque ac meum caput ea conditione devovi, ut, ſi et eo ipſo tempore, et ante, et in conſulatu meo, commodis meis omnibus, emolumentis, praemiis praetermiſſis, cura, cogitatione, vigiliis omnibus, nihil, niſi de ſalute meorum civium laboraſſem; tum mihi republica aliquando reſtituta liceret frui:

[redacted]

ornamentis, sed etiam urbis partibus
58 velle esse privatum. Non me bo-
norum direptio, non tectorum excisio,
non depopulatio praediorum, non praeda
consulum ex meis fortunis crudelissime
capta permovet: caduca semper, et mobi-
lia haec esse duxi: non virtutis atque in-
genii, sed fortunae et temporum mune-
ra: quorum ego non tam facultatem un-
quam, et copiam expetendam putavi,
quàm et in utendo rationem, et in caren-
do patientiam. etenim ad nostrum usum
propemodum jam est definita modera-
tio rei familiaris: liberis autem nostris
satis amplum patrimonium paterni no-
minis, ac nostrae memoriae, relinque-
mus. domo per scelus ereptâ, per latro-
cinium occupatâ, per religionis vim sce-
leratius etiam aedificatâ, quàm eversâ,
carere sine maxima ignominia reipubli-
cae, meo dedecore, ac dolore non pos-
sum. quapropter si diis immortalibus,
si senatui, si populo Romano, si cunctae
Italiae, si provinciis, si exteris nationi-
bus, si vobismetipsis, qui in mea salute
principem semper locum auctoritatem-

nibus quoque ...
locetis.

[redacted]

DE

HARUSPICUM RESPONSIS.

IN SENATU.

ORATIO XXX.

HEsterno die, Patres conscripti, cum me et vestra dignitas, et frequentia equitum Romanorum, quibus senatus dabatur, magnopere commovisset, putavi mihi reprimendam esse P. Clodii impudentiam, cum is publicanorum caussam stultissimis interrogationibus impediret, et P. Tullioni Syro navaret operam, atque ei sese, cui totus venierat, etiam vobis inspectantibus, venditaret: itaque hominem furentem, exultantemque continui, simulac periculum judicii intendi: duobus inceptis verbis, omnem impetum gladiatoris, ferociamque compressi. attamen ignarus ille qui consules

essent, exsanguis, atque aestuans, se ex curia repente proripuit, cum quibusdam fractis jam atque inanibus minis, et cum illius Pisoniani temporis, Gabinianique terroribus. quem cum egredientem insequi coepissem, cepi equidem fructum maximum, et ex consurrectione omnium vestrûm, et ex comitatu publicanorum. sed vecors repente sine suo vultu, sine colore, sine voce constitit: deinde respexit, et simulac Cn. Lentulum consulem

[redacted]

bitrabantur, quam sapientis hominis cogitata ratio postularet. nihil feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu consideratum, ac multo ante meditatum. ego enim, Patres conscripti, inimicum me semper esse professus sum duobus, qui me, qui rempublicam cùm defendere deberent, servare possent; cumque ad consulare officium ipsis insignibus illius imperii, ad meam salutem non solum auctoritate, sed etiam precibus vestris vocarentur: primo reliquerunt, deinde prodiderunt, postremo oppugnaverunt, praemiisque nefariae pactionis funditus unà cum republica oppressum, extinctumque voluerunt: quique suo ductu, et imperio cruento illo, atque funesto, supplicia neque a sociorum moenibus prohibere, neque hostium urbibus inferre potuerunt: excisionem, inflammationem, eversionem, depopulationem, vastitatem eam, sua cum praeda, meis omnibus tectis atque agris intulerunt. cum his furiis, et facibus, cum his, inquam, exitiosis prodigiis, ac pene hujus imperii pestibus, bellum mihi in*expiabile* dico esse susceptum: neque id

[redacted]

tamen ipſum tantum, quantum meus, ac meorum, ſed tantum, quantum veſter, atque omnium bonorum dolor poſtulavit. In Clodium vero non eſt hodie meum 3
majus odium, quam illo die fuit, cum illum, ambuſtum religioſiſſimis ignibus, cognovi muliebri ornatu, ex inceſto ſtupro, atque ex domo pontificis maximi emiſſum. tum, inquam, tum vidi, ac multo ante proſpexi, quanta tempeſtas excitaretur, quanta impendêret procella reipublicae. videbam, illud ſcelus tam im-

[redacted]

liaris Catilina, si vicisset, fuisset. itaque
eum nunquam a me esse accusandum pu-
tavi, non plus, quam stipitem illum, qui
quorum hominum esset, nesciremus, nisi se
Ligurem ipse esse diceret. quid enim hunc
persequar; pecudem ac belluam, pabulo
inimicorum meorum et glande corrup-
tum? qui si sensit, quo sese scelere devin-
xerit: non dubito, quin sit miserrimus.
sin autem id non videt: periculum est, ne
se stuporis excusatione defendat. acce-
dit etiam, quòd, expectatione omnium,
fortissimo et clarissimo viro, T. Annio,
devota, et constituta ista hostia esse vide-
tur: cui me praeripere desponsam jam,
et destinatam laudem; cum ipse ejus o-
pera et dignitatem, et salutem recupera-
4 rim, valde est iniquum. Etenim, ut P. il-
le Scipio natus mihi videtur ad interitum
exitiumque Carthaginis, qui illam mul-
tis imperatoribus obsessam, oppugna-
tam, labefactatam, pene captam aliquan-
do, quasi fatali eventu, solus evertit: sic
T. Annius ad illam pestem comprimen-
dam, extinguendam, funditus delendam
natus esse videtur, et quasi divino mune-
re donatus reipublicae. Solus ille cog-

[redacted]

novit, quemadmodum armatum civem, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi contineret, qui urbem totam, qui curiam, qui forum, qui templa omnia caede incendiisque terreret, non modo vincere, verum etiam vincire oporteret. huic ego et tali, et ita de me, ac de patria merito viro, nunquam mea voluntate praeripiam eum, praesertim reum, cujus ille inimicitias non solum suscepit propter salutem meam, verum eti-

[redacted]

Miloni: si quod in me telum intenderit, statim me esse arrepturum arma judiciorum, atque legum. atqui paulo ante, Patres conscripti, concionem habuit, quae est ad me tota delata: cujus concionis primum universum argumentum, sententiamque audite. cum riseritis impudentiam hominis, tum a me de tota
5 concione audietis. De religionibus sacris, et caeremoniis est concionatus, Patres conscripti, Clodius. P. inquam, Clodius sacra et religiones negligi, violari, pollui, questus est. non mirum, si hoc vobis ridiculum videtur. etiam sua concio risit hominem; quomodo ipse gloriari solet, ducentis confixum senatus-consultis; quae sunt omnia contra illum pro religionibus facta; hominemque eum, qui pulvinaribus Bonae Deae stuprum intulerit, eaque sacra, quae viri oculis, ne imprudentis quidem, aspici fas est, non solum aspectu virili, sed flagitio, stuproque violarit, in concione de religionibus neglectis conqueri. itaque nunc proxima concio ejus expectatur de pudicitia. quid enim interest, utrum ab altaribus religiosissimis fugatus, de sacris et religi-

‘ et religiosa, profana haberi.’ i
sa esse dixit domum meam, a re
mo sacerdote, P. Clodio, consi
gaudeo mihi de toto hoc ostent
haud scio, an gravissimum mu
annis huic ordini nuntiatum
tam non modo justam, sed etiam
sariam causam esse dicendi. reper
nim ex hoc toto prodigio, atque r
so, nos de istius scelere ac furore,
impendentibus periculis maximis,
jam voce Jovis optimi maximi pra
neri. sed primum expiabo religione
dium mear... si id f...

que pura? quanquam veſtrae domus, Patres conſcripti, caeterorumque civium, multò maxima ex parte ſunt liberae religione; tamen una mea domus judiciis omnibus liberata, in hac urbe ſola eſt. te enim appello, Lentule, et te, Philippe. ex hoc haruſpicum reſponſo decrevit ſenatus, ut de locis ſacris religioſis ad hunc ordinem referretis. poteſtiſne referre de mea domo? quae (ut dixi) ſola, in hac urbe, omni religione, omnibus judiciis, liberata eſt. quam primum inimicus ipſe in illa tempeſtate ac nocte reipublicae, cùm caetera ſcelera ſtylo illo impuro Sex. Clodius conſcripſiſſet, ne una quidem attigit litera religionis. deinde eandem domum populus Romanus, cujus eſt ſumma poteſtas omnium rerum, comitiis centuriatis, omnium aetatum ordinumque ſuffragiis, eodem jure eſſe juſſit, quo fuiſſet. poſtea vos, Patres conſcripti, non quòd dubia res eſſet, ſed ut huic furiae, ſi diutius in hac urbe, quam delere cuperet, maneret, vox interdiceretur, decreviſtis, ut de mearum aedium religione ad pontificum collegium referretur. quae *tanta religio* eſt, qua non in noſtris du-

bitationibus, atque in maximis superstitionibus, unius P. Servilii, ac M. Luculli responso, ac verbo liberemur? de sacris publicis, de ludis maximis, de deorum Penatium, Vestaeque matris caeremoniis, de illo ipso sacrificio, quod fit pro salute populi Romani, quod post Romam conditam, hujus unius casti tutoris religionum scelere violatum est; quod tres pontifices statuissent, id semper populo Romano, semper senatui, semper ipsis diis immortalibus satis sanctum, satis augustum, satis religiosum esse visum est. at vero meam domum P. Lentulus, [redacted]

stitutæ, quorum eadem est antiquitas, quæ ipsius urbis, ulla de re, ne de capite quidem virginum Vestalium, tam frequens collegium judicasse, quanquam ad facinoris disquisitionem interest adesse quamplurimos: (ita est enim interpretatio illa pontificum, ut iidem potestatem habeant judicum. religionis explicatio vel ab uno pontifice perito recte fieri potest: quod idem in judicio capitis durum atque iniquum est) tamen sic reperietis, frequentiores pontifices de mea domo, quam unquam de caeremoniis virginum, judicasse. postero die frequentissimus senatus, te consule designato, Lentulo, sententiae principe, P. Lentulo, et Q. Metello consulibus referentibus, statuit, cum omnes pontifices, qui erant hujus ordinis, adessent: cumque alii, qui honoribus populi Romani antecedebant, multa de collegii judicio verba fecissent, omnesque iidem scribendo adessent, domum meam, judicio pontificum, religione liberatam videri. de hoc igitur loco sacro potissimum videntur haruspices dicere, qui locus solus ex privatis locis omnibus hoc praecipue juris

habet, ut ab ipsis, qui sacris praesunt, sacer non esse judicatus sit? verùm referte: quod ex senatus-consulto facere debetis. aut vobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo sententiam dixistis, et eam religione omne liberastis: aut senatus ipse judicabit, qui, uno illo solo antistite sacrorum dissentiente, frequentissimus antea judicavit: aut, id quod certe fiet, ad pontifices rejicietur, quorum auctoritati, fidei, prudentiae majores no-

tratibus eſt datum anno ſuperiore, ut curarent, ut ſine vi mihi aedificare liceret, quibus in maximis periculis, univerſa reſpublica commendari ſolet: deinde, cum ille ſaxis, et ignibus, et ferro vaſtitatem meis ſedibus intuliſſet: decrevit ſenatus, eos, qui id feciſſent, lege de vi, quae eſt in eos, qui univerſam rempublicam oppugnaſſent, teneri. vobis vero referentibus, ô poſt hominum memoriam fortiſſimi, atque optimi conſules, decrevit idem ſenatus frequentiſſimus, qui meam domum violaſſet, contra rempublicam eſſe facturum. nego, ullo de opere publico, de monumento, de templo, tot ſenatûs extare conſulta, quot de mea domo, quam ſenatus unam, poſt hanc urbem conſtitutam, ex aerario aedificandam, a pontificibus liberandam, a magiſtratibus defendendam, a judicibus puniendam putaret. P. Valerio, pro maximis in rempublicam beneficiis, data domus eſt in villa publica: at mihi in Palatio reſtituta, illi locus: at mihi etiam parietes, atque tectum. illi, quam ipſe privato jure tueretur: mihi, quam publicè *magiſtratus* omnes defenderent. quae

quidem ego si aut per me, aut ab aliis haberem, non praedicarem apud vos, ne nimis gloriari viderer. sed, cùm sint mihi data a vobis, cùm ea attententur ejus linguâ, cujus antea manu eversa vos mihi et liberis meis, manibus vestris, reddidistis; non ego de meis, sed de vestris factis loquor: nec vereor, ne haec mea vestrorum beneficiorum praedicatio, non grata potius, quam arrogans videatur. quanquam, si me tantis laboribus pro communi salute perfunctum efferret ali-

[redacted]

invidia versatus, satis graviter contra inimici contumeliam sine sua laude respondere? at ipse non modo respondet, quidquid potest, cum est lacessitus: sed etiam gaudet, se ab amicis, quid respondeat,
9 admoneri. Sed, quoniam mea causa expedita est, videamus nunc, quid haruspices dicant. ego enim fateor, me et magnitudine ostenti, et gravitate responsi, et una atque constanti haruspicum voce vehementer esse commotum. neque is sum, qui, si cui forte videor plus, quam caeteri, qui aeque, atque ego, sunt occupati, versari in studio literarum, his delecter, aut utar omnino literis, quae nostros animos deterrent, atque avocant a religione. ego vero primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum, majores nostros: quorum mihi tanta fuisse sapientia videtur, ut satis superque prudentes sint, qui illorum prudentiam non dicam assequi, sed, quanta fuerit, perspicere possint: qui statas solemnesque caeremonias, pontificatu; rerum bene gerendarum auctoritates, augurio; fatorum veteres praedictiones *Apollinis*, vatum libris; portentorum ex-

..., ... hanc recentem urbis
mandae, delendique imperii conj
nem, non obſcure vobis paulo ant
dixerint. deinde etiam cognovi,
homines doctiſſimos ſapientiſſimoſ
dixiſſe, et ſcripta de deorum immo
um numine reliquiſſe: quae quan
divinitus perſcripta video, tamen
modi ſunt, ut ea majores noſtri doc
illos, non ab illis didiciſſe videantur
enim quis eſt tam vecors, qui aut,
ſuſpexerit in coelum, deos eſſe non
tiat, et ea, quae tanta mente fiunt, ut
quiſquam arte ulla ordinem ...
ceſſitud...

[redacted]

tos, nec denique hoc ipſo hujus gentis, ac terrae domeſtico, nativoque ſenſu, Italos ipſos, ac Latinos; ſed pietate ac religione, atque hac una ſapientia, quod deorum immortalium numine omnia regi, gubernarique perſpeximus, omnes gentes, nationeſque ſuperavimus. Quare, ne plura de re minime loquar dubiâ, adhibete animos; et mentes veſtras, non ſolum aures, ad haruſpicum vocem admovete: ‘ quod in agro Latinienſi audi‘ tus eſt ſtrepitus cum fremitu.’ mitto haruſpices, mitto illam veterem ab ipſis diis immortalibus, ut hominum fama eſt, Etruriae datam diſciplinam: nos nonne haruſpices eſſe poſſumus? ‘ exauditus in ‘ agro propinquo, et ſuburbano, eſt ſtre‘ pitus quidam reconditus, et horribilis ‘ fremitus armorum.’ quis eſt ex gigantibus illis, quos poëtae ferunt bellum diis immortalibus intuliſſe, tam impius, qui hoc tam novo, tantoque motu, non magnum aliquid deos populo Romano praemonſtrare, et praecinere fateatur? de ea re ſcriptum eſt; poſtulationes eſſe Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, diis *voeleſtibus.* audio, quibus diis violatis

[redacted]

expiatio debeatur: ſed, hominum quae ob delicta, quaero. ‘ ludos minus diligen-
‘ ter factos, pollutoſque.’ quos ludos ? te appello, Lentule: tui ſacerdotii ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque ludorum publicorum: voſque, Pontifices, ad quos epulones Jovis optimi, maximi, ſi quid eſt praetermiſſum aut commiſſum, afferunt; quorum de ſententia illa eadem renovata, atque inſtaurata celebrantur: qui ſunt ludi

[redacted]

merabilis incitata ex omnibus vicis collecta ſervorum ab hoc aedili religioſo, repente fornicibus, oſtiiſque omnibus, in ſcenam, ſigno dato, immiſſa irrupit. tua tum, tua, Cn. Lentule, eadem virtus fuit, quae in privato quondam tuo proavo. te, nomen, imperium, vocem, aſpectum, impetum tuum ſtans ſenatus, equiteſque Romani, et omnes boni ſequebantur, cum ille ſervorum et ludiorum multitudini ſenatum, populumque Romanum, vinctum ipſo conſeſſu, et conſtrictum ſpectaculis, atque impeditum turba et anguſtiis tradidiſſet. an, ſi ludius conſtitit, aut tibicen repente conticuit, aut puer ille patrimus, et matrimus ſi terram non tenuit, aut tenſam, aut lorum omiſit, aut, ſi aedilis verbo, aut ſimpulo aberravit, ludi ſunt non rite facti, eaque errata expiantur, et mentes deorum immortalium, ludorum inſtauratione placantur: ſi ludi ab laetitia ad metum traducti ſunt, ſi non intermiſſi, ſed perempti, atque ſublati ſunt, ſi civitati univerſae ſcelere ejus, qui ludos ad luctum conferre voluit, extiterunt dies illi feſti penè funeſti; dubitabimus, quos ille fremitus nunciet ludos e-

ſe pollutos? ac, ſi volumus ea, quae de
quoque deo nobis tradita ſunt, recorda-
ri, hanc Matrem magnam, cujus ludi vi-
olati, polluti, pene ad caedem et ad fu-
nus civitatis converſi ſunt, hanc, in-
quam, accepimus, agrós et nemora cum
quodam ſtrepitu, fremituque peragrare.
Haec igitur vobis, haec populo Roma- 12
no, et ſcelerum indicia oſtendit, et peri-
culorum ſigna patefecit. nam quid ego
de illis ludis loquar, quos in Palatio no-
ſtri maiores ante templum, in ipſo Ma-

[redacted]

) et appetita religio externa, et Matris
ıagnae nomine ſuſcepta declaretur: hos
ıdos ſervi fecerunt, ſervi ſpectaverunt:
ɔta denique, hoc aedile, ſervorum Mega-
ſia fuerunt. prô dii immortales! qui ma-
is nobiſcum loqui poſſetis, ſi eſſetis, ver-
areminique nobiſcum? ludos eſſe pollu-
os ſignificatis, ac plane dicitis. quid ma-
is deformatum, inquinatum, perverſum,
onturbatum dici poteſt, quàm, omne
ervitium, permiſſu magiſtratûs, libera-
um, in alteram ſcenam immiſſum, alteri
raepoſitum, ut alter conſeſſus poteſtati
ervorum objiceretur, alter ſervorum to-
us eſſet? ſi examen apum ludis in ſce-
ıam veniſſet, haruſpices acciendos ex E-
ruria putaremus: videmus univerſi re-
ente examina tanta ſervorum immiſſa
n populum Romanum, ſeptum atque in-
luſum, et non commovemur? atque in
ıpum fortaſſe examine, nos ex Etruſco-
rum ſcriptis haruſpices, ut a ſervitio ca-
veremus, monerent. quod igitur ex ali-
quo disjuncto, diverſoque monſtro ſig-
nificatum caveremus, id cùm ſibi ipſum
monſtrum eſt, et cùm in eo ipſo pericu-
um eſt, ex quo periculum portenditur

non pertimescemus? istiusmodi Megalesia fecit pater tuus? istiusmodi patruus? is mihi etiam generis sui mentionem facit, cùm Athenionis, aut Spartaci exemplo ludos facere maluerit, quàm Caii, aut Appii Claudiorum? illi cùm ludos facerent, servos de cavea exire jubebant: tu in alteram servos immisisti, ex altera liberos ejecisti. itaque qui antea voce praeconis a liberis semovebantur, tuis ludis non voce, sed manu liberos a se segrega-

[redacted]

res tui, conjuncti cum his religionibus, neque ſacerdotium ipſum,quo eſt haec tota religio conſtituta, neque curulis aedilitas, quae maxime hanc tueri religionem ſolet, permovit, quo minus caſtiſſimos ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, ſcelere obligares? ſed quid ego id admiror? qui accepta pecunia Peſſinuntem ipſum, ſedem, domiciliumque Matris deorum, vaſtaris, et Brogitaro Gallograeco, impuro homini ac nefario, cujus legati, te tribuno, dividere in aede Caſtoris tuis operis nummos ſolebant, totum illum locum, fanumque vendideris? ſacerdotem ab ipſis aris, pulvinaribuſque detraxeris? omina illa, quae vetuſtas, quae Perſae, quae Syri, quae reges omnes, qui Europam, Aſiamque tenuerunt, ſemper ſumma religione coluerunt, perverteris? quae denique noſtri majores tam ſancta duxerunt, ut,cùm refertam urbem atque Italiam fanorum haberemus, tamen noſtri imperatores maximis et periculoſiſſimis bellis huic deae vota facerent,eaque in ipſo Peſſinunte ad illam ipſam principem aram, et in illo *loco*, fanoque perſolverent. quod cu

[redacted]

Dejotarus religione ſua caſtiſſime tuere-tur, quem unum habemus in orbe terra-rum fideliſſimum huic imperio, atque a-mantiſſimum noſtri nominis: Brogitaro, ut ante dixi, addictum pecunia tradidiſ-ti. atque hunc tamen Dejotarum ſaepe a ſenatu regali nomine dignum exiſtima-tum, clariſſimorum imperatorum teſti-moniis ornatum, tu etiam regem appella-ri cum Brogitaro jubes. ſed alter eſt rex, judicio ſenatûs, per nos; pecuniâ Brogi-

[redacted]

quibus eſt primum de ludis: quis eſt, qui id non totum in iſtius ludos praedictum, et reſponſum eſſe fateatur? ſequitur de
14 locis ſacris, religioſis. O impudentiam miram! de mea domo dicere audes? committe vel conſulibus, vel ſenatui, vel collegio pontificum tuam. ac mea quidem his tribus omnibus judiciis, ut dixi antea, liberata eſt. at in iis aedibus, quas tu, Q. Seio, equite Romano, viro optimo, per te apertiſſime interfecto, tenes, ſacellum dico fuiſſe, et aras. tabulis hoc cenſorum, memoria multorum firmabo, ac docebo. agatur modo haec res: quod ex eo ſenatus-conſulto, quod nuper eſt factum, referri ad vos neceſſe eſt: habeo, quae de locis religioſis velim dicere. cum de domo tua dixero: in qua tamen ita eſt inaedificatum ſacellum, ut alius fecerit, tibi tantummodo ſit demoliendum: tum videbo, num mihi neceſſe ſit de aliis etiam aliquid dicere. putant enim nonnulli ad me pertinere, armamentarium Telluris aperire. nuper id patuiſſe dicunt, et ego recordor. nunc ſanctiſſimam partem ac ſedem maximae religionis privato dicunt veſtibulo contineri. multa me-

[redacted]

movent: quod aedes Telluris eſt curationis meae: quod is, qui illud armamentarium ſuſtulit, meam domum pontificum judicio liberatam, ſecundum fratrem ſuum judicatam eſſe dicebat. movet me etiam in hac caritate annonae, ſterilitate agrorum, inopiâ frugum, religio Telluris, et eo magis, quod eodem oſtento Telluri poſtulatio deberi dicitur. vetera fortaſſe loquimur: quanquam hoc ſi minus civili jure perſcriptum eſt, lege

[redacted]

[redacted]

nique turpitudine esse foedata nescimus? tu meam domum religiosam facere potuisti? ecqua mente? quam amiseras. qua manu? qua disturbaras. qua voce? qua incendi jusseras. qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua scripseras. quo pulvinari? quod stupraras. quo simulacro? quod ereptum ex meretricis sepulcro in imperatoris monumento collocaras. quid habet mea domus religiosi, nisi quòd impuri et sacrilegi parietem tangit? itaque, ne quis meorum imprudens introspicere possit tuam domum, ac te sacra illa tua facientem videre, tollam altius tectum: non ut ego te despiciam, sed ne tu aspicias urbem eam, quam de-
16 lere voluisti. Sed jam haruspicum reliqua responsa videamus. ‘ oratores, con-‘ tra jus fasque interfectos.’ quid est hoc? de Alexandrinis esse video sermonem: quem ego non refuto. sic enim sentio, jus legatorum cùm hominum praesidio munitum sit, tum etiam divino jure esse vallatum. sed quaero ab illo, qui omnes judices tribunus e carcere in forum effudit, cujus arbitrio sicae omnes nunc, atque omnia venena tractantur, qui cum

Hermacho Chio ſyngraphas fecit: ecquid ſciat, unum acerrimum adverſarium Hermachi, Theodoſium, legatum ad ſenatum a civitate libera miſſum, ſica percuſſum? quod non minus, quam de Alexandrinis, indignum diis immortalibus eſſe viſum, certo ſcio. nec confero nunc in te unum omnia. ſpes major eſſet ſalutis, ſi, praeter te, nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc et tu tibi confidis magis, et nos prope jure diffidimus. quis Plato-

[redacted]

temus, quid sequatur. ' fidem, et jusju-
' randum neglectum.' hoc quid sit, per se ipsum non facile interpretor: sed ex eo, quod sequitur, suspicor de tuorum judicum manifesto perjurio dici: quibus olim erepti essent nummi, nisi a senatu praesidium postulassent. quare autem de his dici suspicer, haec causa est, quod sic statuo, et illud in hac civitate esse maxime illustre atque insigne perjurium, et te ipsum tamen in perjurii poenam ab iis, quibuscum conjurasti, non vocari. et video, in haruspicum responsis haec esse subjuncta, ' sacrificia vetusta, occultaque,
' minus diligenter facta, pollutaque.' haruspices haec loquuntur, an patrii, penatesque dii? multi enim sunt, credo, in quos hujus maleficii suspicio cadat. quis praeter hunc unum? obscure dicitur, quae sacra polluta sint? quid planius, quid gravius, quid religiosius dici potest?
' vetusta, occultaque.' nego ulla verba Lentulum, gravem oratorem ac disertum, saepius, cum te accusaret, usurpasse, quam haec, quae nunc ex Etruscis libris in te conversa, atque interpretata *dicuntur*. etenim quod sacrificium tam

vetuſtum eſt, quam hoc, quod a regibu
aequale huic urbi accepimus ? quod au
tem tam occultum, quam id, quod no
ſolum curioſos oculos excludit, ſed eti
am errantes? quo non modo improbitas
ſed ne imprudentia quidem poſſit intrare
quod quidem ſacrificium nemo ante P
Clodium omni memoria violavit, nem
unquam adiit, nemo neglexit, nemo vi
aſpicere non horruit? quod fit per virgi
nes Veſtales, fit pro populo Romano, f
in ea domo, quae eſt in imperio, fit in
credibili caeremoria; fit ei deae, cujus n
nomen quidem viros ſcire fas eſt : quar
iſte idcirco Bonam dicit, quod in tant

[redacted]

tissimumque lauda...
confitentem judicio liberaverunt:
aibus injuria tui stupri, illata in ip-
lolori non fuit: homines tibi arma,
a me, alii post in illum invictum ci-
dederunt: hominum beneficia pror-
concedo tibi; ac majora non esse
erenda. a diis quidem immortalibus
e potest homini major esse poena fu-
e, atque dementia? nisi forte in tra
diis, quos vulnere, ac dolore corpo
cruciari vides, et consumi, graviore
rum immortalium iras subire, qua
s. qui furentes inducuntur, puta
... gemitus Philo

ſacras inflammas, cum ſervos concitas, cum ſacra, ludoſque conturbas, cum uxorem ſororemque non diſcernis, cum, quod ineas cubile, non ſentis, cum bacchari, cum furis, tum das eas poenas, quae ſolae ſunt hominum ſceleri a diis immortalibus conſtitutae. nam corporis quidem noſtri infirmitas multos ſubit caſus per ſe: denique ipſum corpus tenuiſſima ſaepe de cauſa conficitur: deorum tela in impiorum mentibus figuntur.

[redacted]

vi ingenii, aut consilii sui, sed quodam errore nostro; quem quidem ille, quod obscurus non erat, facile perspexit. hoc enim etiam turpius afflictatur respublica, quod ne ab eo quidem vexatur, ut, tanquam fortis in pugna vir, acceptis a forti adversario vulneribus adversis, cadere videatur. Tib. Gracchus convellit statum civitatis. qua gravitate vir! qua eloquentia! qua dignitate! nihil ut a patris, avique Africani praestabili insignique virtute, praeterquam quod a senatu desciverat, deflexisset. secutus est C. Gracchus. quo ingenio! quanta vi! quanta gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes, non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, voluntatemque esse conversa. ipse L. Saturninus ita fuit effrenatus, et penè demens, ut auctor esset egregius, et ad animos imperitorum excitandos, inflammandosque perfectus. nam quid ego de P. Sulpicio loquar? cujus tanta in dicendo gravitas, tanta jucunditas, tanta brevitas fuit, ut posset, vel ut prudentes errarent, vel ut boni minus bene sentirent, perficere dicendo. *cum his* conflictari, et pro salute patriae

quotidie dimicare, erat omnino illis, q
tum rempublicam gubernabant, mole
tum: sed habebat ea molestia quanda
tamen dignitatem. Hic vero, de qu
ego ipse tam multa nunc dico, prô d
immortales! quid est? quid valet? qui
affert, ut tanta civitas, si cadet, (quo
dii omen obruant!) a viro tamen confe
ta videatur? qui post patris mortem, pr
mam illam aetatulam suam ad scurraru
locupletium libidines detulit: quoru
intemperantia expleta, in domesticis e
germanitatis stupris volutatus: deinc
jam robustus, provinciae se, ac rei mil
[redacted]

maxime foecundum, uberemque, campestrem, totum ad se ita redegit, ut homo popularis fraudaret improbissime populum, idemque vir clemens divisores omnium tribuum domi ipse suae crudelissima morte mactaret. exorta est illa, reipublicae, sacris, religionibus, auctoritati vestrae, judiciis publicis funesta quaestura: in qua idem iste Deos, hominesque, pudorem, pudicitiam, senatûs auctoritatem, jus, fas, leges, judicia, violavit. atque hic ei gradus (ô misera tempora, stultasque nostras discordias!) P. Clodio gradus ad rempublicam, hic primus est aditus ad popularem jactationem, atque ascensus. nam Tib. Graccho invidia Numantini foederis, cui feriendo, quaestor C. Mancini consulis cum esset, interfuerat, et in eo foedere improbando senatûs severitas dolori, et timori fuit: istaque res illum, fortem et clarum virum, a gravitate patrum desciscere coëgit. C. autem Gracchum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi, ad expetendas domestici sanguinis poenas excitavit. Saturninum, quod in annonae caritate quaestorem a sua fru-

[redacted]

mentaria procuratione ſenatus amovit;
eique rei M. Scaurum praefecit, ſcimus,
dolore factum eſſe popularem. Sulpici-
um ab optima cauſa profectum, Caioque
Julio, conſulatum contra leges petenti,
reſiſtentem, longius, quam voluit, popu-
laris aura provexit. Fuit in his omni- 21
bus cauſa, etſi non juſta, (nulla enim po-
teſt cuiquam male de republica merendi
juſta eſſe cauſa) gravis tamen, et cum a-
liquo animi, et virili dolore conjuncta:

[redacted]

[redacted]

excluserat, acerrimeque una voce ac mente restiterat: id post dissidium optimatium, de quo ipso nunc monemur, ita perturbatum, itaque permutatum est, ut, quod frater consul ne fieret, obstiterat: quod affinis et sodalis, clarissimus vir, qui illum reum non laudarat, excluserat: id is consul efficeret in discordiis principum, qui illi unus inimicissimus esse debuerat: et eo fecisse auctore se diceret, cujus auctoritatis neminem posset poenitere. injecta est fax foeda ac luctuosa reipublicae, petita est auctoritas vestra, gravitas amplissimorum ordinum, consensio bonorum omnium, totus denique civitatis status. haec enim certe petebantur, cum in me, cognitorem harum omnium rerum, illa flamma illorum temporum conjiciebatur. excepi, et pro patria solus exarsi: sic tamen, ut vos, iisdem ignibus circumsepti, me primum ictum

22 pro vobis, et fumantem videretis. Non sedabantur discordiae: sed etiam crescebat in eos odium, a quibus nos defendi putabamur. ecce, iisdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam, *populum* Romanum desiderantem, flagi-

gitantes vos, non auctoritate ſua ſolum, ſed etiam precibus ad meam ſalutem excitavit, reſtituti ſumus. ſit diſcordiarum finis aliquando: a diuturnis diſſenſionibus conquieſcamus. non ſinit eadem iſta labes: eas habet conciones, ea miſcet, ac turbat, ut ſe modò his, modò vendat illis: nec tamen ita, ut ſe quiſquam, ſi ab iſto laudatus ſit, laudatiorem putet; ſed ut eos, quos non amant, ab eodem gaudeant vituperari. atque ego hunc non miror: quid enim faciat aliud? illos ho-

graviter equidem, ſed aliquanto levius ferebam. an iſte, niſi primo ſe dediſſet iis, quorum animos a veſtra auctoritate ſejunctos eſſe arbitrabatur; niſi eos in coelum ſuis laudibus praeclarus auctor extolleret; niſi exercitum C. Caeſaris, in quo fallebat, ſed eum nemo redarguebat, niſi eum, inquam, exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe immiſſurum minitaretur; niſi Cn. Pompeio adjutore, M. Craſſo auctore, quae faciebat, facere clamaret: niſi conſules cauſam conjunxiſſe ſecum, in quo uno non mentiebatur, confirmaret; tam crudelis mei, tam ſceleratus reipublicae vexator eſſe potuiſ-
23 ſet? Idem, poſteaquam reſpirare vos a metu caedis, emergere auctoritatem veſtram è fluctibus illis ſervitutis, reviviſcere memoriam ac deſiderium mei vidit, vobis ſe coepit ſubito fallaciſſime venditare. tum, leges Julias contra auſpici latas, et hîc, et in concionibus dicere: i quibus legibus inerat curiata illa le quae totum ejus tribunatum contineb quam caecus amentia non videbat. p ducebat fortiſſimum virum, M. Bibulu quaerebat ex eo, C. Caeſare leges ſe

te,de coelo ſemperne ſervaſſet? ſemper ſe ille ſervaſſe dicebat. augures interrogabat, quae ita lata eſſent,rectene lata eſſent? illi vitio lata eſſe dicebant. ferebant in oculis hominem quidam boni viri,et de me optime meriti: ſed illius, ut ego arbitror, furoris ignari. longius proceſſit: in ipſum Cn.Pompeium, auctorem,ut praedicare eſt ſolitus,conſiliorum ſuorum,invehi coepit. inibat gratiam a nonnullis. tum vero eſt ratus ſe poſſe, quoniam togatum domeſtici belli extinctorem

cem non aſpicere, carere publico, minas ejus perferre, cum in concionibus diceret, velle ſe in Carinis aedificare alteram porticum, quae Palatio reſponderet; certe mihi exire domo mea, ad privatum dolorem fuit luctuoſum, ad rationem rei-
21 publicae glorioſum. Videtis igitur, hominem per ſeipſum jampridem afflictum, ac jacentem, perniciofis optimatium diſcordiis excitari: cujus initia furoris, diſſenſionibus eorum, qui tum a vobis ſejuncti videbantur, ſuſtentata ſunt. reliqua jam praecipitantis tribunatûs, etiam poſt tribunatum, obtrectatores eorum, atque adverſarii defenderunt: ne a republica reipublicae peſtis removeretur, reſtiterunt: etiam, ne cauſam diceret: etiam, ne privatus eſſet. etiamne in ſinu atque in deliciis quidam optimi viri viperam illam venenatam, ac peſtiferam habere potuerunt? quo tandem decepti munere? volo, inquiunt, eſſe, qui in concione detrahat de Pompeio. detrahat ille vituperando? velim, ſic hoc vir ſummus, atque optime de mea ſalute meritus, accipiat, ut a me dicitur: dicam quidem certe, quod ſentio. mihi, medius fi-

dius, tum de illius ampliſſima dignitate detrahere, cum maximis laudibus efferebat, videbatur. utrum tandem C. Marius ſplendidior, cum eum C. Glaucia laudabat, an cum eundem iratus poſtea vituperabat? an ille demens, et jampridem ad poenam exitiumque praeceps, foedior atque inquinatior in Cn. Pompeio accuſando, quam in univerſo ſenatu vituperando fuit? quod quidem miror, cum alterum gratum ſit iratis, alterum eſſe tam bonis civibus non acerbum. ſed, ne

[redacted]

connivebant, et nonnunquam ejus indomitos atque effrenatos furores plausu etiam suo prosequebantur, quàm se cito inverterit. nunc enim jam laudat illum: in eos invehitur, quibus se antea venditabat. quid existimatis, eum, si reditus ei gratiae patuerit, esse facturum, qui tam libenter in opinionem gratiae irrepat? Quas ego alias optimatium discordias a diis immortalibus definiri putem? nam hoc quidem verbo neque P. Clodius, neque quisquam de gregalibus ejus, aut de consiliariis designatur. habent Etrusci libri certa nomina, quae in id genus civium cadere possunt. 'deteriores, repulsos,' quod jam audietis, hos appellant, quorum et mentes, et res sunt perditae, longeque a communi salute disjunctae. quare, cum dii immortales monent de optimatium discordiis: de clarissimorum, et optime meritorum civium dissensione praedicunt. cum principibus periculum, caedemque portendunt: in tuto collocant Clodium, qui tantum abest a principibus, quantum a puris, quantum a religiosis. vobis, ô clarissimi, atque optimi cives, et vestrae saluti consulendum, et

prospiciendum vident. caedes principum ostenditur: id, quod interitum optimatium sequi necesse est, adjungitur. etiam, ne in unius imperium res recidat, admonemur. ad quem metum si deorum monitis non duceremur, tamen ipsi nostro sensu, conjecturaque raperemur. neque enim ullus alius discordiarum solet esse exitus inter claros et potentes viros, nisi aut universus interitus, aut victoris dominatus, aut regnum. dissensit cum Mario, clarissimo cive, consul nobilissimus

[redacted]

ſe nonnunquam conſilia, ac ſententias inimicorum ſuorum extimeſcunt. tollatur haec e civitate diſcordia. jam omnes iſti, qui portenduntur metus, extinguentur: jam iſta ſerpens, quae tum hîc deliteſcit, tum ſe emergit, et fertur illuc,
26 compreſſa atque illiſa morietur. Monent enim iidem, ne occultis conſiliis reſpublica laedatur. quae ſunt occultiora, quam ejus, qui in concione auſus eſt dicere, juſtitium edici oportere, juriſdictionem intermitti, claudi aerarium, judicia tolli? niſi forte exiſtimatis, hanc tantam colluvionem illi, tantamque everſionem civitatis, in mentem ſubito in Roſtris nec cogitanti venire potuiſſe. eſt quidem ille plenus vini, ſtupri, ſomni, plenuſque inconſideratiſſimae ac dementiſſimae temeritatis. veruntamen nocturnis vigiliis, etiam, coitione hominum, juſtitium illud conceptum, ac meditatum eſt. mementote, Patres conſcripti, verbo illo nefario tentatas aures veſtras, et pernicioſam viam, audiendi conſuetudine, eſſe munitam. ſequitur illud, 'ne 'deterioribus, repulſiſque honos augea'tur.' repulſos videamus: nam deteri-

ores qui ſint, poſt docebo. ſed tamen in eum cadere hoc verbum maxime, qui ſit unus omnium mortalium ſine ulla dubitatione deterrimus, concedendum eſt. qui ſunt igitur repulſi? non, ut opinor, ii, qui aliquando honorem vitio civitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti. nam id quidem multis ſaepe optimis civibus, atque honeſtiſſimis viris, accidit. repulſi ſunt ii, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſime largientes, non ſolum alieni

[redacted]

27 Parentibus, et diis immortalibus, et patriae nos primum natura conciliat. eodem enim tempore et suscipimur in lucem, et hoc coelesti spiritu augemur, et certam in sedem civitatis, ac libertatis ascribimur. iste parentum nomen, sacra, memoriam, gentem, Fonteiano nomine obruit. deorum ignes, sollemnes mensas, abditos ac penetrales focos, occulta, et maribus non invisa solum, sed etiam inaudita sacra, inexpiabili scelere pervertit: idemque earum templum inflammavit dearum, quarum ope etiam aliis incendiis subvenitur. quid de patria loquar? qui primùm eum civem vi, ferro, periculo, urbe, omnibus patriae praesidiis depulit, quem vos patriae conservatorem esse saepissime judicaveratis: deinde everso senatûs, ut ego semper dixi, comite; duce, ut ille dicebat, senatum ipsum, principem salutis mentisque publicae, vi, caede, incendiisque pervertit: sustulit duas leges, Aeliam et Fusiam, maxime reipublicae salutares: censuram extinxit: intercessionem removit: auspicia delevit: consules, sceleris sui socios, aerario, provinciis, exercitu armavit:

reges, qui erant, vendidit: qui non erant, appellavit: Cn. Pompeium vi, ferro, domum compulit: imperatorum monumenta evertit: inimicorum domos diſturbavit: veſtris monumentis nomen ſuum inſcripſit. infinita ſunt ſcelera, quae ab illo in patriam ſunt edita. quid, quae in ſingulos cives, quos necavit? ſocios, quos diripuit? imperatores, quos prodidit? exercitus, quos tentavit? quid vero? ea, quanta ſunt, quae in ipſum ſe [redacted]

[redacted]

in haruspicum responsis, ‘ providete, ne
‘ reipublicae status commutetur.’ ete-
nim vix haec, si undique fulciamus, jam
labefacta, vix, inquam, innixa in omni-
28 um nostrûm humeris cohaerebunt. Fuit
quondam ita firma haec civitas, et valens,
ut negligentiam senatûs, vel etiam inju-
rias civium ferre posset. jam non potest.
aerarium nullum est: vectigalibus non
fruuntur, qui redemerunt: auctoritas
principum cecidit: consensus ordinum
est divulsus: judicia perierunt: suffragia
descripta tenentur a paucis: bonorum a-
nimus ad nutum nostri ordinis expeditus
jam non erit: civem, qui se pro patriae
salute opponat invidiae, frustra posthac
requiretis. quare hunc statum, qui nunc
est, qualiscunque est, nulla alia re, nisi
concordia, retinere possumus. nam, ut
meliore simus loco, ne optandum qui-
dem est, illo impunito: deteriore autem
statu ut simus, unus est inferior gradus,
aut interitûs, aut servitutis. quo ne tru-
damur, dii immortales nos admonent,
quoniam jampridem humana consilia ce-
ciderunt. atque ego hanc orationem, Pa-
tres conscripti, tam tristem, tam gravem

non ſuſcepiſſem, non, inquam, niſi hanc perſonam, et has partes, honoribus populi Romani, veſtris plurimis ornamentis mihi tributis, deberem, et poſſem ſuſtinere. ſed tamen facile tacentibus caeteris, reticuiſſem : ſed haec oratio omnis fuit non auctoritatis meae, ſed publicae religionis. mea fuerunt verba fortaſſe plura : ſententiae quidem omnes haruſpicum : ad quos aut referri nuntiata oſtenta non convenit, aut eorum reſpon-

mus, impendentia pertimeſcetis. etenim haec deorum immortalium vox, haec penè oratio judicanda eſt, cum ipſe mundus, cum aër, atque terrae, motu quodam novo contremiſcunt, et inuſitato aliquid ſono, incredibilique praedicunt. in quo conſtituendae nobis quidem ſunt procurationes, et obſecratio, quemadmodum monemur. ſed faciles ſunt preces apud eos, qui ultro nobis viam ſalutis oſtendunt: noſtrae nobis ſunt inter nos irae, diſcordiaeque placandae.

PRO
CN. PLANCIO.

ORATIO XXXI.

CUM propter egregiam et ſingula-

tem vester, Judices, conspectus, et consessus iste reficit, et recreat mentem meam, cum intueor et contemplor unumquemque vestrum. video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit: cujus non extet in me summum meritum; cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meae salutis apud eos obsit, qui me ipsum maxime salvum videre voluerunt: saepiusque, Judices, mihi venit in mentem, admirandum esse, M. Laterensem, hominem studiosissimum et dignitatis, et salutis meae, reum sibi hunc potissimum delegisse, quàm metuendum, ne vobis id ille magna ratione fecisse videatur. quanquam mihi non sumo tantum, Judices, neque arrogo, ut Cn. Plancium suis erga me meritis impunitatem consecuturum putem. nisi ejus integerrimam vitam, modestissimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam ostendero: nihil de poena recusabo. sin omnia praestitero, quae sunt a bonis viris expetenda: petam a vobis, Judices, ut, cujus misericordia salus mea custodi-

ta ſit, ei vos veſtram miſericordiam, me deprecante, tribuatis. equidem ad reliquos labores, quos in hac cauſa majores ſuſcipio, quam in caeteris, etiam hanc moleſtiam aſſumo, quod mihi non ſolum pro Cn. Plancio dicendum eſt, cujus ego ſalutem non ſecus ac meam tueri debeo: ſed etiam pro me ipſo, de quo accuſatores plura penè, quam de re, reoque dixerunt. Quanquam, Judices, ſi quid eſt 2
in me ipſo ita reprehenſum, ut id ab hoc ſejunctum ſit, non me id magnopere con-

[redacted]

facili, atque explicata, perdifficilis, Judices, et lubrica defensionis ratio proponitur. nam, si tantummodo mihi necesse esset contra Laterensem dicere, tamen id ipsum esset in tanto usu nostro, tantaque amicitia molestum. vetus enim est lex illa justae, veraeque amicitiae, quae mihi cum illo jam diu est, ut idem amici semper velint. neque est ullum certius amicitiae vinculum, quam consensus, et societas consiliorum, et voluntatum. mihi autem non modo id est in hac re molestissimum, contra illum dicere, sed multo illud magis, quod in ea causa contrà dicendum est, in qua quaedam hominum ipsorum videtur facienda esse contentio. quaerit enim Laterensis, atque hoc uno maxime urget, qua se virtute, qua laude Plancius, qua dignitate superarit. ita, si cedo illius ornamentis, quae multa et magna sunt, non solum hujus dignitatis jactura facienda est, sed etiam largitionis recipienda suspicio est. sin hunc illi antepono: contumeliosa habenda est oratio, et dicendum est id, quod ille me flagitat, Laterensem a Plancio dignitate esse superatum. ita aut amicissimi hominis

exiſtimatio offendenda eſt, ſi illam accu-
ſationis conditionem ſequar, aut optime
de me meriti ſalus deferenda eſt. Sed e- 3
go, Laterenſis, caecum me, et praecipitem
ferri confitear in cauſa, ſi te aut a Plan-
cio, aut ab ullo, dignitate potuiſſe ſupe-
rari dixero. itaque diſcedam ab ea con-
tentione, ad quam tu me vocas, et veni-
am ad illam, ad quam me cauſa ipſa de-
ducit. quid? tu non dignitatis judicem
putas eſſe populum? fortaſſe nonnun-
[redacted]

quem non oportuit, a judicibus condemnandus est, qui praeteritus non est: nam si ita esset: quod patres apud majores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comitiorum, id haberent judices; vel quod multo etiam minus est ferendum: tum enim magistratum non gerebat is, qui ceperat, si patres auctores non erant facti: nunc postulatur a vobis, ut ejus exilio, qui creatus sit, judicium populi Romani reprehendatis. itaque quanquam, qua nolui, janua sim ingressus in causam, sperare videor tantum absuturam esse orationem meam a minima suspicione offensionis tuae, te ut potius objurgem, quòd iniquum in discrimen adducas dignitatem tuam, quàm ut ego eam ulla contumelia coner attingere.

4 Tu continentiam, tu industriam, tu animum in rempublicam, tu virtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quod aedilis non sis factus, fractos esse, et abjectos, et repudiatos putas? vide tandem, Laterensis, quantum a te dissentiam. si, medius fidius, decem soli essent in civitate viri boni, sapientes, justi, graves, qui te indignum aedilitate ju-

dicaviſſent, gravius de te judicatum putarem, quàm eſt hoc, quod tu metuis, ne a pòpulo judicatum eſſe videatur. non enim comitiis judicat ſemper populus, ſed movetur plerumque gratiâ: cedit precibus: facit eos, a quibus eſt maxime ambitus. denique, ſi judicat, non delectu aliquo, aut ſapientiâ ducitur ad judicandum, ſed impetu nonnunquam, et quadam etiam temeritate. non eſt enim conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperque ſapien-

[redacted]

cuique a republica videatur deberi. sin autem mavis esse judicium : non tibi id rescindendum est, sed ferendum. male judicavit populus. at judicavit. non debuit. at potuit. non fero. at multi clarissimi et sapientissimi cives tulerunt. est enim haec conditio liberorum populorum, praecipueque hujus principis populi, et omnium gentium domini, ac victoris, posse suffragiis vel dare, vel detrahere, quod velit, cuique: nostrûm est autem, qui in hac tempestate populi jactemur ac fluctibus, ferre modice populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas : honores si magni non putemus, non servire populo: sin eos expetamus, non defatigari supplicando. Venio nunc ad ipsius populi partes, ut illius contra te oratione potius, quàm meâ, disputem. qui si tecum congrediatur, et si una voce loqui possit, haec dicat: Ego tibi, Laterensis, Plancium non anteposui : sed, cum essetis aeque boni viri, meum beneficium potius ad eum detuli, qui a me contenderat, quam ad eum, qui mihi non nimis submisse supplicarat. respondebis, credo, te splendore

et vetuſtate familiae fretum, non valde ambiendum putaſſe. at vero te ille ad ſua inſtituta, ſuorumque majorum exempla revocabit: ſemper ſe dicet rogari, ſemper ſibi ſupplicari voluiſſe. M. Seium, qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumem a calamitate judicii retinere potuiſſet, homini nobiliſſimo, innocentiſſimo, eloquentiſſimo, M. Piſoni, praetuliſſe: praepoſuiſſe ſe Q. Catulo, ſumma in familia nato, ſapientiſſimo et ſanctiſſimo viro. non dico C. Seranum

[redacted]

re non posse; de virtute tua dubitavi: si nolle; de voluntate. sin, quod magis intelligo, temporibus te aliis reservasti; ego quoque, inquam, et respublica ad ea te tempora revocavi, ad quae tu te ipse servaras. pete igitur eum magistratum, in quo mihi magnae utilitati esse possis. aediles quicunque erunt, idem mihi, quod ostenderas: aut, si, quod mea minus interest, id te magis forte delectat, reddam tibi istam aedilitatem, etiam negligenter petenti. sed amplissimos honores, ut pro dignitate tua consequare, condiscas censeo mihi paulo diligentius supplicare.

6 Haec populi oratio est: mea vero, Laterensis, haec: Quare victus sis, non debere judicem quaerere, modo ne largitione sis victus. nam, si, quotiescunque praeteritus erit is, qui non debuerit praeteriri, toties oportebit, eum, qui factus erit, condemnari: nihil jam est, quòd populo supplicetur: nihil, quòd diribitio, nihil, quòd supplicatio magistratuum, renuntiatio suffragiorum expectetur: simul ut qui sint professi, video quid dicam. hic familiâ consulari est, ille praetoriâ: reliquos video esse ex equestri loco: sunt

omnes ſine macula, ſunt aeque boni viri, atque integri: ſed ſervari neceſſe eſt gradum. cedat conſulari generi praetorium, nec contendat cum praetorio equeſter locus. ſublata ſunt ſtudia, exstinctae ſuffragationes, nullae contentiones, nulla libertas populi in mandandis magiſtratibus, nulla expectatio ſuffragiorum: nihil, ut plerumque evenit, praeter opinionem accidet: nulla erit poſthac varietas comitiorum. ſin hoc per-

or, perquam grave est dictu. quomodo
igitur est aequum? sic, credo, quod agi-
tur, quod satis est judici; hic factus est.
cur iste potius, quam ego? vel nescio,
vel non dico, vel denique, quod mihi
gravissimum esset sic dicere, sed impune
tamen deberem dicere: non recte. nam
quid assequerer, si illa extrema defensio-
ne uterer, populum, quod voluisset, fe-
7 cisse, non quod debuisset? Quid, si po-
puli quoque factum defendo, Laterensis,
et doceo, Cn. Plancium non obrepsisse
ad honorem, sed eo venisse cursu, qui
semper patuerit hominibus ortis hoc nos-
tro equestri loco? possumne eripere ora-
tioni tuae contentionem vestram, quae
tractari sine contumelia non potest, et te
ad causam aliquando, crimenque deduce-
re? si, quod equitis Romani filius est, inferi-
or esse debuit, omnes tecum equitum Ro-
manorum filii petiverunt. nihil dico am-
plius. hoc tamen miror, cur tu huic po-
tissimum irascare, qui longissime a te ab-
8 fuit. equidem, si quando, ut fit, jactor
in turba, non illum accuso, qui est in
summa sacra via, cum ego ad Fabium for-
nicem impellor: sed eum, qui in me ir-

ncurrit, atque incidit. tu neque edio, forti viro, ſuccenſes, neque A. Plotio, ornatiſſimo homini, ſa-ari meo : et ab eo, qui hos dimovit, ius, quam ab iis, qui in te ipſum in-ɔuerunt, te depulſum putas. ſed ta-en haec tibi eſt prima cum Plancio ge-eris veſtri, familiaeque contentio, qua bs te vincitur. cur enim non confite-ar, quod neceſſe eſt? ſed non hic magis, [redacted] a meis competitoribus, et ali-[redacted] petitione vincebar. [redacted] huic [redacted]

s non sunt. hic est e praefectura A-
i, non tam prisca, non tam hono-
non tam suburbana. quantum in-
se vis ad rationem petendi? pri-
i, utrum magis favere putas Atina-
m Tusculanos, suis? alteri (scire e-
hoc propter vicinitatem facile pos-
) cum hujus ornatissimi atque op-
viri, Cn. Saturnini, patrem aedi-
cum praetorem viderunt, quod pri-
ille non modo in eam familiam,
etiam in praefecturam illam, sellam
lem attulisset: mirandum in modum
ti sunt. alteros (credo, quia refer-
est municipium consularibus: nam
volos non esse certò scio) nunquam
lexi vehementius hospitum suorum
ore laetari. habemus hoc nos: ha-
nostra municipia. quid ego de me,
atre meo loquar? quorum honoribus
prope dicam ipsi, montesque fave-
. num quando vides Tusculanum a-
em de M. Catone illo in omni virtu-
incipe, num de T. Coruncanio, mu-
e suo, num de tot Fulviis gloriari?
um nemo facit. at, in quemcunque
inatem incideris, etiam si nolis, erit

tamen tibi fortaſſe etiam de nobis aliquid, aliquid certe de C. Mario audiendum. primum igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia: tu tanta, quanta in hominibus jam ſaturatis honoribus eſſe potuerunt. deinde tui municipes ſunt illi quidem ſplendidiſſimi homines: ſed tamen pauci, ſi quidem cum Atinatibus conferantur. hujus praefectura, plena virorum fortiſſimorum, ſic ut nulla tota Italia frequentior dici poſſit. quam quidem nunc multitudinem videtis. Iudi-

cii morem, non infuſcata malevolentia, non aſſueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio ſimulationis, vel ſuburbano, vel etiam urbano, nemo Arpinas non Plancio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas. totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Alliſanus: tota denique noſtra illa aſpera, et montuoſa, et fidelis, et ſimplex, et fautrix ſuorum regio, ſe hujus honore ornari, ſe augeri dignitate arbitrabatur: iiſdemque nunc a municipiis adſunt equites Romani publicè, cum legationis teſtimonio; nec minore nunc ſunt ſollicitudine, quam tum erant ſtudio. etenim eſt gravius ſpoliari fortunis, quam non augeri dignitate. ergo ut alia in te erant illuſtriora, Laterenſis, quae tibi majores tui reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolum municipii, verum etiam vicinitatis genere vincebat. niſi forte te Lavicana, aut Bovillana, aut Gabina civitas adjuvabat: quibus e municipiis vix jam, qui carnem Latinis petant, inveniuntur. adjungam, ſi vis, id, quod tu etiam huic obeſſe putas, patrem publicanum: qui ordo quanto adjumento ſit in

[redacted]

honore, quis nescit? flos enim equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum reipublicae, publicanorum ordine continetur. quis est igitur, qui neget, ordinis ejus studium fuisse in honore Plancii singulare? neque injuriâ: vel quod erat pater is, qui est princeps jamdiu publicanorum: vel quod is ab sociis unice diligebatur: vel quod diligentissime rogabat: vel quia pro filio supplicabat: vel quia hujus ipsius in illum or-

[redacted]

vit, ego sum arrogans, quod me valuisse dico. nam, ut omittam illud, quod ego pro eo laborabam, qui valebat ipse per sese: rogatio ipsa semper est gratiosissima, quae est officio necessitudinis conjuncta maxime. neque enim ego sic rogabam, ut petere viderer, quia familiaris esset meus, quia vicinus, quia hujus parente semper plurimum essem usus: sed ut quasi parenti, et custodi meo. non potentia mea, sed causa rogationis fuit gratiosa. nemo mea restitutione laetatus est, nemo injuria doluit, cui non hujus in me misericordia grata fuerit. etenim, si ante reditum meum Cn. Plancio se vulgò viri boni, cum hic tribunatum peteret, ultro offerebant: cui nomen meum absentis honori fuisset, ei meas praesentis preces nón putas profuisse? an Minturnenses coloni, quod C. Marium ex civili errore, atque ex impiis manibus eripuerunt; quod tecto receperunt; quod fessum inedia, fluctibusque, recrearunt: quòd viaticum congesserunt; quod navigium dederunt; quod eum linquentem terram eam, quam servaverat, lacrymis, votisque omnibus prosecuti sunt, aeterna in lau-

de verſantur: Plancio, quod me, vel vi pulſum, vel ratione cedentem, receperit, juverit, cuſtodierit; his, et ſenatui, populoque Romano, ut haberent quod reducerent, conſervarit; honori hanc fidem, miſericordiam, virtutem fuiſſe miraris? Vitia mehercule, res hae, Cn. Plancii, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea vita, de qua jam dicam, tot et tanta adjumenta huic honori fuiſſe mirere. hic eſt enim, qui adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo graviſſimo et ſanctiſſimo, atque omni laude et honore digniſ[redacted]

que sit, omnibus esse se probatum debet sperare. in ea provincia legatus fuit C. Sacerdos, qua virtute, qua constantia vir? L. Flaccus, qui homo? qui civis? qualem hunc putant, assiduitate, testimonioque declarant. in Macedonia tribunus militum fuit: in eadem provincia postea quaestor. primum Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes civitatum suarum: qui cum missi sint ob aliam caussam, tamen hujus repentino periculo commoti, huic assident, pro hoc laborant: huic si praesto fuerint, gratius se civitatibus suis facturos putant, quam si legationem et mandata sua confecerint. L. vero Apuleius hunc tanti facit, ut morem illum majorum, qui praescribit, *in parentum loco quaestoribus suis praetores esse oportere*, officiis, benevolentiaque superarit. tribunus plebis fuit non fortasse tam vehemens, quam isti, quos tu jure laudas: sed certe talis, quales si omnes semper fuissent, nunquam desideratus vehemens esset tribunus.
12 Omitto illa, quae si minus in scena sunt, at certe, cum sunt prolata, laudantur: *ut vivat cum suis*: primum cum parente,

(nam meo judicio pietas fundamentum eſt omnium virtutum) quem veretur, ut deum, (neque enim multo ſecus parens liberis) amat vero, ut ſodalem, ut fratrem, ut aequalem quid dicam cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino, ornatiſſimo viro? cujus quantam honoris hujus cupiditatem fuiſſe creditis, cum videatis luctûs ſocietatem? quid de me dicam? qui mihi in hujus periculo reus eſſe videor?

ſplendorem maculis aſpergis iſtis? jacis adulteria, quae nemo non modo nomine, ſed ne ſuſpicione quidem poſſit agnoſcere. bimaritum appellas, ut verba fingas, non ſolum crimina. ductum eſſe ab eo in provinciam aliquem dicis libidinis cauſa: quod non crimen eſt, ſed impunitum in maledico mendacium. raptam eſſe mimulam: quod dicitur Atinae factum a juvene, vetere quodam in ſcenicos jure, maximeque oppidano. ô adoleſcentiam traductam eleganter! cui quidem cum, quod licuerit, objiciatur, tamen id ipſum falſum reperiatur. emiſſus aliquis e carcere, et quidem emiſſus per imprudentiam, emiſſus (ut cognôſtis) neceſſarii hominis, optimique adoleſcentis rogatu: idem poſtea praetoris mandatu requiſitus. atque haec, nec ulla alia, ſunt conjecta maledicta in ejus vitam, de cujus vos pudore, religione, in-
13 tegritate dubitetis. Pater vero, inquit, etiam obeſſe filio debet. ô vocem duram, atque indignam tua probitate, Laterenſis! pater ut in judicio capitis, pater ut in *dimicatione* fortunarum, pater ut a*pud tales* viros obeſſe filio debeat? qui ſi

eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus, tamen ipſo nomine patrio valeret apud clementes judices, et miſericordes: valeret, inquam, communi ſenſu omnium, et dulciſſima commendatione naturae. ſed cum ſit Cn. Plancius is eques Romanus, ea primum vetuſtate equeſtris ordinis, ut pater, ut avus, ut majores ejus omnes, equites Romani fuerint, ſummum in praefectura florentiſſima gradum tenuerint, et dignitatis, et gratiae:

[redacted]

non posse? ubinam ille mos? ubi illa ae-
quitas juris? ubi illa antiqua libertas,
quae malis oppressa civilibus extollere
jam caput, et aliquando recreata, se eri-
gere debebat? equitum ego Romanorum
etiam in homines nobilissimos maledicta,
publicanorum in Q. Scaevolam, virum
omnibus ingenio, justitia, integritate
praestantem, aspere, et ferociter, et libe-
14 re dicta commemorem? Consuli P. Na-
sicae praeco Granius, medio in foro, cum
ille, edicto justitio, domum descendens
rogasset Granium, quid tristis esset: an
quòd auctiones essent? immo vero, in-
quit, quòd legiones. idem tribuno ple-
bis, potentissimo homini, M. Druso, sed
multa in rempublicam molienti, cum ille
eum salutasset, ut fit, dixissetque, quid
agis, Grani? respondit, immo vero, tu
Druse, quid agis? ille L. Crassi, ille M.
Antonii voluntatem asperioribus faceti-
is saepe perstrinxit impune. nunc usque
eo oppressa vestrâ arrogantiâ civitas est,
ut, quae fuit olim praeconi in ridendo,
nunc equiti Romano in plorando, non
sit concessa libertas. quae enim unquam
fuit Plancio vox contumeliae potius

quam doloris? quid est autem unquar questus, nisi cum a sociis, et a se injuri am propulsaret? cum senatus impedire tur, quo minus, id quod hostibus sempe erat tributum, responsum equitibus Ro manis redderetur: omnibus illa injuri dolori publicanis fuit: sed eum ipsum do lorem hic tulit paulo apertius. commu nis ille sensus in aliis fortasse latuit: hic quod cum caeteris animo sentiebat, i magis, quam caeteri, et vultu promptur habuit, et lingua. quanquam, Judices (agnosco enim ex me) permulta in Plan cium, quae ab eo nunquam dicta sunt conferuntur. ego quia dico aliquid ali

[redacted]

per populum dedit, quod per senatum, si licuisset, dedisset: si in eo crimen est, quia suffragium tulit: quis non tulit publicanus? si, quia primus scivit: utrum id sortis esse vis, an ejus, qui illam legem ferebat? si sortis: nullum crimen est in casu. si consulis: splendor etiam Plancii, hunc a summo viro principem ordinis judicatum. Sed aliquando veniamus ad causam. in qua tu nomine legis Liciniae, quae est de sodalitiis, omnes ambitûs leges complexus es. neque enim quidquam aliud in hac lege, nisi edititios judices, es secutus. quod genus judiciorum si est aequum nulla in re, nisi hac tribuaria; non intelligo, quamobrem senatus hoc uno in genere tribus edi voluerit ab accusatore, neque eandem editionem transtulerit in caeteras causas: de ipso denique ambitu, de rejectione fieri voluerit judicium alternorum: cumque nullum genus acerbitatis praetermitteret, hoc tamen unum praetereundum putarit. quid? hujus rei obscura causa est? an et agitata, cum ista in senatu res agebatur, et disputata hesterno die copiosius a *Q. Hortensio*? cui tum est senatus

aſſenſus. hoc igitur ſenſimus: cujuſcunque tribus largitor eſſet, et per conſenſionem magiſtratuum, quae honeſte ſodalitas nominaretur, quam quiſque tribum turpi largitione corrumperet, eum maxime iis hominibus, qui ejus tribus eſſent, eſſe notum. ita putavit ſenatus, cùm rec tribus ederentur eae, quas is largitione devinctas haberet, eoſdem fore teſtes, et judices. acerbum omnino genus judicii: ſed tamen, ſi vel ſua, vel ea, quae maxime eſſet cuique conjuncta, tribus ederetur, vix recuſandum. Tu autem, Laterenſis, quas tribus edidiſti? Terenti-

[redacted]

caretur, esse voluisti. dubitatis igitur, Judices, quin vos M. Laterensis suo judicio, non ad sententiam legis, sed ad suam spem aliquam de civitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas necessitudines habet Plancius, cum ille non ediderit, judicarit officiis ab hoc observatas, non largitione? quid enim potest dicere, cur ista editio non summam habeat acerbitatem, remota ratione illa, quam in decernendo secuti sumus? tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut denique eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles existimes? tu, me ignaro, nec-opinante, inscio, notes et tuos, et tuorum necessarios, vel inimicos meos, vel etiam defensorum meorum? eodemque adjungas, quos naturâ putes asperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repente, ut ante consessum eorum judicum videam, quàm potuerim, qui essent futuri, suspicari? apud eosque me, ne quinque quidem rejectis, quod in proximo reo de consilii sententia constitutum est, cogas causam de fortunis omnibus dicere? non enim, si aut Plancius

co ita editio per se non acerba erit. ...
vero nuper clarissimi cives nomen ed
judicis non tulerunt, cum ex CXXV j
dicibus, principibus equestris ordin
quinque et LXX reus rejiceret, quinqu
ginta referret, omniaque potius perm
cuerunt, quàm ei legi conditionique p
rerent; nos neque ex delectis judicib
sed ex omni populo, neque editos ad r
jiciendum, sed ab accusatore constitut
judices ita feremus, ut neminem reji
amus? neque ego nunc legis iniquitate
queror, sed factum tuum a sententia l
gis doceo discrepare: et illud acerbum j
dicium, si, quemadmodum senatus ce
suit, populusque jussit, ita fecisses, ut

ententiam legis: aequitatem omnem rejecisti: in tenebris, quam in luce, caussam versari maluisti. Voltinia tribus ab hoc corrupta: Terentinam habuerat venalem. quid diceret apud Voltinienses, aut tribules suos judices? immo vero tu quid diceres? quem judicem ex illis aut tacitum testem haberes, aut vero etiam excitares? etenim, si reus tribus ederet, Voltiniam fortasse Plancius, propter vicinitatem ac necessitudinem suam, non edidisset. et, si quaesitor edendus fuisset, quem tandem potius, quàm hunc C. Alfium, quem habet, cui notissimus esse debet, vicinum, tribulem, gravissimum hominem, justissimumque edidisset? cujus quidem aequitas, et meae similis voluntas erga Cn. Plancii salutem, quam ille sine ulla cupiditatis suspicione prae se fert, facile declarat, non fuisse fugiendos tribules huic judices, cui quaesitorem tribulem exoptandum fuisse videatis.
18. Neque ego nunc consilium reprehendo tuum, quòd non eas tribus, quibus hic maxime notus erat, edideris, sed a te doceo consilium non servatum senatûs: etenim quis te tum audiret illorum? aut quid dice-

quod si non potes: noli tollere ex or(
ne nostro liberalitatem, noli maleficiu
putare esse gratiam, noli observantia
sancire poena. itaque haesitantem te
hoc sodalitiorum tribuario crimine, a
communem ambitûs causam contulisti,
qua desinamus aliquando (si videtur) vu
gari et pervagata declamatione conte
dere. sic enim tecum ago. quam tibi co
modum est, unam tribum delige tu: di
ce id, quod debes, per quem sequestren
quo divisore corrupta sit. ego, si id face
re non potueris, quod, ut opinio me
fert, ne incipies quidem, per quem tul(
rit, docebo. estne haec vera contentio
placetne sic agi? non possum magis ne

ostendito, si poteris, vitium: ego, qua
ratione tulerit, docebo: nec erit haec a-
lia ratio Plancio, ac Laterensi. nam, ut
quas tribus tu tulisti, si jam ex te requi-
ram, possis, quorum studio tuleris, ex-
plicare: sic ego hoc contendo, me tibi
ipsi adversario, cujuscunque tribûs rati-
20 onem poposceris, redditurum. Sed cur
ego sic ago? quasi non comitiis jam su-
perioribus sit Plancius designatus aedi-
lis. quae comitia primùm habere coepit
consul cùm omnibus in rebus summa
auctoritate, tum harum ipsarum legum
ambitus auctor: deinde habere coepit su-
bito, praeter opinionem omnium: ut ne,
si cogitasset quidem quispiam largiri, da-
retur spatium comparandi. vocatae tri-
bus: latum suffragium: descriptae, re-
nuntiatae. longe plurimum valuit Plan-
cius. nulla largitionis nec fuit, nec esse
potuit suspicio. an tandem una centuria
praerogativa tantum habet auctoritatis,
ut nemo unquam prior eam tulerit, quin
renuntiatus sit: tu aut his ipsis comitiis
consularibus, aut certe in illum annum
aedilem Plancium factum miraris, in quo
non exigua pars populi, sed universus

populus voluntatem ſuam declararit? cu-jus in honore non unius tribus pars, ſed comitia tota comitiis fuerint praeroga-ta? quo quidem tempore, ſi id, Lateren-ſis, facere voluiſſes, aut ſi gravitatis eſſe putaſſes tuae, quod multi nobiles ſaepe fecerunt, ut, cum minus valuiſſent ſuffra-giis, quam putaſſent, poſtea, prolatis co-mitiis, proſternerent ſe, et populo Ro-mano, fracto animo atque humili ſuppli-carent : non dubito, quin omnis ad te

[redacted]

que optimo viro, patri tuo, reſpondeas mortuo. noli iſta meditari : atque illud cave potius, ne tua iſta querela, dolorque nimius ab illis ſapientiſſimis viris reprehendatur. vidit enim pater tuus, Appium Claudium, nobiliſſimum hominem, vivo patre ſuo, potentiſſimo et clariſſimo cive, C. Claudio, aedilem non eſſe factum, et eundem ſine repulſa factum eſſe conſulem : vidit, hominem ſibi maxime conjunctum, egregium virum, L. Volcatium; vidit, M. Piſonem in iſta aedilitate, offenſiuncula accepta, ſummos a populo Romano eſſe honores adeptos. avus vero tuus, et P. Naſicae tibi aedilitiam praedicaret repulſam, quo cive neminem ego ſtatuo in hac republica fortiorem : et C. Marii, qui duabus aedilitatis acceptis repulſis, ſepties conſul eſt factus: et L. Caeſaris, Cn. Octavii, M. Tullii, quos omnes ſcimus aedilitate praeteritos, conſules eſſe factos. ſed quid ego aedilitias repulſas colligo? quae ſaepe ejuſmodi habitae ſunt, ut iis, qui praeteriti eſſent, benigne a populo factum videretur. tribunus militum L. Philippus, ſumma nobilitate et eloquentia, quaeſto

C. Caelius, clariſſimus ac fortiſſimus adoleſcens; tribuni plebis P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Caſſius, Cn. Oreſtes, facti non ſunt: quos tamen omnes conſules factos ſcimus eſſe. quae tibi ultro pater, et majores tui non conſolandi tui gratia dicerent; neque vero quò te liberent aliqua culpa, quam tu vereris, ne a te ſuſcepta videatur: ſed ut te ad curſum iſtum tenendum, quem a prima aetate ſuſcepiſti, cohortentur. nihil eſt enim,

[redacted]

providentem ante, et praecaventem nunquam certe movebunt. an te illa argumenta duxerunt? dubitabitis, inquit, quin coitio facta ſit, cum tribus pleraſque cum Plotio tulerit Plancius? an unà fieri potuerunt, ſi unà tribus non tuliſſent? at nonnullas punctis penè totidem. quippe cum facti jam prope ſuperioribus comitiis, declaratique veniſſent. quanquam ne id quidem ſuſpicionem coitionis habuerit: neque enim unquam majores noſtri ſortitionem conſtituiſſent aedilitiam, niſi viderent accidere poſſe, ut competitores pares ſuffragiis eſſent. et ais, prioribus comitiis Anienſem a Plotio, Terentinam a Plancio tibi eſſe conceſſam: nunc ab utroque eas avulſas, ne in anguſtum venirent. quàm convenit, nondum cognita populi voluntate, hos, quos jam tum conjunctos fuiſſe dicis, jacturam ſuarum tribuum, quo vos adjuvaremini, feciſſe: eoſdem, cum jam eſſent experti, quid valerent, reſtrictos, et tenaces fuiſſe? etenim verebantur, credo, anguſtias. quaſi res in contentionem, aut in diſcrimen aliquod poſſet venire. ſed tamen tu an Plotium, virum ornatiſ-

ſimum, in idem crimen vocandum judicas ? an dicis, eum te arripuiſſe, a quo non ſis rogatus ? nam quòd queſtus es, plures te teſtes habere de Voltinia, quam quot in ea tribu puncta tuleris: indicas, aut eos teſtes te adducere, qui,quia nummos acceperint, te praeterierint; aut, te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe. Illud vero crimen de nummis, 2
quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti, caluit re recenti : nunc in cauſa

[redacted]

vir, nimium retinens equestris juris et libertatis videtur: multi etiam communes inimici reorum omnium: qui ita semper testimonium de ambitu dicunt, quasi aut moveant animos judicum suis testimoniis, aut gratum populo Romano sit, aut ab eo facilius ob eam causam, dignitatem, quam volunt, consequantur. quibuscum me, Judices, pugnantem meo more pristino non videbitis: non quo mihi fas sit quidquam defugere, quod salus Plancii postulet: sed quia neque necesse est, me id persequi voce, quod vos mente videatis; et quod ita de me meriti sunt illi ipsi, quos ego testes video paratos, ut eorum reprehensionem vos vestrae prudentiae assumere, meae modestiae remittere debeatis. illud unum vos magnopere oro, atque obsecro, Judices, cum hujus, quem defendo, tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, ne disseminato, dispersoque sermoni fortunas innocentium subjiciendas putetis. multi amici accusatoris, nonnulli etiam nostri iniqui, multi communes obtrectatores, atque omnium invidi, multa finxerunt. nihil est autem tam volucre, quam

maledictum : nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius diſſipatur. neque ego, ſi fontem maledicti reperietis : ut aut negligatis, aut diſſimuletis, unquam poſtulabo. ſed, ſi quid ſine capite manabit, aut ſi quid erit ejuſmodi, ut non extet auctor, qui audierit : aut ita negligens vobis eſſe videbitur, ut, unde audierit, oblitus ſit : aut ita levem habebit auctorem, ut memoriâ dignum non putarit : hujus illa vox vulgaris, ' audi-

re; quoniámque sic ab his es auditus, ut magnus honos, et ingenio, et humanitati tuae tribueretur: respondebo ad ea, quae dixisti: quae pleraque de ipso me fuerunt: in quibus ipsi aculei, si quos habuisti in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt. quaesisti, utrum mihi putarem, equitis Romani filio faciliorem fuisse ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familiâ consulari. ego vero, quanquam illi omnia malo, quàm mihi; tamen illi honorum aditus nunquam faciliores optavi, quam mihi fuerunt. quin etiam, ne forte ille sibi me potius peperisse jam honores, quàm iter demonstrasse adipiscendorum putet, haec illi soleo praecipere, (quanquam ad praecepta aetas non est gnati) quae ille a Jove ortus suis praecipit filiis:

Vigilandum est semper: multae insidiae
sunt bonis.

nostis caetera.

Non te id quod multi invideant . . .

quae scripsit gravis ille et ingeniosus poeta: scripsit, non ut illos regios pueros, qui jam nusquam erant, sed ut nos, et *nostros* liberos ad laborem et laudem ex-

citaret. quaeris, quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius. magis aedilis fieri non potuisset: sed hoc praestare, quòd ei minus invideretur. etenim honorum gradus summis hominibus et infimis sunt pares: gloriae dispares. Quis nostrûm se dicit M'. 25
Curio, quis C. Fabricio, quis P. Duellio parem? quis Atilio Calatino? quis Cn. et P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? tamen eosdem sumus honorum gradus, quos illi, assecuti. est enim in virtute multis ascensus: ut is gloria maxime excellat, qui virtute plurimum praestat. honorum populi fi-

numerabiles alii conſecuti. profers triumphos Tib. Gracchi, et C. Marii: et quaeris, quid ſimile in Plancio. quaſi verò iſti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quòd triumpharunt, et non, quia commiſſi ſunt iis magiſtratus, in quibus re bene geſta triumpharent. rogas, quae caſtra viderit: qui et miles in Creta, Metello hoc imperatore, et tribunus in Macedonia militum fuerit, et quaeſtor tantum ex re militari detraxerit temporis, quantum in me cuſtodiendum transferre maluerit. quaeris, num diſertus? immo, id quod ſecundum eſt, ne ſibi quidem videtur. num juriſconſultus? quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de jure reſpondiſſe dicat. omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehenduntur, qui cum profeſſi fuerint, ſatisfacere non poſſunt: non in iis, qui abfuiſſe ab his ſtudiis confitentur. virtus, probitas, integritas in candidato, non linguae volubilitas, non ars, non ſcientia requiri ſolet. ut nos in mancipiis parandis, quamvis frugi hominem ſi pro fabro, aut pro textore emimus, ferre *moleſte* ſolemus, ſi eas artes, quas in e-

mendo secuti sumus, forte nesciverit: sin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori praeficeremus, nihil in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigilantiam esse curamus: sic populus Romanus deligit magistratus, quasi reipublicae villicos: in quibus si qua praeterea est ars, facile patitur: sin minus, virtute eorum et innocentia contentus est. quotus enim quisque disertus? quotus quisque juris peritus est? ut eos numeres, qui volunt esse.

[redacted]

nos, justum in socios fuisse. quis
sed ita multa Romae geruntur, ut
quae fiunt in provinciis, audiantu
vereor, ne mihi aliquid, Judices,
arrogasse, si de quaestura mea
quamvis enim illa floruerit, tamen
postea fuisse in maximis rebus arbi
non ita mihi multum sit ex quaestu
de repetendum: sed tamen non ve
quis audeat dicere, ullius in Sicili
sturam, aut gratiorem, aut clario
isse. vere mehercules hoc dicam:
existimabam, nihil homines ali
mae, nisi de quaestura mea, loqu
menti in summa caritate maxim
merum miseram: negotiatoribus
mercatoribus justus, municipibus
lis, sociis abstinens, omnibus era
in omni officio diligentissimus.
tati quidam erant a Siculis hono
auditi. itaque hac spe decedebam,
hi populum Romanum ultro om
laturum putarem. at ego, cum c
bus iis, itineris faciendi causa, de
è provincia, Puteolos forte ve
cum plurimi, et lautissimi solent es
locis: concidi penè, Judices, c

quidam quaesisset, quo die Roma exis-
sem, et num quid in ea esset novi. cui cum
respondissem, me e provincia decedere:
etiam mehercules, inquit, ut opinor, ex
Africa. Huic ego jam stomachans, fas- 27
tidiose, immo ex Sicilia, inquam. tum
quidam, quasi qui omnia sciret, quid? tu
nescis, inquit, hunc Syracusis quaesto-
rem fuisse? quid multa? destiti stomacha-
ri, et me unum ex iis feci, qui ad aquas
venissent. sed ea res, Judices, haud scio

[redacted]

quod in principio scripsit Originum suarum, semper magnificum et praeclarum putavi, 'clarorum virorum, atque magnorum, non minus otii, quam negotii rationem extare oportere.' ita, si quam habeo laudem, quae quanta sit, nescio, parta Romae est, quaesita in foro: meaque privata consilia publici quoque casus comprobaverunt, ut etiam summa respublica mihi domi fuerit gerenda, et urbs in urbe servanda. eadem igitur, Cassi, via munita Laterensi est, idem virtutis cursus ad gloriam: hoc facilior fortasse, quòd ego huc a me ortus, et per me nixus, ascendi: istius egregia virtus adjuvabitur commendatione majorum. sed, ut redeam ad Plancium; nunquam ex urbe abfuit, nisi sorte, lege, necessitate. non valuit rebus iisdem, quibus fortasse nonnulli: at valuit assiduitate, at valuit observandis amicis, valuit liberalitate: fuit in oculis: petivit: ea est usus ratione, qua, minima invidia, novi homines plurimi eosdem honores consecuti sunt.

28 Nam, quod ais, Cassi, non plus me Plancio debere, quam bonis omnibus, quod *iis* aeque mea salus cara fuerit: ego me

debere bonis omnibus fateor. ſed etiam hi, quibus ego debeo, boni viri et cives, aedilitiis comitiis, aliquid meo ſe nomine debere Plancio dicebant. verum fac me multis debere, et in iis Plancio: utrum igitur me conturbare oportet? an caeteris, cum cujuſque dies venerit; hoc nomen, quod urget, nunc cum petitur, diſſolvere? quanquam diſſimilis eſt pecuniae debitio, et gratiae. nam qui pecuniam diſſolvit, ſtatim non habet id, quod red-

[redacted]

[redacted]

quam illos aspicio, quin per hunc me his
conservatum esse meminerim, hujusque
meriti in me recorder. Opimium damna-
tum esse commemoras, servatorem ipsum
reipublicae: Calidium adjungis, cujus le-
ge Q. Metellus in civitatem sit restitutus:
reprehendis meas pro Plancio preces,
quod nec Opimius suo nomine liberatus
29 sit, nec Q. Metelli Calidius. De Cali-
dio tibi tantum respondeo, quod ipse vi-
di: Q. Metellum Pium, consulem, prae-
toriis comitiis, petente Q. Calidio, po-
pulo Romano supplicasse, cum quidem
non dubitaret et consul, et homo nobi-
lissimus, patronum illum esse suum, et fa-
miliae suae nobilissimae dicere. quo lo-
co quaero ex te, num id in judicio Cali-
dii putes, quod ego in Plancii facio, aut
Metellum Pium, si Romae esse potuisset;
aut patrem ejus, si vixisset, non fuisse
facturum. nam Opimii quidem calami-
tas utinam ex hominum memoria posset
evelli! vulnus illud reipublicae, dedecus
hujus imperii, turpitudo populi Roma-
ni, non judicium putandum est. quam
enim illi judices, si judices, et non parri-
cidae patriae nominandi sunt, graviorem

potuerunt reipublicae infligere securim, quàm, cum illum e civitate ejecerunt, qui praetor finitimo, consul domestico bello rempublicam liberarat? at enim nimis ego magnum beneficium Plancio facio, et, ut ais, id verbis exaggero. quasi vero me tuo arbitratu, et non meo, gratum esse oporteat. quod istius tantum meritum, inquit? an quia te non jugulavit? immo vero, quia jugulari passus non est. quo quidem tu loco, Cassi, etiam pur-

[redacted]

[redacted]

urbe et curia, rediturum me, si viverem, non putaret? quamobrem non debet is homo, et is civis praedicare, vitam meam, quae fidelitate amicorum conservata sit, inimicorum modestia non esse appetitam. Respondebo tibi nunc, Laterensis, minus fortasse vehementer, quàm abs te sum provocatus: sed profecto nec consideratè minus, nec minus amicè. nam primum illud fuit asperius, me, quae de Plancio dicerem, mentiri, et temporis causa fingere. scilicet homo sapiens excogitavi, quamobrem viderer maximis beneficii vinculis obstrictus, cum liber essem, et solutus. quid enim? mihi ad defendendum Plancium parum multae, parum justae necessitudines erant familiaritatis, vicinitatis, patris amicitiae? quae si non essent, vererer, credo, ne turpiter facerem, si hoc splendore et hac dignitate hominem defenderem. fingenda fuit mihi videlicet causa peracuta, ut ei, quem mihi debere oporteret, ego me omnia debere dicerem. at id etiam gregarii milites faciunt inviti, ut coronam dent civicam, et se ab aliquo servatos esse fateantur: non quòd turpe sit, protec-

tum in acie, hostium manibus eripi: nam id accidere, nisi forti viro, et pugnanti cominus, non potest: sed onus beneficii reformidant, quòd permagnum est, alieno debere idem, quod parenti. ego, cum caeteri vera beneficia, etiam minora, dissimulent, ne obligati esse videantur: eo me beneficio obstrictum esse ementiar, cui ne referri quidem gratia posse videatur? an hoc tu, Laterensis, ignoras? qui, cum mihi esses amicissimus; cum vel pe-

[redacted]

do possent, scelus autem esset quemquam praeteriri: statuissemque eos solum nominare, qui causae nostrae duces, et quasi signiferi fuissent, in his Plancio gratias egi. recitetur oratio, quae propter ejus magnitudinem dicta de scripto est: in qua ego homo astutus ei me dedebam, cui nihil magnopere deberem, et hujus tanti officii servitutem astringebam testimonio sempiterno. nolo caetera, quae a me mandata sunt literis, recitare: praetermitto illa, ne aut proferre videar ad tempus, aut eo genere uti literarum, quod meis studiis aptius, quam consuetudini
31 judiciorum, esse videatur. Atque etiam clamitas, Laterensis 'quousque ista 'dices? nihil in Cispio profecisti. abso-'lutae jam sunt preces tuae.' de Cispio mihine tu objicies, quem ego de me bene meritum quia te teste cognoveram, te eodem auctore defendi? et ei dices, 'quo-'usque,' quem negas, quod pro Cispio contenderit, impetrare potuisse? nam istius verbi, 'quousque,' haec poterat esse invidia. Datus est tibi ille: condonatus ille: non facis finem: ferre non possumus. ei quidem, qui pro uno laborarit,

et ipſum id non obtinuerit, dici, ‘ quo-
‘ uſque,’ irridentis magis eſt, quam re-
prehendentis. niſi forte ego unus ita me
geſſi in judiciis : ita et cum his, et inter
hos vixi : is in cauſis patronus, is in re-
publica civis et ſum, et ſemper fui, ſolus
ut a te conſtituar, qui nihil a judicibus
debeam unquam impetrare. et mihi la-
crymulam Ciſpiani judicii objectas. ſic
enim dixiſti : ‘ vidi ego tuam lacrymu-
‘ lam.’ vide, quam me verbi tui poeni-

[redacted]

nas? cui quidem ego, sicut in Plancio, nunquam dissimulavi me plurimum debere, semperque prae me feram. nullas enim sibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque vitae dimicationes, nec pro republica, nec pro me defugiendas putavit. atque utinam, quam ego sum in illum gratus, tam liquisset per hominum vim, et injuriam populi Romani, ei gratiam referri! sed, si non eadem contendit in tribunatu Plancius: existimare debes, non huic voluntatem defuisse, sed me, cum jam Plancio deberem, Racilii beneficiis fuisse contentum. an vero putas, judices idcirco minus meâ causâ facturos, quod me esse gratum crimineris? an, cum populus Romanus illo senatus-consulto, quod in monumento Marii factum est, quo mea salus omnium est gentibus commendata, uni Cn. Plancio gratias egerit, (unus enim fuit de magistratibus, defensor salutis meae, cui senatus pro me gratias agendas putavit) ei ego à me referendam gratiam non putem? atqui, eum cum vides, quo me tandem animo in te putas esse, Laterensis? ullum esse tantum periculum, tantum laborem, tantam conten-

tionem, quam ego non modo pro falu
te tua, fed etiam pro dignitate defug
rem? quo quidem etiam magis fum, no
dicam mifer, (nam hoc quidem abhorr
a virtute verbum) fed certe exercitus
non quia multis debeo; leve enim onu
beneficii gratia: fed quia faepe concu
rit propter aliquorum de me meritoru
inter ipfos contentiones, ut eodem ten
pore in omnes verear ne vix poffim gr
tus videri. fed ego hoc meis ponderib
examinabo, non folum quid cuique d
beam, fed etiam quid cujufque interfit,
quid a me cujufque tempus pofcat. A
gitur ftudium tuum, vel etiam, fi vis, ex

[redacted]

maxima, sed etiam mater virtutum
nium reliquarum. quid est pietas, nisi
untas grata in parentes? qui sunt bo-
ives, qui belli, qui domi de patria be-
merentes, nisi qui patriae beneficia
ninerunt? qui sancti, qui religionum
entes, nisi qui meritam diis immorta-
is gratiam justis honoribus, et memo-
nente persolvunt? quae potest esse ju-
iditas vitae, sublatis amicitiis? quae
ro amicitia potest esse inter ingratos?
is est nostrûm liberaliter educatus, cui
n educatores, cui non magistri sui, at-
e doctores, cui non locus ille mutus,
ipse alitus aut doctus est, cum grata
ordatione in mente versetur? cujus
es tantae esse possunt, aut unquam fu-
int, quae sine multorum amicorum of-
iis stare possint? quae certe, sublatâ
moriâ, et gratiâ, nulla extare possunt.
uidem nihil tam proprium hominis
istimo, quam non modo beneficio, sed
am benevolentiae significatione alli-
ri: nihil porro tam inhumanum, tam
mane, tam ferum, quam committere,
beneficio non dicam indignus, sed vic-
esse videare. quae cum ita sint, jam

ſuccumbam, Laterenſis, iſti tuae orationi; in eo ipſo, in quo nihil poteſt eſſe nimium, quoniam ita tu vis, nimium me gratum eſſe concedam: petamque a vobis, Judices, ut eum beneficio complectamini, quem qui reprehendit, in eo reprehendit, quòd gratum praeter modum dicat eſſe. neque enim ad negligendam meam gratiam debet valere, quod dixit idem, vos nec nocentes, nec litigioſos eſſe, quo minus me apud vos valere oporteret. quaſi vero

[redacted]

orationis meae. deridebor, si mentionem thensarum fecero, cum tu id praedixeris. sine thensis autem quid potero dicere? hic etiam addidisti, me idcirco mea lege ex isto ambitu traxisse, ut miserabiliores epilogos possem dicere. non vobis videor cum aliquo declamatore, non cum laboris et fori discipulo disputare? Rhodi enim, inquit, non fui. me vult fuisse. sed fui, inquit, (putabam in Vacceis dicturum) bis in Bithynia. si locus habet reprehensionis ansam aliquam; nescio cur severiorem Nicaeam putes, quam Rhodum. si spectanda causa est: et tu in Bithynia summa cum dignitate fuisti, et ego Rhodi non minore. nam, quòd in eo me reprehendisti, quòd nimium multos defenderim: utinam et tu, qui potes, et caeteri, qui defugiunt, vellent me labore hoc levare! sed fit vestra diligentia, qui in causis ponderandis omnes fere repudiatis, ut ad nos pleraeque confluant, qui miseris et laborantibus nihil negare possumus. admonuisti etiam, quod in Creta fuisses, dictum aliquod in petitione tua dici potuisse: me id perdidisse. uter igitur nostrûm est cupidior dicti? egone,

qui, quod dici potuit, non dixerim: an tu, qui etiam ipse in te dixeris? te aiebas de tuis rebus gestis nullas literas misisse, quod mihi meae, quas ad aliquem misissem, obfuissent. quas ego mihi obfuisse non intelligo: reipublicae video prodesse potuisse. Sed sunt haec leviora: illa vero graviora, atque magna, quod meum discessum, quem saepe defleras, nunc quasi reprehendere, et subaccusare voluisti. dixisti enim, non auxilium mihi, ... vero fateor

bus, qui armis, qui opibus plurimum poterant, cum, quid sentirent, nesciretur: furialis illa vox nefariis stupris, religiosis altaribus effoeminata, secum et illos, et consules facere, acerbissime personabat. egentes in locupletes, perditi in bonos, servi in dominos armabantur. aderat mecum senatus, et quidem veste mutatâ: quod pro me uno, post hominum memoriam, publico consilio susceptum est. sed recordare, qui tum fuerint consulum nomine hostes, qui soli in hac urbe senatum senatui parere non siverint: edictoque suo non luctum patribus conscriptis, sed luctûs indicia ademerint. aderat mecum cunctus equester ordo: quem quidem in concionibus saltator ille Catilinae consul proscriptionis denuntiatione terrebat. tota Italia convenerat: cui quidem belli intestini, et vastitatis metus inferebatur.
36 Hisce ego auxiliis studentibus, atque incitatis, uti me, Laterensis, potuisse confiteor: sed erat non jure, non legibus, non disceptando decertandum. nam profecto, praesertim tam bona in causa, nunquam, quo caeteri abundarunt, id mihi ipsi auxilium

meum defuiſſet. armis fuit, armis,
quam, fuit dimicandum: quibus a ſer
atque a ſervorum ducibus caedem
ſenatus, et bonorum, reipublicae
tioſum fuiſſet. vinci autem improb
bonis, fateor fuiſſe praeclarum, ſi fi
eum vincendi viderem: quem prof
non videbam. ubi enim praeſto fu
mihi aut tam fortis conſul, quam L.
pimius? quam C. Marius? quam L. F
cus? quibus ducibus improbos cives
publica vicit armatis: aut ſi minus

datum eſt, hodieque eſt, et ſemp
maximae gloriae? quem,ut potes e:
tis audire, qui tum affuerunt, conſt
vitiſſimis viris bonis ceſſiſſe: nec
dubium, quin contentione et armi
perior poſſet eſſe. ergo ille, cum ſu
non cum ſenatus factum defenderet;
perſeverantiam ſententiae ſuae, non
lutem reipublicae retinuiſſet; tamen
illam, quod illud voluntarium vuln
accepit, juſtiſſimos omnium Metelloru
et clariſſimos triumphos gloriae laude ſu
peravit, quod et illos ipſos improbiſſi
mos cives interfici noluit, et, ne quis bo
nus interiret in eadem caede, providit:
go, tantis periculis propoſitis, cum ſi
ictus eſſem, interitus reipublicae; ſi vi
ſſem, infinita dimicatio pararetur: com
itterem, ut idem perditor reipublicae
minarer, qui ſervator fuiſſem? Mor
n me timuiſſe dicis. ego vero ne im
talitatem quidem contra rempubli
accipiendam putarem, nedum emo
m pernicie reipublicae vellem. nam,
ro republica vitam dediderunt, (li
e deſipere dicatis) nunquam me
e eos mortem potius, quam

mortalitatem assecutos putavi. ego ro, si tum illorum impiorum ferro ac nu concidissem, in perpetuum resp ca civile praesidium salutis suae perd set. quin etiam, si me vis aliqua m aut natura ipsa consumpsisset, tamen xilia posteritatis essent imminuta, peremptum esset mea morte id ex plum, qualis futurus in me retinend isset senatus, populusque Romanus. si unquam in me vitae cupiditas fu

de me meritis gratum me praebeo, non desino incurrere in crimen hominis nimium memoris, nimiumque grati. sin autem sine ullo reipublicae detrimento, respicio etiam aliquando salutem tum meam, tum meorum: certe non modo non sum reprehendendus, sed etiam, si ruere vellem, boni viri me, ut id ne facerem, rogarent. res vero ipsa publica, si loqui posset, ageret mecum, ut, quoniam sibi servissem semper, nunquam mihi; fructus autem ex sese non, ut oportuisset, laetos et uberes, sed magna acerbitate permixtos tulissem; ut jam mihi servirem, consulerem meis: se non modo satis habere a me, sed etiam vereri, ne parum mihi pro eo, quod tum a me haberet, reddidisset. quid, si horum ego nihil cogito? et idem sum in republica, qui fui semper? tamenne tu libertatem requires meam? quam tu ponis in eo, si semper cum iis, quibuscum aliquando contendimus, depugnemus. quod est longe secus. stare enim omnes debemus, tanquam in orbe aliquo reipublicae, qui quoniam versetur, eam deligere partem, ad quam nos illius utilitas, salusque con-

verterit. Ego autem Cn. Pompei- 39
um, non dico auctorem, ducem, defenſorem ſalutis meae, (nam haec privatim fortaſſe officiorum memoriam, et gratiam quaerunt) ſed dico hoc, quod ad ſalutem reipublicae pertinet: ego eum non tuear, quem omnes in republica principem eſſe concedunt? ego C. Caeſaris laudibus deſim, quas primum populi Romani, nunc etiam ſenatûs, cui me ſemper addixi, plurimis atque ampliſſimis iudiciis videam eſſe celebratas?

mis et clarissimis viris, et in hac republica, et in aliis civitatibus monumenta nobis literae prodiderunt: non semper easdem sententias ab iisdem, sed, quascunque reipublicae status, inclinatio temporum, ratio concordiae postularet, esse defendendas. quod ego et facio, Laterensis, et semper faciam: libertatemque, quam in me requiris, quam ego neque dimisi unquam, neque dimittam, non in pertinacia, sed in quadam moderatione
40 positam putabo. Nunc venio ad illud extremum, quod dixisti, dum Plancii in me meritum verbis extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemque e sepulcro venerari pro deo: neque enim mihi insidiarum periculum ullum, neque mortis fuisse. cujus ego temporis rationem explicabo brevi, neque invitus: nihil enim ex meis est temporibus, quod minus pervagatum, quodque minus aut mea commemoratione celebratum sit, aut hominibus auditum, atque notum. ego enim, Laterensis, ex illo incendio legum, juris, senatûs, bonorum omnium, cedens, cùm mea domus ardore suo deflagrationem urbi, atque Italiae toti minaN 2

retur, nisi quievissem, Siciliam petivi animo, quae et ipsa erat mihi, sicut domus una, conjuncta: et obtinebatur a C. Virgilio, quo-cum me uno vel maxime cùm vetusta amicitia, tum mei fratris collegia, tum respublica sociarat. vide nunc caliginem temporum illorum. cum ipsa penè insula mihi sese obviam ferre vellet, praetor ille ejusdem tribuni plebis concionibus propter eandem reipublicae causam saepe vexatus, nihil amplius di-

ni, vel potius ad moenia accessi. urbem unam mihi amicissimam declinavi, quae se vel potius exscindi, quàm e suo complexu ut eriperer, facile pateretur. in hortos me M. Lenii Flacci contuli: cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur, haec perpeti, si acciderent, maluit, quàm custodiam mei capitis dimittere. hujus ego, et parentis ejus, prudentissimi atque optimi senis, et utriusque filiorum manibus, in navi tuta ac fideli collocatus, eorumque preces et vota de meo reditu exaudiens, Dyrrachium, quod erat in fide mea, petere contendi. quò cum venissem, cognovi, id quod audieram, refertam esse Graeciam sceleratissimorum hominum, ac nefariorum, quorum impium ferrum, ignesque pestiferos meus ille consulatus e manibus extorserat: qui antequam de meo adventu audire potuissent, cum tum abessent aliquot dierum viam, in Macedoniam, ad Planciumque perrexi. hic vero simul atque me mare transisse cognovit: audi, audi, atque attende, Laterensis, ut scias, quid ego Plancio debeam, confiteareque aliquando, quod fa-

ciam, me et grate, et pie facere: huic, quae pro salute mea fecerit, si minus profutura sint, obesse certe non oportere. nam simulac me Dyrrachium attigisse audivit: statim ad me, lictoribus dimissis, insignibus abjectis, veste mutata, profectus est. O acerbam mihi, Judices, 42
memoriam temporis illius, et loci, cum hic in me incidit, complexus est, conspersitque lacrymis, nec loqui prae moerore potuit! ô rem cùm auditu crudelem,

ire, propter ejus provinciae mecum et eum meo fratre necessitudinem, comparantem, non est passus: vi me, inquam, Plancius, et complexu suo retinuit, multosque menses a capite meo non discessit, abjectâ quaestoriâ personâ, comitisque
42 sumpta. O excubias tuas, Cn. Planci, miseras! ô flebiles vigilias! ô noctes acerbas! ô custodiam etiam mei capitis infelicem! si quidem ego tibi vivus non prosum, qui fortasse mortuus profuissem. memini enim, memini, neque unquam obliviscar noctis illius, cum tibi vigilanti, assidenti, moerenti, vana quaedam miser, atque inania, falsa spe inductus, pollicebar: me, si essem in patriam restitutus, praesentem tibi gratiam relaturum; sin autem vitam mihi fors ademisset, aut vis aliqua major reditum peremisset: hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum praemia pro me persoluturos. quid me adspectas? quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me benevolentiam promittebam; hos pro me lugere, hos gemere, hc

decertare pro meo capite, vel vitae periculo velle videbam: de eorum desiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum simul audiebam: nunc timeo, ne nihil tibi, praeter lacrymas, queam reddere, quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti. quid enim possum aliud, nisi moerere? nisi flere? nisi te cum salute mea complecti? salutem tibi iidem dare possunt, qui mihi reddiderunt. huc exsurge tamen, quaeso. retinebo, et

tros, inimicis meis, his praesertim, quos ego pro vestra salute suscepi, dare laetitiam, gloriantibus vos jam oblitos mei, salutisque ejus, a quo mea salus conservata est, hostes extitisse. nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutatae vestrae voluntatis erga me: sinite me, quod vobis fretus huic saepe promisi, id a vobis ei persolvere. teque, C. Flavi, oro et obtestor, qui meorum consiliorum in consulatu socius, periculorum particeps, rerum, quas gessi, adjutor fuisti, meque non modo salvum semper, sed etiam ornatum, florentemque esse voluisti: ut mihi per hos conserves eum, per quem me tibi et his conservatum vides. plura ne dicam, tuae me etiam lacrymae impediunt, vestraeque, Judices, non solum meae: quibus ego, magno in metu meo, subito inducor in spem, vos eosdem in hoc conservando futuros, qui fueritis in me: quoniam istis vestris lacrymis de illis recordor, quas pro me saepe et multum profudistis.

PRO

PUBLIO SEXTIO.

ORATIO XXXII.

SI quis antea, Judices, mirabatur,

ſordidatos, reos, de capite, de fama, de civitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia divina et humana violarint, vexarint, perturbarint, everterint, non ſolum alacres laetoſque volitare, ſed etiam voluntarios fortiſſimis atque optimis civibus periculum moliri, de ſe nihil timere. in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quam quod jam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate et ſcelere perditos, ſed per vos nobis, per optimos viros optimis civibus periculum inferre conantur: et, quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copiis delere non potuerunt, hos veſtra auctoritate, veſtra religione, veſtris ſententiis ſe oppreſſuros arbitrantur. ego autem, Judices, qua voce mihi in agendis gratiis, commemorandoque eorum, qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis. iis potiſſimum vox haec ſerviat, quorum opera et mihi, et vobis, et populo Romano reſtituta eſt.

2 Et quanquam a Q. *Hortenſio*, clariſſimo viro atque eloquen-

tissimo, causa est P. Sextii perorata: nihilque ab eo praetermissum est, quod aut pro republica conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum defuisse videatur, per quem est perfectum, ne caeteris civibus deesset. atque ego sic statuo, Judices, a me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius, quam defensionis; querelae, quam eloquentiae; doloris, quam ingenii partes esse susceptas. itaque si

ribus, de incredibili amore in bonos, de studio conservandae salutis communis atque otii: contendamque, si modo id consequi potero, ut in hac confusa atque universa defensione, nihil a me, quod ad vestram quaestionem; nihil, quod ad reum; nihil, quod ad rempublicam pertineat, praetermissum esse videatur. et quoniam in gravissimis temporibus civitatis, atque in ruinis eversae atque afflictae reipublicae, P. Sextii tribunatus est a fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius, quam docuero, quibus initiis ac fundamentis hae tantae summis in rebus laudes excitatae sint.

3 Parente P. Sextius natus est, Judices, homine, ut plerique meministis, et sapiente, et sancto, et severo: qui cum tribunus plebis primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam uti voluit, quam dignus videri. eo auctore duxit honestissimi et spectatissimi viri C. Albini filiam: ex qua hic est puer, et nupta jam filia. duobus his gravissimae antiquitatis viris sic probatus fuit, ut utrique eorum et carus maxime,

et jucundus esset. ademit Albino soceri nomen mors filiae, sed caritatem illius necessitudinis, et benevolentiam non ademit. hodie sic hunc diligit, ut vos facillime potestis ex hac vel assiduitate ejus, vel sollicitudine, et molestia judicare. duxit uxorem, patre vivo, optimi et calamitosissimi viri filiam, C. Scipionis. clara in hoc P. Sextii pietas extitit, et omnibus grata, quòd et Massiliam statim profectus est, ut socerum videre, consola-

societate consiliorum meus. impedior nonnullius officii, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quam multa ad me detulerit, quanto ante providerit. atque ego de Antonio nihil dico, praeter unum: numquam illum in illo summo timore ac periculo civitatis, neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut infitiando tollere, aut dissimulando sedare voluisse. in quo collega sustinendo, atque moderando, si meam in illum indulgentiam, conjunctam cum summa custodia reipublicae, laudare vere solebatis, par prope laus P. Sextii esse debet, qui suum ita consulem observavit, ut et illi quaestor bonus, et vobis omnibus optimus civis videretur.
4 Idem, cùm illa conjuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset, palamque armata volitaret: venit cum exercitu Capuam: quam urbem, propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia et scelerata manu attentari suspicabamur: et inde M. Aulanum, tribunum militum Antonii, Capuâ praecipitem ejecit, hominem perditum, et non obscure Pisauri, et in aliis

agri Gallici partibus, in illa conjuratione versatum. idemque C. Marcellum, cum is non solum Capuam venisset, verum etiam se, quasi armorum studio, in maximam familiam conjecisset, exterminandum ex illa urbe curavit; qua de causa et tum conventus ille Capuae, qui propter salutem illius urbis, consulatu conservatam meo, me unum patronum adoptavit, huic apud me P. Sextio maximas gratias egit; et hoc tempore iidem

praeteriti temporis. atque i
bus iiſdem, cum jam Capuai
tius liberaſſet; urbem ſenatu
nes boni, deprehenſis atque
meſticis hoſtibus, me duce,
maximis extraxiſſent: ego
Capua arceſſivi cum illo ex
tum ſecum habebat; quibu
lectis, ad urbem confeſtim ir
leritate advolavit. atque, u
poris atrocitatem recordari
dite literas, et veſtram mem
moris praeteriti cogitation

LITERAE CICERONIS, (

5 Hoc adventu P. Sextii, tribu
bis novorum, qui tum extr
conſulatûs mei, res eas, qu
vexare cupiebant, reliquique
nis impetus et conatus ſunt r
poſteaquam eſt intellectum,
buno plebis, fortiſſimo atqu
ve, rempublicam defendent
ſum ſenatum populumque R
ne militum praeſidio, tueri ſ
tatem ſuam, et dignitatem ec
lutem communem periculo ſ
ſent: Sextius cum illo ſuo

um communem Marter
metuenti? longum est e
breve dicam. si M. Petr
animo et amore reipub
summa auctoritas apud
rificus usus in re milita
que adjutor ei P. Sextiu
Antonium, cohortandu
fuisset; datus illo in bell
cus, neque unquam Cat
ima Apennini, atque e ni
fisset, atque aestatem in
Italiae calles et pastorum
ra cepisset, sine multo s

exigui praedicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius provinciae sempiternam. verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes, et respectantes relinquamus.

6 Ad tribunatum, quia ipse ad sese jam dudum vocat, et quodammodo absorbet orationem meam, contento studio cursuque veniamus. de quo quidem tribunatu ita dictum a Q. Hortensio, ut ejus oratio non defensionem modo criminum videretur continere, sed etiam memoria digna esset, uti et reipublicae capessendae auctoritatem, disciplinamque praescriberet. sed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextii nihil aliud nisi nomen meum causamque sustinuit, necessario mihi de iisdem rebus esse arbitror, si non subtilius disputandum, at certe, Judices, dolentius deplorandum. qua in oratione si asperius in quosdam homines invehi vellem, quis non concederet, ut eos, quorum sceleris furore violatus essem, vocis libertate perstringerem? sed agam moderate, et hujus potius tempori serviam, quam dolori meo. si qui occulte a salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerunt aliquando, atque iidem nunc

tacent, et quieſcunt, nos quoque ſimus
obliti : ſi qui ſe offerunt inſolenter et
inſectantur, quoad ferri poterunt, perfe-
remus : neque quemquam offendet ora-
tio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in e-
um non invaſiſſe, ſed incurriſſe videa-
mur. ſed neceſſe eſt, antequam de tribu-
natu P. Sextii dicere incipiam, me to-
tum ſuperioris anni reipublicae naufra-
gium exponere : in quo colligendo, ac
reficienda ſalute communi, omnia repe-
rientur P. Sextii dicta, facta, conſilia ver-
ſata. Fuerat ille annus in reipublicae 7
magno motu, et multorum timore, tan-
[redacted]

torem alieni periculi suis propriis periculis terruisset. hanc tetram immanemque belluam, vinctam auspiciis, alligatam more majorum, constrictam legum sacratarum catenis, solvit subito legum consul, vel, ut ego arbitror, exoratus, vel, ut non nemo putaret, mihi iratus: ignarus quidem certe, et imprudens impendentium tantorum scelerum ac malorum. qui, tribunus plebis, felix in evertenda republica fuit nullis suis nervis: qui enim in ejusmodi vita nervi esse potuerunt, hominis, fraternis flagitiis, sororiis stupris, omni inaudita libidine infamis? sed fuit profecto quaedam illa reipublicae fortuna fatalis, ut ille caecus atque amens tribunus plebis nancisceretur, quid dicam consules? hoccine ut ego appellem nomine eversores hujus imperii? proditores vestrae dignitatis? hostes bonorum omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinem, exstinguenda omnia jura atque instituta majorum, se illis fascibus, caeterisque insignibus summi honoris atque imperii ornatos esse arbitrabantur? quorum, per deos immortales, si nondum

ſcelera, vulneraque inuſta reipublicae vultis recordari; vultum, atque inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus veſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter unguentis af- 3
fluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac veteres vexatores aetatulae ſuae, puteali et foeneratorum gregibus inflatus atque perculſus olim ne Scyllaeo illo aeris alieni in freto ad columnam adhaereſceret, in tribunatûs portum perfugerat, contemnebat equites

ferebat, Seplasiam sublaturus vide-
, nam quid ego de supercilio dicam?
tum hominibus non supercilium,
gnus reipublicae videbatur. tanta
gravitas in oculo, tanta contractio
is, ut illo supercilio respublica, tan-
ı Atlante coelum, niti videretur. e-
enique hic omnium sermo: Est ta-
reipublicae magnum firmumque
lium: habeo quem opponam labi il-
ue coeno: vultu, medius fidius, col-
sui libidinem levitatemque fran-
abebit senatus in hunc annum quem
itur: non deerit auctor et dux bo-
nihi denique homines praecipue gra-
antur, quod habiturus essem con-
ribunum plebis furiosum et auda-
cum amicum et affinem, tum etiam
m et gravem consulem. Atque e-
ı alter fefellit neminem. quis enim
ım tanti imperii tenere, et guberna-
reipublicae tractare in maximo cur-
fluctibus posse arbitraretur homi-
emersum subito ex diuturnis tene-
ustrorum ac stuprorum? vino, ga-
lenociniis, adulteriisque confec-
' cum is praeter spem in altissimo

gradu alienis opibus positus esset, qui non modo tempestatem impendentem intueri temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? alter multos plane in omnes partes fefellit: erat enim hominum opinioni, nobilitate ipsa, blanda conciliatricula, commendatus. omnes boni semper nobilitati favemus, et quia utile est reipublicae, nobiles homines esse dignos majoribus suis, et quia valet apud nos clarorum hominum, et

ctio nec diuturna est, nec obducta
curiosis oculis perspici non pos-
Videbamus genus vitae, desidiam,
um: inclusas ejus libidines, qui
propius accesserant, intuebantur.
ıe etiam sermonis ansas dabat, qui
conditos ejus sensus tenere posse.
audabat homo doctus philosophos
quos: neque eorum tamen nomi-
erat dicere: sed tamen eos laudabat
ıe, qui dicuntur praeter caeteros
ıctores et laudatores voluptatis:
et quo tempore, et quo modo, non
ebat; verbum ipsum omnibus mo-
imi et corporis devorabat: eosdem
aeclare dicere aiebat, sapientes om-
ı causa facere: rempublicam capes-
ominem bene sanum non oportere:
esse praestabilius otiosa vita, et ple-
conferta voluptatibus. eos autem,
cerent, dignitati esse serviendum,
ılicae consulendum, officii rationem
ni vita, non commodi, esse ducen-
ubeunda pro patria pericula, vulne-
ipienda, mortem oppetendam; vati-
, atque insanire dicebat. ex his assi-
jus quotidianisque sermonibus, et

quod videbam, quibus cum hominibus in interiore aedium parte viveret, et quod ita domus ipsa fumabat, ut multa ejus sermonis indicia redoleret; statuebam sic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimescendum. sed ita est, Judices, ut, si gladium parvo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat: sin ad nudum vel fortissimi viri corpus accesserit, possit acie ipsa, et ferri viribus

ab eodem tribuno de mea pernicie, et de
11 provinciis consulum nominatim. Hic tum senatus sollicitus, vos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum atque ordinum cives summae reipublicae a consulibus, atque a summo imperio petendum esse auxilium arbitrabantur, cum illi soli essent, praeter furiosum illum tribunum, duo reipublicae turbines, qui non modo praecipitanti patriae non subvenirent, sed eum nimium tarde concidere moererent. flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonorum omnium, tum etiam precibus senatûs, ut meam causam susciperent, agerent; aliquid denique ad senatum referrent: hi non modo negando, sed etiam irridendo, amplissimum quemque illius ordinis insequebantur. hic subito cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaque Italia convenisset, vestem mutandam omnes, meque etiam omni ratione, privato consilio (quoniam publicis ducibus respublica careret) defendendum putarunt. erat eodem tempore senatus in aede Concordiae; quod ipsum templum repraesentabat me-

moriam conſulatûs mei, cum fle
verſus ordo cincinnatum conſule
bat: nam alter ille horridus et
conſulto ſe domi continebat. qu
ſuperbia coenum illud ac labes am
ordinis preces et clariſſimorum civ
crymas repudiavit? me ipſum ut co
ſit helluo patriae? nam quid ego
monii dicam, quod ille cum quaſi
tum faceret, amiſit? cum veniſſet
natum, vos, inquam, equites Ro
omnes boni, veſte mutata, vos, i

mutaſſe veſtem? quae quidem tum mutatio non deprecationis causâ eſt facta, ſed luctûs; quem enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordidati? cumque hoc ſatis eſſet ſigni, eſſe improbum, qui mutata veſte non eſſet? hac mutatione veſtis facta, tanto in luctu civitatis, omitto quid ille tribunus, omnium rerum divinarum humanarumque praedo, fecerit; qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites Romanos, deprecatores ſalutis meae juſſerit, eoſque operarum ſuarum gladiis et lapidibus objecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſpublica niti debuit. exanimatus evolat ex ſenatu, non minus perturbato animo atque vultu, quam ſi paucis ante annis in creditorum conventum incidiſſet: advocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem nunquam Catilina victor habuiſſet: Errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in republica poſſe arbitrarentur: equites vero Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladiis in clivo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent, (conjuratos videlicet dicebat)

ulciſcendi ſe. ſi dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus : nam oratio ipſa conſulis pernicioſa poteſt rempublicam labefactare. quid fecerit, videte. L. Lamiam, qui cùm me ipſum pro ſumma familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre ejus erat, unice diligebat, tum pro republica vel mortem oppetere cupiebat, in concione relegavit: edixitque, ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducenta : quod eſſet auſus pro cive, pro bene meri-

at, quam, id quod perrarò acci-
urbe cedere a consulibus jubere.
in suum pro reditus in suam civita-
suos domos familiares a et in illo
ibi incommodi nullo in quodam
propriis ignominiae notione in ci-
nunc vero quid est? exterminabit
ratione edicto consul a suis diis
ac? expellet a patria? deliget
lectè damnabit atque ejiciet no-
Publio, si unquam vos eos, qui
is in republica fore putasset, si
imaginem judiciorum, aut simu-
aliquod futurum in civitate reli-
credidisset, unquam ausus esset se-
a republica tollere? equitum Ro-
ni preces aspernari? civium de-
nnium novis et inauditis edict-
libertatemque pervertere? etsi
te animis, furbisque cum ha-
s auditis, judices, tamen vere-
nis forte vestrûm miretur, quid
oratio tam longa ac tam alte re-
sit, aut quid ad P. Septii causam
pui ante hujus tribunatum rem-
vexaverunt, delicta pertineant.
mihi hoc propositum est, ostende-

re, omnia consilia P. Sextii, mentemque totius tribunatus hanc fuisse, ut afflictae et perditae reipublicae, quantum posset, mederetur. ac, si in exponendis vulneribus illis de me ipso plura dicere videbor, ignoscite. nam et illam meam cladem vos et omnes boni maximum esse reipublicae vulnus judicastis; et P. Sextius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem vim sui tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est me-

[redacted]

tantum homines fefelliſti, ut negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cujuſque conſilia contemneres? rempublicam proderes? conſulare nomen affligeres? etiamne edicere audeas, ne moererent homines meam, ſuam, reipublicae calamitatem? ne hunc ſuum dolorem veſte ſignificarent? ſive illa veſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſive ad deprecandum valebat, quis unquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quemquam aut ſibi moerere, aut caeteris ſupplicare? quid, ſua ſponte homines in amicorum periculis veſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo, Piſo, nemone mutavit? ne iſti quidem, quos legatos non modo nullo ſenatuſconſulto, ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati, et proditoris reipublicae caſum lugebunt fortaſſe qui volent: civis florentiſſimi benevolentia bonorum, et optime de ſalute patriae meriti, periculum, conjunctum cum periculo civitatis, lugere ſenatui non licebit? iidem conſules, (ſi appellandi ſunt conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis evellendos non putet)

[redacted]

pacto jam foedere provinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia ac peste patriae, maximo cum gemitu vestro, illa omnia, quae tum contra me contraque rempublicam dixerat; voce ac sententia sua comprobaverunt. Iisdem consulibus sedentibus, atque inspectantibus, lata lex est, ne auspicia valerent, ne quis obnuntiaret, ne quis lege intercederet: ut omnibus fastis diebus legem ferri liceret: ut lex Aelia, lex Fusia [redacted]

qua vi sua, sed cum duos consules a re-
publica provinciarum foedere retraxis-
set, insultabat, dominabatur, aliis polli-
cebatur, terrore ac metu multos, plures
etiam spe et promissis tenebat. quae cum
essent ejusmodi, Judices, cum senatus du-
ces nullos, ac pro ducibus proditores, aut
potius apertos hostes haberet: equester
ordo reus a consulibus citaretur: Italiae
totius auctoritas repudiaretur: alii nomi-
natim relegarentur, alii metu ac periculo
terrerentur: arma essent in templis, armati
in foro: eaque non silentio consulum dis-
simularentur, sed et voce et sententia
comprobarentur: cum omnes urbem
nondum excisam et eversam, sed jam cap-
tam atque oppressam videremus: tamen
his tantis malis, tanto bonorum studio,
Judices, restitissemus. sed me alii metus,
atque aliae curae, suspicionesque move-
16 runt. Exponam enim hodierno die,
Judices, omnem rationem facti et consi-
lii mei: neque huic vestro tanto studio
audiendi, neque vero huic tantae multi-
tudini, quanta mea memoria, nunquam
ullo in judicio fuit, deero. nam, si ego
in caussa tam bona, tanto studio senatus,

consensu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, cessi tribuni plebis, despicatissimi hominis, furori; contemptissimorum consulum levitatem, audaciamque pertimui; nimium me timidum, nullius animi, nullius consilii fuisse confiteor. quid enim simile fuit in Q. Metello? cujus causam etsi omnes boni probabant, tamen neque senatus publice, neque ullus ordo proprie,

dedecore caderet: aut victor multis et fortibus civibus rempublicam orbaret. meam causam senatus palam, equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeque susceperant. eas res gesseram, quarum non unus auctor, sed dux omnium voluntatis fuissem; quaeque non modo ad singularem meam gloriam, sed ad salutem communem omnium civium et prope gentium pertinerent: ea conditione gesseram, ut meum factum semper omnes praestare, tuerique

17 deberent. Erat autem mihi contentio non cum victore exercitu, sed cum operis conductis, et ad diripiendam urbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium, terrorem hostium, spem subsidiumque patriae: sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos aeris alieni magnitudo, quos levitas, quos improbitas tribuno plebis constrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quod a se, quaestore Ostiensi, per ignominiam, ad principem et senatus et civitatis, M. Scaurum, rem frumentariam translatam sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequebatur: sed cum scurrarum

locupletium ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum venefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum latrone; quos homines, ſi, id quod facile factu fuit, et quod fieri debuit, quodque a me optimi et fortiſſimi cives flagitabant, vi armiſque ſuperaſſem, non verebar, ne quis aut vim vi repulſam reprehenderet, aut perditorum civium, vel potius domeſticorum hoſtium mortem moereret; ſed me illa moverunt: omnibus in concionibus illa furia clamabat

aeesse, et parare, si vellent, exercitum
sse; idque facturos esse dicebat. nec
ihi ille judicium populi, nec legitimam
iquam contentionem, nec disceptatio-
em, aut causae dictionem, sed vim, ar-
a, exercitus, imperatores, castra de-
intiabat. Quid ergo? inimici oratio,
ina praesertim, tam improbe in clariss-
nos viros conjecta, me movit? me ve-
non illius oratio, sed etiam eorum ta-
turnitas, in quos illa oratio tam im-
oba conferebatur: qui tum, quanquam
aliam causam tacebant, tamen homi-
bus, omnia timentibus, tacendo loqui,
n infitiando confiteri videbantur. illi
tem aliquo tum timore perterriti, quod
ta illa atque omnes res anni superioris
efactari a praetoribus, infirmari a se-
itu atque principibus civitatis puta-
nt, tribunum popularem a se alienare
lebant, suaque sibi propiora pericula
e, quam mea, loquebantur. sed tamen
Crassus a consulibus meam causam sus-
iendam esse dicebat, et eorum fidem
mpeius implorabat; neque se priva-
m publicè susceptae causae defuturum
e dicebat. quem virum studiosum mei,

cupidiſſimum reipublicae conſervandae, domi meae certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cautior: ejuſque vitae a me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt: atque hanc ei ſuſpicionem alii literis mittendis, alii nuntiis, alii coram ipſi excitaverunt, ut ille, cum a me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cavendum putaret. ipſe autem Caeſar, quem maxime homines ignari veritatis, mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio: erat in Italia ejus exercitus, inque eo exercitu ipſius tribuni plebis inimici mei fratrem prae-

:gionum exiſtimari cervicibus ac bo- veſtris, falſo, ſed putari tamen: con- .torum copias veteres, et effuſam il- ao ſuperatam Catilinae manum im- :unam, novo duce et inſperata com- atione rerum eſſe renovatam. haec ı viderem, quid agerem, Judices? ſcio a,tum non mihi veſtrum ſtudium, ſed m prope veſtro defuiſſe. contende- contra tribunum plebis privatus ar- ? viciſſent improbos boni, fortes in- s : interfectus eſſet is, qui hac una icina ſola potuit a reipublicae peſte :lli. quid deinde ? quid reliquiarum ıret? quid denique erat dubium, quin ſanguis tribunitius, nullo praeſertim lico conſilio profuſus, conſules ulto- et defenſores eſſet habiturus ? cum lem in concione dixiſſet, aut mihi ſe- pereundum, aut bis eſſe vincendum. l erat bis vincere? id profecto, ut, cum ntiſſimo tribuno plebis cum decertaſ- , cum conſulibus caeteriſque ejus ul- bus dimicarem. ego vero, ſi mihi uni :undum fuiſſet, ac non accipienda pla- aihi inſanabilis, reipublicae mortifera; m illi impoſuiſſem : ſemel perire ta-

to, qui ſine armis etiam conſul rempublicam conſervarat. ſin victi eſſent boni: quid ſupereſſet? non ad ſervos videtis rem venturam fuiſſe? an mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors aequo animo oppetenda? quid? tum mortemne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas, in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos verſabantur? non haec denique a me tum, tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disjunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omni-

[redacted]

em fuisse, ut alii dicerent animos homi-
um sensusque morte restingui, alii au-
em tum maxime mentes sapientium ac
ortium virorum, cum e corpore excess-
issent, sentire ac vigere? quorum alte-
um fugiendum non esse, carere sensu;
lterum etiam optandum, meliore esse
ensu. denique, cum omnia semper ad
ignitatem retulissem, nec sine ea quid-
quam expetendum esse homini in vita
utassem; mortem, quam etiam virgines
Athenis, regis, opinor, Erechthei filiae,
ro patria contempsisse dicuntur, ego vir
onsularis, tantis rebus gestis, timerem?
raesertim cum ejus essem civitatis,
x qua Q. Mucius solus in castra Porse-
ae venisset, eumque interficere, propo-
ita sibi morte, conatus esset? ex qua P.
Decius primum pater, post aliquot an-
nos patria virtute praeditus filius, se ac
vitam suam, instructa acie, pro salute po-
puli Romani victoriaque devovisset? ex
qua innumerabiles alii, partim adipis-
cendae laudis, partim vitandae turpitu-
dinis causâ, mortem, in variis bellis, ae-
quissimis animis oppetissent? in qua ci-
vitate ipse meminissem, patrem hujus

M. Craſſi, fortiſſimum virum, ne videret victorem vivus inimicum, eadem ſibi manu vitam exhauſiſſe, qua mortem ſaepe hoſtibus obtuliſſet? Haec ego et multa 22
alia cogitans, hoc videbam, ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet, neminem unquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos cives reipublicae ſalutem. itaque non ſolum ſi vi interiſſem, ſed etiam ſi morbo exſtinctus eſſem, fore pu-

noris gradu, sine dolore caruisse glorier: quod si fecissem: quod a me beneficium haberetis, cum pro vobis ea, quae mihi essent vilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, quod, cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, quam illam labefactari ab improbis, malui. memineram, Judices, divinum illum virum, atque ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperii hujus, C. Marium, summa senectute, cum vim prope justorum armorum profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infimorum ac tenuissimorum hominum Minturnis misericordiam confugisse: inde navigio perparvo, cum omnes portus terrasque fugeret, in oras Africae desertissimas pervenisse. atque ille vitam suam, ne inultus esset, ad incertissimam spem, et ad reipublicae statum reservavit: ego, qui (quemadmodum multi in senatu, me absente, dixerunt) periculo reipublicae vivebam, quique ob eam causam consularibus literis de senatus sententia exteris nationibus com-

...rtale retinetur

git, immortalem han

ram? Nam externa

tium, nationum, jamp

sunt, ut praeclare cum

pacatos esse patiamur.

lica victoria non fere qu

vidia civium consecuta.

lis, et audacium civium co

resistendum; eorumque p

in republica retinenda me

omnem, Judices, perdidisse

teritu senatui populoque R

ris sui de me declarandi pot

repta. quare ...

est periculum, ne qui unquam sint in civitate ejusmodi consules, praesertim si erit his id, quod debetur, persolutum. deinde nunquam jam, ut spero, quisquam improbus consilio et auxilio bonorum se oppugnare rempublicam dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neque erit justa causa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem suum, falso jactari, opponique patiatur. nunquam enim erit tam oppressus senatus, ut ei ne supplicandi quidem ac lugendi sit potestas: tam captus equester ordo, ut equites Romani a consule relegentur. quae cum omnia, atque etiam multo alia majora, quae consulto praetereo, accidissent, vidissetis me tamen in pristinam meam dignitatem, brevi temporis dolore interjecto, reipublicae voce esse revocatum. Sed, ut revertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositum, omnibus malis illo anno, scelere consulum, rempublicam esse confectam; primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me e complexu patriae conspectuque vestro eripuissem, et

num, non solum homi
ac templa lugerent:
rum, nemo curiam, n
re vellet: illo, inquam,
immo horâ, atque eti
ris eodem, mihi, reiq
cies; Gabinio, et Pis
gata est. prô dii imn
et conservatores huj
perii! quaenam illa
stra, quae scelera vid
pulsus is, qui remp
auctoritate cum omn
rat; et expulsus non

consules inter meum discrimen, et eorum praedam, interesse passi sunt. statim, me perculso, ad meum sanguinem hauriendum, et, spirante etiam republica, ad ejus spolia detrahenda advolaverunt. omitto gratulationes, epulas, partitionem aerarii, beneficia, spem, promissa, praedam, laetitiam paucorum in luctu omnium. vexabatur uxor mea: liberi ad necem quaerebantur: gener, et Piso gener, a Pisonis consulis pedibus supplex rejiciebatur: bona diripiebantur, eaque ad consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: consules epulabantur. quod si meis incommodis laetabantur, urbis tamen periculo commoverentur.

25 Sed, ut a mea causa jam recedam, reliquas illius anni pestes recordamini: sic enim facillime perspicietis, quantam vim omnium remediorum a magistratibus proximis respublica desiderarit. legum multitudinem, cum earum, quae latae sunt, tum vero, quae promulgatae fuerunt. nam latae quidem sunt consulibus illis, tacentibus dicam? immo vero approbantibus etiam, ut censoria notio, et gravissimum judicium sar-

libus et tribunibus,
vectigalium tolleretu
illa ſua Cilicia, quan
cam prodidiſſet, pacti
tur : ut uni helluoni l
liberandi, et, rogata
provinciae commutar
legem, quae omnia ju
ſpiciorum, poteſtaten
ſunt de jure et de tem
darum,una rogatione
nem domeſticam lab
nationes illius anni ſ
videbamus. lege trib

quam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent: reducti exules Byzantium condemnati tum, cum indemnati cives e civitate ejiciebantur. rex Ptolemaeus, qui ſi nondum erat ipſe a ſenatu ſocius appellatus, erat tamen frater ejus regis, qui cum eſſet in eadem cauſa, jam erat a ſenatu honorem iſtum conſecutus: erat eodem genere, iiſdemque majoribus, eadem vetuſtate ſocietatis: denique erat rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis: pacatus, quietus, fretus imperio populi Romani, regno paterno atque avito: regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, ut, ſedens cum purpuro et ſceptro, et illis inſignibus regiis, praeconi publico ſubjiceretur: et imperante populo Romano, qui etiam bello victis regibus regna reddere conſuevit, rex amicus, nulla injuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bo-
27 nis omnibus publicaretur. Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio, an recte hoc proximum eſſe dicam. Antur

fuit. cum Armeniorum
grave bellum perdiuturn
cum ille, injuriis in socios
dis, bello prope nos lacess
per se vehemens fuit, et a
tem hujus imperii Mithri
Ponto, opibus suis regnoq
a Lucullo, summo viro atq
pulsus, animo tamen hosti
copiis suis in pristina ment
Cn. Pompeius, cum in sui
plicem abjectumque vidisse
que insigne regium, quod i
pite abjecerat, reposuit et i

ac societatis, quod armis violarat, id precibus est consecutus. ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit: de quo nulla unquam suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est: vivus (ut aiunt) est, et videns, cum victu ac vestitu suo publicatus. en, cur caeteri reges stabilem esse suam fortunam arbitrentur, cum hoc illius funesti anni prodito exemplo videant, per tribunum aliquem et sexcentas operas, se fortunis spoliari et regno omni posse
28 nudari. At etiam eo negotio M. Catonis splendorem maculare voluerunt, ignari, quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quae in tempestate saeva quieta est, et lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamen, atque haeret in patria, splendetque per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit. non illi ornandum M. Catonem, sed relegandum: nec illi committendum illud negotium, sed imponendum putaverunt: qui in concione palam dixerint, linguam se evellisse M. Catoni, quae semper contra extraordinarias potestates libera fuisset

ci posse, tamen voce ipsa
navit, et post meum disce
nem verbis, flens meum
casum, vexavit, ut illum
ditissimum atque impuden
jam provinciae poeniter
rogationi paruit? quasi v
alias quoque leges, quas i
putaret, jam ante jurarit.
ille istis temeritatibus, ut,
cae nihil prosit, se cive rem
vet. consule me, cum esset d
bunus plebis, obtulit in dis
suam: dixit eam sententi

ſingulari magnitudine animi ejus, ac de incredibili virtute dicam? meminiſtis illum diem, cum templo a collega occupato, nobis omnibus de vita ejus viri et civis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in templum, et clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute ſedavit. adiit tum periculum, ſed adiit ob cauſam: quae quanta fuerit, jam mihi dicere non eſt neceſſe. at, ſi iſti Cypriae rogationi ſceleratiſſimae non paruiſſet, haereret illa nihilominus in republica turpitudo. regno enim jam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repudiaſſet, dubitatis, quin ei vis eſſet allata, cum omnia acta illius anni per illum unum labefactari viderentur? atque etiam hoc videbat: quoniam illa in republica macula regni publicati maneret, quam nemo jam poſſet eluere; quod ex malis boni poſſit in republica provenire, id utilius eſſe per ſe conſervari, quam per alios. atque ille etiam ſi aliquapiam vi expelleretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateretur. etenim, qui ſuperiore anno ſenatu caruiſſet, quo ſi tum veniret, me tamen ſocium ſu-

nos, eidem furori, eiſdem
eiſdem minis, inſidiis, per
luctum nos hauſimus major
ille animi non minorem.
tantiſque injuriis in ſocios,
liberas civitates, conſulum
debuit. in ejus magiſtratûs
atque externe nationes ſem
eque vox unquam eſt au
lum? quanquam quis auder
aut queri vellet? de Cyprio
rentur, qui me civem nullo
ne, patriae nomine laboranti
do ſtantem non defenderit

retur; cum et ſacratis legibus, et XII. tabulis ſancitum eſſet, ut neque privilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitiis centuriatis, rogari; nulla vox eſt audita conſulum? conſtitutumque eſt illo anno, quantum in illis duabus hujus imperii peſtibus fuit, jure poſſe per operas concitatas quemvis civem nominatim, tribuni plebis conſilio, ex civitate exturbari? quae vero promulgata illo anno fuerunt? quae promiſſa multis? quae conſcripta? quae ſperata? quae cogitata? quid dicam? qui locus orbis terrae jam non erat alicui deſtinatus? cujus negotii publici cogitari, optari, fingi curatio potuit, quae non eſſet attributa atque deſcripta? quod genus imperii, aut quae provincia, quae ratio auferendae, aut conflandae pecuniae non reperiebatur? quae regio, oráve terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum ſibi, quod non habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis provinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatu petebat? damnatis de vi reſtitutio; conſulatus peti-

..., Cn. Pompeius, i
mentem optimi ac forti
filiis, fictisque terrorib
meae salutis averterant, e
am non sopitam, sed susp
tardatam consuetudinem
ne gerendae. non est pa
sceleratissimos cives, qui
tes, qui maximas nation
gentes feras atque inaudit
num infinitam manum, q
tia virtute victoriaque d
omnibus bellis terrâ mari
sis, imperium populi Rom

ferente L. Ninnio, cujus in mea causa nunquam fides virtusque contremuit. intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat et causa nostra eo jam loci, ut erigere oculos et vivere videretur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset, quocunque venerat, quod judicium cunque subierat, damnabatur. inveniebatur nemo, qui se suffragium de me tulisse confiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiam majore moerore. huic ad urbem venienti tota obviam civitas cum lacrymis gemituque processerat: loquebatur liberius senatus: concurrebant equites Romani: Piso ille, gener meus, cui fructum pietatis suae neque ex me, neque a populo Romano ferre licuit, a propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus rejiciebat, nisi de
32 me primum consules retulissent. Quae cum res jam manibus teneretur: et cum consules provinciarum pactione libertatem omnem perdidissent, qui, cum in senatu privatim, ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clo-

meus in tribunatu.
tribuni promulgarun
tum eſt, mihi abſenti
ea praeſertim fortun
etiam, quos eſſe puta
ſed eos voluntatem ſe
bertatem non eandem
ſe. nam ex novem tr
habueram, unus, me
it. qui cognomen ſib
maginibus arripuit, qu
ejus eſſe, quam generis
igitur anno, magiſtrati
natis. cum omni

cauſam illam integram ad ſuum conſulatum reſervari, tamen rem talem per alios citius, quam per ſe tardius confici malebat.
3 Hoc interim tempore P. Sextius, Judices, deſignatus, iter ad C. Caeſarem pro mea ſalute ſuſcepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad cauſam. equidem exiſtimo, ſi ille (ut arbitror) aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum: ſin iratior, non multum. ſed tamen ſedulitatem atque integritatem hominis videtis. ingredior jam in Sextii tribunatum. nam hoc primum iter deſignatus reipublicae causâ ſuſcepit. pertinere et ad concordiam civium putavit, et ad perficiendi facultatem, animum Caeſaris a cauſa non abhorrere. abiit ille annus. reſpiraſſe homines videbantur, nondum re, ſed ſpe reipublicae recuperandae. exierunt malis ominibus atque execrationibus duo vulturii paludati: quibus utinam ipſis eveniſſent ea, quae tum homines precabantur! neque nos provinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, et cohortes optimas perdidiſſemus. ineunt magiſtratum tribuni plebis, qui omnes ſe de me promulgaturos

publicam conaretur a
non ille Serranus ab
ſerto Gavi Oleli horre
Calatinos Atilios inſiti
bus in tabulas relatis,
tabula ſuſtulit. veniun
arii: vos haec melius ſci
dem audita dico: quae
ſenatûs, quae expectatio
curſus legatorum ex Ital
virtus, actio, gravitas P.
lis fuerit, quae etiam col
deratio de me: qui cum i
mecum ex reipublicae dig

ferri, sed ne judicari quidem posse, nisi comitiis centuriatis: vim fuisse illam, flammam quassatae reipublicae, perturbatorumque temporum, jure judiciisque sublatis: magna rerum perturbatione impendente, declinasse me paululum, et, spe reliquae tranquillitatis, praesentes fluctus tempestatemque fugisse. quare, cum absens rempublicam non minus magnis periculis, quam quodam tempore praesens liberassem, non restitui me solum, sed etiam ornari a senatu decere. disputavit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimum et profligatissimum hostem pudoris et pudicitiae scripsisse, quae scripserat, iis verbis, rebus, sententiis, ut, etiam si jure esset rogatum, tamen vim habere non posset. quare me, qui nulla lege abessem, non restitui lege, sed revocari senatûs auctoritate oportere. hunc nemo erat, quin verissime sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataque Cottae sententia, dixit, sese otii mei causa, ut omni populari concitatione defungerer, censere, ut ad senatûs auctoritatem, populi quoque Romani beneficium erga me adjungeretur

intercedere ; noct
dum postulavit. cl
lae, preces, socer a
se affirmare, poster
esse facturum. credit
illi interea deliberato
terposita nocte, dupli
dies pauci omnino Jan
quos senatum haberi li
actum nihil, nisi de m
mora, ludificatione, ca
auctoritas impediretur
concilii de me agendi die
das Februar.

curiam multa de nocte armatis hominibus ac ſervis pleriſque occupaviſſent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant multos. venientem in forum, virum optimum et conſtantiſſimum, M. Ciſpium, tribunum plebis, vi depellunt: caedem in foro maximam faciunt: univerſique, deſtrictis gladiis et cruentis in omnibus fori partibus, fratrem meum, virum optimum, fortiſſimum, meique amantiſſimum, oculis quaerebant, voce poſcebant. quorum ille telis libenter, in tanto luctu ac deſiderio mei, non repugnandi, ſed moriendi cauſa, corpus obtuliſſet ſuum, niſi ſuam vitam ad ſpem mei reditus reſervaſſet. ſubiit tamen vim illam nefariam conſceleratorum latronum: et, cum ad fratris ſalutem a populo Romano deprecandam veniſſet, pulſus e Roſtris, in comitio jacuit, ſeque ſervorum et libertorum corporibus obtexit, vitamque tum ſuam noctis et fugae praeſidio, non juris judiciorumque defendit. meminiſtis tum, Judices, corporibus civium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro ſpongiis effingi ſanguinem, ut omnes tam-

criminationis esse in Sex
in foro versata est. certe
major? lapidationes per
non ita saepe, sed nimiu
gladios: caedem vero ta
cervos corporum extruct
Cinnano atque Octavian
quam in foro vidit? qua ex
animorum? nam ex perti
stantia intercessoris oritu
culpâ atque improbitate la
do aliquo imperitis, aut l
posita: oritur ex concertat
tuum: oritur sensim ex clar

pateretur, praeter eos, qui ab illo pestifero ac perdito cive jampridem reipublicae sanguine saginantur? hic jam de ipso accusatore quaero, qui P. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu et cum praesidio magno fuisse: num illo die fuerit. certe, certe non fuit. victa igitur est causa reipublicae, et victa, non auspiciis, non intercessione, non suffragiis: sed vi, manu, ferro. nam, si obnuntiasset Fabricio is praetor, qui se servasse de coelo dixerat, accepisset respublica plagam, sed eam, quam acceptam gemere posset. si intercessisset collega Fabricio, laesisset rempublicam, sed rempublicam jure laesisset: gladiatores tu novitios, pro expectata aedilitate suppositos cum sicariis e carcere emissis ante lucem immittas? magistratus templo dejicias? caedem maximam facias? forum purges? et, cum omnia vi et armis egeris, accuses eum, qui se praesidio munierit, non ut te oppugnaret, sed ut vitam suam posset
37 defendere? Atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, ut a suis munitus, tutò in foro magistratum gereret, rempublicam administraret. Itaque fre-

...onium : cum sub
na, in caede civium
clamat, incitatur, .
que imparatum trib
doriuntur, alii frag
fustibus: a quibus hi
acceptis, ac debilitato
cidato, se abjecit exa
la alia re ab se mort
mortis, depulit. quem
concisum plurimis vuln
spiritu exsanguem et c
rent: defatigatione magis
misericordia et mod...
re de...

defuit gladiis? num repugnavit? num, ut gladiatoribus imperari solet, ferrum
38 non recepit? An haec ipsa vis est, non posse emori? an illa, quod tribunus plebis templum cruentavit? an, quod, cum esset ablatus, primumque resipisset, non se referri jussit? ubi est crimen, quod reprehenditis?? hic quaero, Judices, si illo die gens ista Clodia, quod facere voluit, effecisset: si P. Sextius, qui pro occiso relictus est, occisus esset: fuistisne ad arma ituri? fuistisne vos ad patrium illum animum, majorumque virtutem excitaturi? fuistisne aliquando rempublicam a funesto latrone repetituri? an etiam tunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cum rempublicam a facinorosissimis sicariis, et a servis esse oppressam, atque occupatam videretis? cujus igitur mortem ulcisceremini, si quidem liberi esse, et habere rempublicam cogitaretis: de ejus virtute viri quid vos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid judicare oporteat, dubitandum putatis? at vero illi ipsi parricidae, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo vim facinoris sui perhorruerant, ut, si paulo longior opinio

... restinguen
Clodiani : mulio
it, cum qua prim
venerat: messoria
quaererent alii Nu
um, gemini nomini
atque hoc scitis om
minem in periculo f
sit Sextium vivere. q
factum paulo citius,
illi quidem morte me
ferre potuissent invidia
bant, sed acerbissimi s
grato quodam scelere
tunc P. S...

tos in illo loco atque in Roſtris collocatos videtis, eſſet P. Sextio aut acerbitate mortis, aut animo in rempublicam praeponendus: qui cum cauſam civis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de republica meriti, cauſam ſenatus, cauſam Italiae, cauſam reipublicae ſuſcepiſſet; cumque auſpiciis religionique parens obnuntiaret, quod ſenſerat; luce palam a nefariis peſtibus in deorum hominumque conſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo in magiſtratu. ejus igitur vitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cujus mortem ornandam monumento

39 ſempiterno putaretis? Homines, inquit, emiſti, coëgiſti, paraſti. quid uti faceret? ſenatum obſideret? cives indemnatos expelleret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos plebis ferro e Roſtris expelleret? provincias, quas vellet, quibus vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas civitates per legatos noſtros reduceret? principem civitatis ferro obſeſſum teneret? haec ut

praeudia viros bonos
si nos eramus, non
nu sola, sed tamen
taciti mirabamini. c
anno superiore, aede
arce aliqua, a fugitiv
batur. omnia, homin
tum audacia perditoru
cursu, vi, manu gereb
tis. magistratus temp
alii omnino aditu ac
tur: nemo resistebat. gla
toris comitatu compreh
introducti, confessi. in

ſentio, et quod mecum ſentiunt omnes) divini, inſigni quadam, inaudita, nova magnitudine animi, gravitate, fide praediti, domus eſt oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. Et tu hoc loco laudas Milonem, et jure laudas. quem enim unquam virum tam immortali virtute vidimus? qui, nullo praemio propoſito, praeter hoc, quod jam contritum et contemptum putatur, judicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, graviſſimas contentiones, inimicitiaſque ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus civibus videtur re docuiſſe, non verbis, quid oporteret a praeſtantiſſimis viris in republica fieri, et quid neceſſe eſſet: Oportere hominum audacium, everſorum reipublicae ſceleri, legibus et judiciis reſiſtere: Si leges non valerent, judicia non eſſent, ſi reſpublica vi conſenſuque audacium, armis oppreſſa teneretur; praeſidio et copiis defendi vitam et libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiae eſt: facere, fortitudinis: et ſentire verò et facere, perfectae cumulataeque virtutis. adiit ad rempublicam tribunus plebis, Milo: de cujus laude plura dicam,

iatoris voce collaud
in hoc crimine paren
ſtimaturos. adiit igi
cauſam reipublicae, ſ
recuperare vellet erep
ſa, conſtans ratio, p
omnium, plena conco
jutores habebat: conſi
mum ſtudium, alterius
catus. de praetoribus
natus incredibilis volun
manorum animi ad cau
recta Italia. duo ſoli era
pediendum: qui ſi, hom

41 deberet, diligentissime cogitabat. Huic
gravitati hominis videbat ille gladiator
se, si moribus ageret, parem esse non pos-
se: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam
caedem, incendia, rapinas, se cum exer-
citu suo contulit: domum oppugnare, i-
tineribus occurrere, vi lacessere et terre-
re coepit. non movit hominem summa
gravitate, summaque constantia: sed
quanquam dolor animi, innata libertas,
prompta excellensque virtus, fortissimum
virum hortabantur, vi vim oblatam, prae-
sertim saepius, ut frangeret et refutaret:
tanta moderatio fuit hominis, tantum
consilium, ut contineret dolorem, neque
eadem se re ulcisceretur, qua esset lacessi-
tus: sed illum tot jam funeribus reipub-
licae exultantem ac tripudiantem, le-
gum, si posset, laqueis constringeret. de-
scendit ad accusandum. quis unquam
tam proprie reipublicae causâ, nullis ini-
micitiis, nullis praemiis, nulla hominum
postulatione, aut etiam opinione, id un-
quam esse facturum? fracti erant animi
hominis. hoc enim accusante pristini il-
lius sui judicii turpitudinem desperabat.
Ecce tibi consul, praetor, tribunus ple-

gloriam natus,
corroborata, le
tis? cervices t
praestantissimus
ni daret? an cau
an se domi conti
tavit, et deterrer
didit, ut, quonia
uti non liceret, il
neque in reipublic
ret. Quomodo
praesidii comparati
idem laudes Milon
defendit

rerum tulisse, ut quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque civili jure descripto, fusi per agros ac dispersi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per caedem ac vulnera aut eripere, aut retinere potuissent? qui igitur primi virtute et consilio praęstanti extiterunt, ii perspecto genere humanae docilitatis atque ingenii, dissipatos, unum in locum congregarunt, eosque ex feritate illa ad justitiam atque mansuetudinem transduxerunt. tum res ad communem utilitatem, quas publicas appellamus, tum conventicula hominum, quae postea civitates nominatae sunt, tum domicilia conjuncta, quas urbes dicimus, invento et divino et humano jure, moenibus sepserunt. atque inter hanc vitam perpolitam humanitate, et illam immanem nihil tam interest, quam jus atque vis. horum utro uti nolimus, altero est utendum. vim volumus extingui? jus valeat necesse est, id est, judicia, quibus omne jus continetur. judicia displicent, aut nulla sunt? vis dominetur necesse est. haec vident omnes. Milo et vidit, et fecit, ut jus experiretur, vim de-

...dem necesse fieri) a
defendendae salutis
contra vim et manun
dii immortales! quem
itum nobis? quam sp
tis? quotus quisque inv
tute vir, qui optimam
reipublicae amplectatu
deserviat? qui solidam
quaerat? cum sciat, du
penè fata, Gabinium e
rum haurire quotidie ex
que opulentissimis Syriae
rabile pondus auri? bell

ac non cupidus vocaret? alterum Thracibus ac Dardanis primùm pacem maxima pecunia vendidisse? deinde, ut illi pecuniam conficere possent, vexandam his Macedoniam et spoliandam tradidisse? eundemque bona creditorum, civium Romanorum, cum debitoribus Graecis divisisse? cogere pecunias maximas a Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achaeis in annos singulos pecuniam imperavisse: neque tamen ullo in publico aut religioso loco, signum, aut tabulam, aut ornamentum reliquisse? hos sic illudere, quibus omne supplicium atque omnis jure optimo poena debetur? reos esse hos duos, quos videtis? omitto jam Numerium, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis Clodianae: sed tamen hi quoque etiam nunc volitant, ut videtis: nec, dum vos de vobis aliquid timebitis,
14 illi unquam de se pertimescent. Nam quid ego de aedile ipso loquar, qui etiam diem dixit, et accusavit de vi Milonem? neque hic tamen ulla unquam injuria adducetur, ut eum tali virtute tantaque firmitate animi se in rempublicam fuisse poeniteat; sed, qui haec vident, adoles-

nitus indicibus fuit, qu
redundat, qui et pereg
cinoroſorum concitavi
dem idoneos emit, et i
cerem totum in forum e
dilis : accuſat eum, qui
ejus furorem exultante
qui ſe eſt tutatus ſic, ut i
os penates ſuos, in repu
natûs auſpiciaque defen
eum moderate, a quo ipſe
tur, per ſenatûs auctorit
tus. nimirum hoc illud e
potiſſimum tu in accuſa

ſemper in hac civitate fuerunt eorum, qui verſari in republica, atque in ea ſe excellentiùs gerere ſtuduerunt: quibus ex generibus alteri ſe populares, alteri optimates et haberi et eſſe voluerunt. qui ea, quae faciebant, quaeque dicebant, multitudini jucunda eſſe volebant, populares: qui autem ita ſe gerebant, ut ſua conſilia optimo cuique probarent, optimates habebantur. quis ergo iſte optimus? quis? de numero ſi quaeris, innumerabiles. neque enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilii publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: ſunt municipales, ruſticique Romani: ſunt negotia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi, hujus generis late et varie diffuſus eſt: ſed genus univerſum (ut tollatur error) brevi circumſcribi et definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, ut hi ſint, (quam tu nationem appellaſti) qui et integri ſunt, et ſani, et bene de rebus domeſticis conſtituti. horum qui volun-

reipublicae gubernat
ri, et quò curſum ſuu
id quod eſt praeſtantiſ
optabile omnibus ſan
atis, cum dignitate o
lunt, omnes optimat
ſummi viri et conſerva
tantur. neque enim r
dignitate homines eff
ut otio non proſpiciant
plexari otium, quod abl
te. Hujus autem otioſ
fundamenta ſunt, haec n
enda principibus, et vel

to civium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum poenae, peccatorum suorum conscii, novos motus conversionesque reipublicae quaerant; aut qui, propter insitum quendam animi furorem, discordiis civium ac seditione pascantur; aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quam suo deflagrare. qui cum auctores sunt et duces suorum studiorum vitiorumque nacti, in republica fluctus excitantur; ut vigilandum sit iis, qui sibi gubernacula patriae depoposcerunt, enitendumque omni scientia ac diligentia, ut conservatis his, quae ego paulo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum possint, et capere otii illum portum, et dignitatis. hanc ego viam, Judices, si aut asperam, aut arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: praesertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam praeter caeteros senserim.
47 Majoribus praesidiis et copiis oppugnatur respublica, quam defenditur, propterea quod audaces homines et perditi nutu impelluntur: et ipsi etiam sponte sua con-

... voluit etiam fi
ipfi utrumque amit
autem reipublicae c
leviores funt, defcil
defunt: permanent
reipublicae causâ per
les, qualis pater tuus
qui a C. Graccho ufe
feditiofis omnibus re
unquam vis, nullae mi
labefecit: aut qualis Q
us matris tuae; qui, c
minem in populari rati
num cenfor notaffet, cu
Gracch...

qualis nuper Q. Catulus fuit; quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu, aut
48 spe, aut metu dimovere. Haec imitamini, per deos immortales! qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis. haec ampla sunt, haec divina, haec immortalia: haec famâ celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur. est labor, non nego: pericula magna, fateor. 'multae insidiae sunt bonis:' verissime dictum est. 'sed, te id, 'quod multi invideant, multique expetant, inscitia sit,' inquit, 'postulare, 'si tu laborem summa cum cura efferas 'nullum.' idem alio loco dixit, quod exciperent improbi cives, 'oderint, dum 'metuant.' praeclara enim illa praecepta dederat juventuti: sed tamen haec via, haec ratio reipublicae capessendae, olim erat magis pertimescenda, cum multis in rebus multitudinis studium ad populi commodum ab utilitate reipublicae discrepabat. tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur. populus libertatem agi putabat suam. dissentiebant principes, et in salute optimatium temeritatem multitudi-

videbant: et, cum loc
bus diuturnis movere
publicam propugnatc
tur. Frumentariam le
ferebat. jucunda res
victus enim ſuppeditab
bore. repugnabant bo
duſtria plebem ad deſidi
bant, et aerarium exh
Multa etiam, noſtra me
ſulto praetereo, fuerunt
ne,ut popularis cupiditas
cipum diſſideret. nunc ja
populus a delectis. prin

tium malle videatur, conductas habent conciones: neque id agunt, ut ea dicant, aut ferant, quae illi velint audire, qui in concione sunt: sed pretio ac mercede perficiunt, ut, quidquid dicant, id illi velle audire videantur. num vos existimatis, Gracchos, aut Saturninum, aut quemquam illorum veterum, qui populares habebantur, ullum unquam in concione habuisse conductum? nemo habuit. ipsa enim largitio, et spes commodi propositi, sine mercede ulla multitudinem concitabat. itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graves et honestos homines; sed populi judiciis, atque omni significatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi suffragiis, quod contenderant, consequebantur. horum homines nomen, orationem, vultum, incessum amabant. qui autem adversabantur ei generi, graves et magni homines habebantur; sed valebant in senatu multum, apud bonos viros plurimum: multitudini jucundi non erant, suffragiis offendebatur saepe eorum voluntas: plausum vero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne

., --, .. operas ce
moveris, omnes idem de
furi esse videantur. eten
significari maxime populi
cium ac voluntas potest,
mitiis, ludorum, gladiator
fu. quae concio fuit per hc
quidem esset non conducta
qua populi Romani conse
posset? habitae sunt multa
diatore sceleratissimo, ad q
ibat incorruptus, nemo ir
illum foedum vultum aspice
rialem vocem bonus audir
rant. erant illa-

ad populi Romani aures accidisse. productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solum auctorem meae salutis, sed etiam supplicem populo Romano exhibuit. hujus oratio et pergravis, et grata concioni fuit. sic contendo, nunquam neque sententiam ejus auctoritate, neque eloquentiam jucunditate fuisse majorem. quo silentio sunt auditi de me caeteri principes civitatis? quos idcirco non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse videatur. cedo nunc ejusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. quis non modo approbavit, sed non indignissimum facinus putavit, illum non dicam loqui, sed vivere ac spirare? quis fuit, qui non ejus voce maculari rempublicam: seque, si eum audiret, scelere adstringi arbitraretur?

51 Venio ad comitia, sive magistratuum placet, sive legum. leges videmus saepe ferri multas. omitto eas, quae feruntur ita, vix ut quini, et hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis es-

tur, quis est, qui non
isse, et suffragium d
utra igitur causa pop
in qua omnes honest
nes aetates, omnes o
tiunt? an in qua Furi
quam ad funus reipubli
sicubi aderit Gellius, ho
nus, viro clarissimo, a
sule, et ordine equestri;
nomen retinet, ornam
erit populare? est enim
Romano deditus. nihil
cum ejus adolescenti

didit. nihil ſane Attae juvabant. anagnoſtae, libelli etiam pro vino ſaepe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiae deficiebant. itaque ſemper verſabatur in ſpe rerum novarum: otio et tranquillitate reipublicae conſeneſcebat.

52 Ecquae ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecqui ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquae turbulenta concio, cujus ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? bene dixit? immo, quem fortem et bonum civem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, non libidinis cauſa, ſed ut plebicola videretur, libertinam duxit uxorem. is de me ſuffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis et gratulationibus parricidarum. in quo tamen eſt me ultus, cum illo ore inimicos eſt meos ſuaviatus. qui, quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet. utrum ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an tu comediſti? quid? tu meo periculo, gurges ac vorago patrimonii, helluabare: ut, ſi ego conſul rempublicam contra te et gregales tuos defendiſſem, in civitate eſſe

.. non instituit.
meo, et reipublicae
utri sit inimicior
quam dicendum fuit
que egentissimum g
vertor: contra me c
urbe atque oppressa,
um, Titium, ejusdem
mercenariis gregibus
fuisse, cum ipse lator
pitudine, audacia, fo
at, cum de dignitate n
mo sibi nec valetudi
nec senectutis, satis ju
mo fuit ...

teſtas non erat, duos a populo Romano praetores video eſſe factos: et, quantum ſermonibus vulgi et ſuffragiis intelligere potui, prae ſe populus Romanus ferebat, ſibi illum in tribunatu Cn. Domitii animum conſtantem et egregium, et Q. Ancharii fidem ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent, tamen voluntate ipſa gratum fuiſſe. jam de C. Fannio quae ſit exiſtimatio, videmus: quod judicium populi Romani in honoribus ejus futurum ſit nemini dubium eſſe debet. quid? populares illi duo quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil: ſenſerat tantum de republica aliud, atque homines expectabant, vir et bonus, et innocens, et bonis viris ſemper probatus: quod parum videlicet intellexit in tribunatu, quid vero populo probaretur, et quod illum eſſe populum Romanum, qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe voluiſſet, facillime perveniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione jactaret, ut auſpicia, legem Aeliam, ſenatus auctoritatem, conſulem, collegas, bonorum judicium, nihil putaret; aedi-

ebantur, perdidi
comitiis, quod bo
pulſam tulit. vid
ipſum, ut ita dicam
larem: qui ita vehe
pulares habentur,
qui ei generi adver
niſſimos judicet.
facit enim, Judices,
morum oculorumque
jam licere putem re
dicendi. comitiorum
nificationes interdum
nunquam vitiatae atqu

veſtrûm fallit. ſit hoc ſane leve: quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed, ſi eſt leve, homini gravi leve eſt: ei vero, qui pendet a rebus leviſſimis, qui rumore, et, (ut ipſi loquuntur) favore populi tenetur, et ducitur; plauſum, immortalitatem, ſibilum, mortem videri neceſſe eſt. ex te igitur, Scaure, potiſſimum quaero, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimoſque feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos aſpexerit: ecquis ſe theatro, populoque Romano commiſerit. ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor, et acroama; qui omnia ſororis embolia novit; qui in coetum mulierum pro pſaltria adducitur; nec tuos ludos aſpexit in illo ardenti tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, a quibus vix vivus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis homo popularis commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet virtuti, Caiique Marii, conſervatoris hujus imperii, monumentum, municipi ejus, et reipublicae defenſori, ſedem ad ſalutem praebuiſſet.

55 Quo quidem tempore, quid populus Romanus ſentire ſe oſtenderit, utroque in

qui ludos r
tes, et, manib
et lacrymante
nevolentiam
runt. at, cum
illa ſua vecord
populus Roma
odium ſuum a
que infando rep
et palmarum in
clamorem omne
ego populi Ron
que commemoro
turna ſervitute re
ne, cui

tus: et is, qui antea cantorum convicio conciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorum vocibus ejiciebatur. et, quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem praetermittam, in magna varietate sententiarum nunquam ullum fuisse locum, in quo aliquid a poëta dictum cadere in tempus nostrum videretur, quod aut populum universum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. et, quaeso, hoc loco, Judices, ne qua me levitate ductum ad insolitum genus dicendi labi putetis, si de poëtis, de histrioni-

56 bus, de ludis in judicio loquar. Non sum tam ignarus, Judices, causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undique flosculos carpam, atque delibem. scio, quid gravitas vestra, quid haec advocatio, quid illi conventus, quid dignitas P. Sextii, quid periculi magnitudo, quid aetas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandam juventuti, qui essent optimates. in ea explicanda demonstrandum est, non esse populares omnes eos, qui putentur. id facillime consequar, si universi populi

to, conſeſſū ma
mehercule ſemp
tanquam in ſcen
recenti laetitia, e
rio mei, egit ap
verbis meam ca
me agere potuiſſe
ingenium non ſo
dolore exprimeb
‘rempublicam ce
‘ſtatuerit, ſteterit c
me ſtetiſſe diceba
monſtrabat. revo
‘ re dubia, nec du

57 'ſummo ingenio praeditum.' Tum illa, quanto cum gemitu populi Romani ab eodem paulo poſt in eadem fabula ſunt acta? 'ô pater' ... me, me ille abſentem, ut patrem, deplorandum putarat, quem Q. Catulus, quem multi alii ſaepe in ſenatu patrem patriae nominarant. quanto cum fletu de illis noſtris incendiis ac ruinis, cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam everſamque? ſic egit, ut demonſtrata priſtina fortuna, cum ſe convertiſſet, 'haec omnia vidi inflammari' .... fletum etiam inimicis atque invidis excitaret. prô dii immortales! quid? illa quemadmodum dixit idem? quae mihi quidem ita et acta et ſcripta videntur eſſe, ut vel a Catulo, ſi revixiſſet, praeclare poſſe dici viderentur. is enim libere reprehendere, et accuſare populi nonnunquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatûs: 'ô ingratifici Argivi, inanes 'Graii, immemores beneficii!' non erat illud quidem verum. non enim ingrati, ſed miſeri, quibus reddere ſalutem, a quo acceperant, non liceret: nec unus in quemquam unquam gratior, quam in me.

liviſtis p
tum ſignifi
claratio vo
Romano in
ris, equidem
cilius poſſun
niam me huc
ſum meum to
dolenter ager
jus illa praecl
neque poëtae,
nia dilexi, tem
que populus R
ſu, ſed etiam

judicare, id a me et a senatu esse constitutum, quod perditi cives sublatum per nos criminabantur? maximum vero populi Romani judicium universo consessu gladiatorio declaratum est. erat enim munus Scipionis, dignum et eo ipso, et illo Q. Metello, cui dabatur. id autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur: quo multitudo maxime delectatur. in hunc consessum P. Sextius tribunus plebis, cum ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam causam, venit, et se populo dedit, non plausus cupiditate, sed ut ipsi inimici nostri voluntatem universi populi viderent. venit (ut scitis) ad columnam Meniam. tantus est ex omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquam major consensio, aut apertior populi Romani universi fuisse ulla in causa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, civium expulsores? aliusne est aliquis improbis civibus peculiaris populus, cui nos offensi, invisique fueri-
59 mus? Equidem existimo, nullum

illis ipſis diebus de me
tur, quid declaravit, n
vium ſalutem et dignit
mano caram eſſe univ
ille tribunus plebis, qu
tris, avi, proavi, major
rum omnium, ſed Grae
to, concionem interrog
letne me redire : et, cu
tum ſemivivis mercena
populum Romanum neg
cum quotidie gladiatores
quam eſt conſpectus, cun

tum inter populum Romanum, et concionem interfit? dominos concionum omni odio populi notari? quibus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi Romani significatione decorari? tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipse Carthaginem sua voluntate ad supplicium, quam sine iis captivis, a quibus ad senatum missus erat, Romae manere maluerit? et mihi negas optandum reditum fuisse per familias comparatas, et ho-
60 mines armatos. Vim scilicet ego desideravi, qui, dum vis fuit, nihil egi, et quem, si vis non fuisset, nulla res labefactare potuisset. hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, ut verear, ne quis me studio gloriae putet idcirco exisse, ut ita redirem? quem enim unquam senatus civem, nisi me, nationibus exteris commendavit? cujus unquam propter salutem, nisi meam, senatus publice sociis populi Romani gratias egit? de me uno patres conscripti decreverunt, ut, qui provincias cum imperio obtinerent, qui quaestores legatique essent, salutem et vitam meam custodirent. in una mea cau-

perict
mea salute co
putavit. quem
quem forum lux
bunalia desidera
meo deserta, hor
et moeroris fuer
cus, in quo non fi
numentis studium
nium dignitatis ?
de me divina sens
morem? vel quod i
mi maximi factum
tripartitas orbis ter
giones tribus

postridie decretum in curia, populi ipsius Romani, et eorum, qui ex municipiis convenerant, admonitu, ne quis de coelo servaret: ne quis moram ullam afferret: si quis aliter fecisset, eum plane eversorem reipublicae fore, idque senatum gravissime laturum: et ut statim de ejus facto referretur. qua gravitate sua, cum frequens senatus nonnullorum scelus audaciamque tardasset; tamen illud addidit, si diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in
62 patriam, dignitate omni recuperata. Decrevit eodem tempore senatus, ut iis, qui ex tota Italia, salutis meae causa convenerant, agerentur gratiae: atque ut iidem ad res redeuntes, ut venirent, rogarentur. haec erat studiorum in mea salute contentio: ut ii, qui a senatu de me rogabantur, iidem senatui pro me supplicarent. atque ita in his rebus unus est solus inventus, qui ab hac tam impensa voluntate bonorum palam dissideret, ut etiam Q. Metellus consul, qui mihi vel maxime ex magnis contentionibus reipublicae fuisset inimicus, de mea salute retulerit. qui excitatus cum summa auc-

... a Clodia
ſet: cumque eum
memoriam, et ad
telli caſum vel gl
convertiſſet: colla
gius ac vere Mete
Servilio dicenti eti
illam divinam gravi
quitatis, diutius ho
nis potuit ſuſtinere,
neficio rediit in grati
eſt aliquis ſenſus in m
virorum, cùm omnibu
ro uni viro fortiſſimo,
civi gratiſſ...

riſſimae filiae, quam ex graviſſimo tum primum deſiderio luctuque conſpexi; idem etiam ipſius coloniae Brunduſinae, idemque Salutis: cumque me domus eadem optimorum et doctiſſimorum virorum, Lenii Flacci, et patris, et fratris ejus, laetiſſima accepiſſet, quae proximo anno moerens receperat, et ſuo praeſidio periculoque defenderat: cumque itinere toto urbes Italiae feſtos dies agere adventûs mei videbantur; viae multitudine legatorum undique miſſorum celebrabantur; ad urbem acceſſus incredibili hominum multitudine, et gratulatione florebat; iter a porta, in Capitolium aſcenſus, domum reditus erat ejuſmodi, ut ſumma in laetitia illud dolerem, civitatem tam gratam, tam miſeram atque oppreſſam fuiſſe. habes igitur, quod ex me quaeſiſti, qui eſſent optimates. non eſt natio, ut dixiſti: quod ego verbum agnovi: eſt enim illius, a quo uno maxime P. Sextius ſe oppugnari videt, hominis ejus, qui hanc nationem deleri et concidi cupivit: qui C. Caeſarem, mitem hominem, et a caede abhorrentem ſaepe increpuit, ſaepe accuſavit, cum affirmaret,

ves conjunxit e
ne, ut a me inieri
amplissimis et for
vit. Sed postea
to, nisi quod bo
omnes est insidias
natus. ille ad eos,
quotidie aliquid de
minem mihi amicis
um, monebat, ut n
ret, atque a me ips
cum inimico meo
meae proscriptioni
Sex. Clodi

uno sagittario me queri convenire. acta mea sibi ait displicere: quis nescit? qui legem eam contemnat, quae dilucide vetat, gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare? in quo ejus temeritatem satis mirari, Judices, non queo. facit apertissime contra legem: facit is, qui neque elabi ex judicio jucunditate sua, neque emitti gratia potest: neque opibus et potentia leges ac judicia perfringere. quae res hominem impellit, ut sit tam intemperans? ista nimia gloriae cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus est, speciosam, nobilem, gloriosam. norat studia populi: videbat clamores et concursus futuros. hac expectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriae, tenere se non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus. si ob eam caussam peccaret, et pro recenti populi Romani in se beneficio, populari studio elatus: tamen ignosceret nemo. cum vero ne de venalibus quidem homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatoriis ornarit, et sortito alios Samnites, alios Provocatores fecerit,

... acitius. d...
tores, ſed unum glad...
totam aedilitatem in mu...
liſſe. praeclara aedilitas...
centi beſtiarii. verum ut...
ſione: cupio eum ſuae ca...
ſolet enim tribunos plebi...
vi judicium diſturbare, cum...
non tam admiror, quod...
contemnat, hominis inimic...
ſe ſtatuit omnino conſularem...
lam putare. Caeciliam-Didi...
am-Juniam contempſit. eti...
quem ſua lege et ſuo benefici...
munitum, arm...
Caeſ...

civitatis. ſed, ut extremum habeat aliquid oratio mea, et ut ego ante dicendi finem faciam, quam vos me tam attente audiendi; concludam illud de optimatibus, eorumque principibus, ac reipublicae defenſoribus: voſque, adoleſcentes, et, qui nobiles eſtis, ad majorum veſtrûm imitationem excitabo; et qui ingenio et virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines novi et honore et gloria floruerunt, cohortabor. haec eſt una via, mihi credite, et laudis, et dignitatis, et honoris: a bonis

nistros gravissimi consilii e
senatum autem ipsum, pro
dinum splendore confirma
bertatem et commoda tuei
re voluerunt. Haec qui
te defendunt, optimates su
que sint ordinis: qui aut
suis cervicibus tanta muni
publicam sustinent, ii semp
optimatium principes, auct
servatores civitatis. huic
neri fateor, ut ante dixi, n
sarios, inimicos, invidos ess
poni pericula

qui voluptatibus ducuntur, et ſe vitiorum illecebris, et cupiditatum lenociniis dediderunt, miſſos faciant honores: ne attingant rempublicam: patiantur viros fortes labore, ſe otio ſuo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quae ſola vere gloria nominari poteſt, expetunt, aliis otium quaerere debent, et voluptates, non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis, adeundae inimicitiae, ſubeundae ſaepe pro republica tempeſtates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum. haec audivimus de clariſſimorum virorum conſiliis, et factis: haec accepimus, haec legimus. neque eos in laude poſitos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem; aut qui largitione caecarunt mentes imperitorum, aut qui fortes et claros viros, et bene de republica meritos in invidiam aliquam vocaverunt. leves hos ſemper noſtri homines, et audaces, et malos, et pernicioſos cives putaverunt. at vero qui horum impetus et conatus repreſſerunt: qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi, con-

quem quidem ego possem
clarè vir de republica me
mius, indignissime concio
numentum celeberrimum
crum desertissimum in litt
no relictum est. atque hu
grantem invidia propter
Gracchi semper ipse pop
periculo liberavit. alia q
egregium iniqui judicii pr
tit. caeteri vero aut reper
si, ac tempestate populari
tamen ipsum recreati sunt
ti: aut omnino invulnera

nienſes, homines Graecos, longe a noſtrorum hominum gravitate disjunctos, non deerant qui rempublicam contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, e civitate ejicerentur: ſi Themiſtoclem illum, conſervatorem patriae, non deterruit a republica defendenda nec Miltiadis calamitas, qui illam civitatem paulo ante ſervarat, nec Ariſtidis fuga, qui unus omnium juſtiſſimus fuiſſe traditur: ſi poſtea ſummi ejuſdem civitatis viri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiae levitatiſque popularis, tamen ſuam rempublicam illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus, primum in ea civitate nati, unde orta mihi gravitas et magnitudo animi videtur? tum in tanta gloria inſiſtentes, ut omnia humana leviora videri debeant? deinde, ad eam rempublicam tuendam aggreſſi, quae tanta dignitate eſt, ut eam defendentem occidere non aliud ſit,
68 quam oppugnantem rerum potiri? Homines Graeci, quos antea nominavi, inique a ſuis civibus damnati atque expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ci-

nenſium pluris
virtute, rebus
imperatoribus
imperio et de gl
cives e civitate e
ſtem literis noſtr
eſſe celebratum.
Brutos, Camillos
rios, Fabricios,
Lentulos, Aemilio
os, qui hanc rempu
quos equidem in d
coetu ac numero rep
am, pareamu

et virtutis gloriam sempiternam: neque hanc opinionem si in illo sanctissimo Hercule consecratam videmus, cujus corpore ambusto, vitam ejus et virtutem immortalitas excepisse dicitur, minus existimemus, eos, qui hanc tantam rempublicam suis consiliis, aut laboribus, aut auxerint, aut defenderint, aut servarint, esse immortalem gloriam consecutos.

69 Sed me repente, Judices, de fortissimorum et clarissimorum civium dignitate et gloria dicentem, et plura etiam dicere parantem, horum aspectus in ipso cursu orationis repressit. video P. Sextium, meae salutis, vestrae auctoritatis, publicae causae defensorem, propugnatorem, auctorem, reum: video hunc praetextatum ejus filium oculis lacrymantibus me intuentem: video Milonem, vindicem vestrae libertatis, custodem salutis meae, subsidium afflictae reipublicae, extinctorem domestici latrocinii, repressorem caedis quotidianae, defensorem templorum atque tectorum, praesidium curiae, sordidatum et reum: video P. Lentulum, cujus ego patrem, deum ac parentem statuo fortunae ac nominis mei, et fratris,

tiſſimo et clariſſimo
atque hic tot et tali
hic luctus, hae ſor
propter unum me, qu
quia meum caſum luc
quia me lugenti patria
tui, poſcenti Italiae,
rantibus reddiderunt.
in me ſcelus? quid tant
illo die, cum ad vos inc
feſſiones communis ex
parui vobis? at, ſi ſceleſ
triam, pertuli poenarum
mus eſt, fortunae

rum, ſcelus infidelium, fraudem invidorum. ſi hoc non eſt ſatis, quòd haec omnia deleta videntur reditu meo: multo mihi, multo, inquam, Judices, praeſtat, in eandem illam recidere fortunam, quam tantam importare meis defenſoribus et conſervatoribus calamitatem. an ego in hac urbe eſſe poſſim, his pulſis, qui me hujus urbis compotem fecerunt? non ero, non potero eſſe, Judices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ipſum incolumem videbit: nec, quotieſcunque me viderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam, et patris ſui, ſeſe dicet videre. ego verò vos in omni fortuna, quaecunque erit oblata, complectar: nec me ab iis, quos meo nomine ſordidatos videtis, unquam ulla fortuna divellet: neque eae nationes, quibus me ſenatus commendavit, quibus de me gratias egit, hunc exulem propter me ſine me videbunt. ſed haec dii immortales, qui me ſuis templis advenientem receperunt, ſtipatum ab his viris et P. Lentulo conſule, atque ipſa reſpublica, qua nihil eſt ſanctius, veſtrae poteſtati, Judi-

..., atque obiect
voluiſtis, eos co
recuperaviſtis.

EXCUDEBANT GLASGUAE
ROB. ET. AND. FOULIS FRATRES,
ACADEMIAE TYPOGRAPHI
M. DCC. XLIX.

